HONVÉDEK KÖNYVE.

TÖRTÉNELMI ADAT-TÁR

AZ 1848-ki ÉS 1849-ki MAGYAR HADJÁRATBÓL.

KIADJA ÉS SZERKESZTI

VAHOT IMRE.

SZERKESZTŐTÁRS:

GÁNÓCZY FLÓRIS.

VOLT HONVÉDTISZT, S A PESTMEGYEI HONVÉDSEGÉLYEZŐ BIZOTTMÁNY JEGYZŐJE.

II. KÖTET.

(Az 1849-ki piski csata rajzával.)

PEST, 1861.

EMICH GUSZTÁV, MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVNYOMÓ NYOMDÁJÁBAN S KÖNYVÁRUSI BIZOMÁNYÁBAN.

Jellemvonások Damjanics életéből.

— **Elekes István**, volt honvédtiszttől. —

A mi úgynevezett öreg urunk, a mi apánk magas homloka alatt sürü és nagy szemöldök által védett apró fekete szemek szikráztak. Kidomborodott arczát szépen osztá éppen két részre nemes hajlásu sasorra, mely nem volt husos, sőt éles és hegyes inkább, mint tompa; szabályos mondhatni szép száját, melynek alsó ajka durczásan csücsörödött, sűrű fekete bajusz és terjedelmes szakáll környezte, mely szintén második gombjaig takarta mellét, és a férfias arcz kopasz koponyáján nagyon keves göndör haj tenyészett még azon tájig, hol fehér kakastollas sapkája szokott székelni. S bár az öreget nyakas embernek lehete mondani, nyaka úgyszólván nem volt, csak ugy állott e nemes fő széles vállain, a méltóságosan domborodott mell fölött, melynek tágas üregében rettenthetlen szíve kényelmesen megférhetett roppant tüdejével. Magassága ugy hiszem meghaladta az ölet. Minden tagja kellő arányban állott egymáshoz, s ha mondom, hogy magam is 5′ 5″ 5‴ magasságban, 152 font súlylyal, nem számithatom magamat a törpék közé, mégis egyik karjából kitelt volna nekem a lábam, egyetlen czombjából pedig a derekam; igy lehet fogalmunk e martialis alakról. Most még csak nagy pej-

paripáját kellene alá teremtenem, melyen csendesen ülve, a nagy fehér köpenynyel hátán, lapos fringiájával oldalán, rendes szokásaként ökleit csipőjére nyuggasztva, mint nézett merően a csata fejleményébe, s hozzá hallani e mell üregéből feltörő férfias dörgő hangot — melyen parancsait osztá — s önkénytelen -felkiáltana olvasóm: „Ilyenforma lehetett az Olymp mennyköveket szóró istene, Jupiter."

Damjanicsot, mint a 3-dik honvéd zászlóalj örnagyát ismertem meg, hol magam is közember voltam, sokáig — míg Földvári Károly fölfedezte, hogy tudok olvasni, sőt irni is! — Mert mindamellett, hogy a zászlóalj zömét néhány magasabb születésü egyéniség mellett papok, barátok — különösen zászló-tartónk egy kapuczinus volt — ügyvédek tevék, Damjanics mágnás-zászlóaljnak czímezte azt egyszer. Voltak abban is tudatlanok, mint a halhatlan Kolompár, Perecz, Fürj stb., stb., hát nem csoda, ha a testvériség és egyenlőség szinvonalán, az úgynevezett kukoricza-kabát- és nadrágban — miket a lelkes Szeged város ajándékozott a zászlóaljnak — nem tünt föl bennem is az irástudó.

Legelső expeditiónk Turia ellen volt, és azóta Damjanics majd minden hadjáratában részt vettem, kivéve azon kevés időt, míg Földvári Károlylyal át voltunk téve Klapkához, hol Tokajtól, a 43-dik zászlóalj élén mesterkedtünk, a verpeléti csatáig, hol a szabolcsi fiuk egy nap háromszor hagyva bennünket cserben, visszakivánkoztam azonnal a 3-dik zászlóalj közemberei

kőzé. Földvárinál viszhangra talált az én vágyam; másnap beadtuk folyamodványunkat, az öreg elfogadta, s a a szolnoki csata napján beállitottunk Szolnokra a zászlóaljhoz.

Szolnoknál mi történt, meg van irva, egész odáig hogy: „hol lenne aztán az én 3-dik zászlóaljam" de azt nem tudom megirták-e, hogy a csatárláncz megrohanta az ágyutfedező lovasság tömegét, és szerencsésen meg is ugrasztotta, mi még soha I. Napoleon hadjáratában sem történt, meg a mit aztán erre az öreg mondott: „Na hiszem a prokátoros lelketeket ez ugyan most jól sült el, de ezt többé ugyan ne próbáljátok, mert más ellenséggel lehet bajotok s mind ott hagyjátok a fogatokat."

Már ha Damjanicsról szólok, a 3-dik zászlóaljat és Földvári Károlyt is belé kell vegyitenem, mert ezek működése végzetszerüen ugy össze van kapcsolva, hogy azt elválasztani egymástól nem lehet.

Damjanics hadipályája Verseczről datálható s itt legjelesebb hadjáratának koronája a járkováczi éj homályából csillog fel.

Kis Ernő Tomasovácz elleni sikertelen kisérletei után, Damjanics terve volt Tomasováczot hátulról támadni meg, és venni be. Meghatározta a napot, mikor fogja Tomasováczot hátulról megtámadni; ugyanakkor Kis Ernőnek támadnia kellett volna szemben. Daczára annak, hogy odáig Karlsdorf- és Alibunárnál két besánczolt tábort kellett megsemmisíteni, szavát beváltotta, s a határidőre Tomasovácz háta mögött állottunk.

A regg' ködös volt, nem messze lehettünk Tomasovácztól. Azon ponton, hol az Iláncsáról jövő ut elválik Tomasovácz és Járkovácz felé, az öreg megállította a serget, nézett merően a semmibe, de inkább halló-szerveit látszott igénybe venni; türelmetlenül hallgatódzott, valjon szól-e már a Kiss Ernő ágyuja. — Az öreg nyugtalan kezdett lenni, s a nehéz nap előjelei mutatkoztak arczáján, melyek egypár katonás explósióban nyertek kifejezést. Egyszer csak érkezik Asserman egy üteg ágyuval Járkovácz felől, a fedező lovasság élén; jelenti hogy Kiss Ernő holnapig nem támad stb. A valódi okot nem érthettem, de már az öreg trónbeszédje oly articulált volt, hogy azt szóról szóra lehetett érteni, s ha jól emlékszem így hangzott: „Oh, oh ez mind nem ok! hanem az uraknak vérökbe ment a sok Kirchenparade, s ugy kimélik azokat a szépen kihízott czifra lovakat, meg félnek hogy azt a piros zsabrákot elpiszkolják. Látja az úr! ezek az emberek két napja nem ettek, nem ittak, nem is aludtak mind, harczoltak, mégis harczolnának mint a veszett fene! Az is bolond, ki az urakkal megindul. No hiszen az áldóját a sok paszomántos nagy urának, velem ugyan soha sem támad.“ Ezután szépen bevonultunk Járkováczra, hol minden óvatosság daczára kifejlett a híres járkováczi éj, melynek talán alig volt párja megint a magyar hadjáratban, de a mely talán tudva van egész azon apró részletig, hogy a szorult helyzetben maga az öreg szuronyos fegyvert fogott erős markába, s egy összevont csapatocska élén elkiáltotta

magát: „Utánam fiuk!“ s kitört a szabadba mint Zrinyi Szigetvárból, hol egy mezei sánczban két tűz között fentartottuk magunkat, mig a hasadó hajnal szürkületében fölismerve egymást, hozzá láttunk a bő aratáshoz.

Ezután Damjanics csakhamar eltűnt közülünk; a szerbekhez intézett kiáltványa ismeretes, nem is láttam az öreget többé Szolnokig.

A szolnoki után az első nevezetes expeditió volt Nagy-Kátánál.

Gyöngyösről indultunk ki egy reggel, oldalkanyarodással Hatvannak, hol már Görgey döngette az ellent, s mire Nagykátához értünk, a legénység éhes és fáradt lett. Állj-t vezénylettek, lábhoz vettük a fegyvert; enyhitő szerek után tévedeztek szemeink, a fiuk sütkölődni akartak. „Nem menünk — mormogták — az istennek sem, míg nem eszünk.“ Az ágyu zugott mindig távozó arányban, míg egyszer közelebb-közelebb kezd nyomulni az ágyudörej. Ekkor ott terem Damjanics. „Fiuk! hát nem menjünk előre?“ „Nem ám — felelnek egy hanggal — míg nem eszünk.“ „Igen, de verik Klapkát! hát még sem menünk?“ „De már ugy megyünk az angyalát!“ Senki sem volt többé éhes, sem fáradt, csak szomjas; de ez a harcz szomja volt, melyet nem vizzel, csak tüzzel lehetett oltani.

Ezután mi történt, kétség kivül tudva van. Földvárit az éj homályában egy sivár ugar-földön kinevezték alezredesnek. Az ellen nem állott meg Isaszegig.

Kókánál táborban háltunk. A kókai plebános

ellen panaszt emeltek saját hivei az Úrban! — hogy Windisgrätz proclamátióit a szószékről hirdette, s a magyar ügyet bántalmakkal illeté. — Damjanics maga elibe hozatta a podagrás plebánost; ő mentegetődzött. Az öreg katonásan keresztül vitte az allegatiókat, s kimondta az itéletet.

„Az ur gazember! s ha még két ember vallja hogy az ur ezt prédikálta; tudja meg hogy megszünt lélekzeni.“ A pap képe hosszu kérdőjellé változott. Az öreg hidegen értelmezte az itéletet: „Igen, meglövetem egy kícsit.“ Ezek az öreg modorában ejtett szavak voltak, s a miként szólt, akként cselekedett. A pap megszünt lélekzeni.

Isaszegnél történt, hogy egy gránát az öreg lova elé csapott; a különben szelid állat nem vette oly hidegen a tréfát, mint rettenthetlen lovagja, s minden reglement daczára, önfejüleg egy hozzá méltó nagy oldalugrást rőgtönzőtt, de az öreg nem hagyta el a positiót és meghasonlott lovával, azon helyen hol állott, lecseppent az anyaföldre, mely megdöbbent alatta, a véletlen érintkezés kellemetlen lehetett mindkettőjökre, de ez érzés egyik résziről sem nyert kifejezést; az öreg fölkelt sérülés nélkül, felült s tovább vezényelt.

Mikor Váczra vonultunk, szakadt az eső. A fiuk oly vontatva czipelték az átázott bakkancsot, a midőn megjelenik as öreg nagy lován, és szól: „Fiuk! hát bemenjünk Váczra?

„Be bizony, mert künn nagyon esik.“

„Igen, de német van Váczon! hát kiverjük a németet?“

„Ki-kiverjük!“ kiáltottak egy torokkal.

„Ki-kiverjük — mond az öreg pittyedt ajkával, hidegen — befütyölünk nekik!“

S ugy lőn! mi történt Váczon kétségkivül tudva van, tán az is, hogy Földvári alól két lovat lőttek le az utczai harczban.

Estve valami jelentéssel föl kellett az öreget keresnem. Lakománál találtam, a mint meglátott, reám kiáltott: „gyere fiú koczczintsunk.“

Szegény fejem, kicsiben mult, hogy mint Lót sóvá nem váltam! Nem értettem mit akar, nagy későre jutottam egypár mentegetődző szóhoz, s még azt is kölcsön vettem a szerény Péter apostoltól, midőn Krisztusnak mondja: „Uram, nem vagyok méltó reá, hogy saruid szijját megoldjam!“ de az öreg nem könnyen szalasztotta el az alkalmat, hol ivásra ürügy volt; mert azzal is csak az igazságnak hódolunk, ha megmondjuk, hogy bizony a magyaráti bort, mely társzekerén a Guzman kezelése alatt mindig volt, örömest vette magához.

„De hiszen — szólt ő — olyan ember, ki mikor principálisa alól kilövik a lovat, azt mondja: itt az enyim üljön rá, olyan ember mindig ihatik velem egy pohár bort, fogdd ezt a poharat, aztán mondd meg mit akarsz?“

A sarlói csata előtt egy kis tót falu mellett táboroztunk, Damjanics egy szalmás házban — mely mégis

a legjobb lehetett a faluban, mert két lakrésze lévén, az elsőben ő, a hátulsóban a pénztár — volt elszállásolva. A zászlóalj pénzeért oda kellett mennem, épen 12 órakor délben. Egy falóra elkukolta a 12-őt; a pénztár födelét épen akkor csapta reá az az ur, ki azt kezelte. Nevét maig sem tudom, keveset törődtünk akkor a schematismussal! az az ur az órára mutatott, s délutánra rendelt vissza, gallérjáról s fényesen sőt dúsan paszomántozott karjáról itélve legalább is örnagy volt. A fegyelem iránti tiszteletből jobbra át-ot csináltam, s mentem kifelé lesütött fővel. A két szemben lévő ajtó egyszerre nyilott, az egyiken én, a másikon Damjanics lépett ki. „Mi baj fiam?“ dörög az öreg.

„Pénzért jöttem, de nem adnak“ felelém szomorúan.

„Nem adnak? miért nem adnak?!“

„Mert elütötte már a 12-őt.“

„Dehogy nem adnak? gyere csak velem.“

Bementünk a szobába, hol az ur már haját rendezte s a mosdáshoz készült.

„Az urak miért nem adnak pénzt a fiuknak?“ szól összevont szemöldökkel.

„Hiszen adunk tábornok ur — felel amaz nyájasan — csak hogy épen bezártuk már a pénztárt, s délutánig nem lehet.“

„Nem lehet! miért nem lehet? De hiszen a könyökig aranyban markalázó teremtését az uraknak; az urak itt poszognak a melegben, míg a fiuk künn

három napja se nem ettek se nem ittak, pedig ugy harczolnak mint megannyi oroszlán! Ezeknek pénzt kell adni, hallja az úr? —

„Adunk tábornok ur,“ de már ekkor csattant is a vas láda zárja, csak a nyugtát kellett átnyujtanom. A mit e perczben én éreztem, meg a mit az az úr érzett, az ugyan nem lehetett homogén.

A nagy-sarlói csatában a bal szárnyon volt a lovassággal Nagy Sándor, a jobb szárnyon Klapka; Damjanics — mint rendesen — a czentrumban, azért szokta is mondani: „az urak vigyázzanak csak a két szárnyára, majd én a czentrumban dolgozom.“ Köztudomásu dolog, mi történt Sarlónál.

Földvárit küldte oldalba a falunak Damjanics. — Ő meg nem várt több vezényletet. A mint lőtávolba értünk — hol a gyepü által födözött ellen sűrűn, de siker nélkül tüzelt — rohamot veretett. A fiuk, csak mint valami tánczteremben, úgy lejtettek; az ellent kiszoritottuk szuronynyal Sarlóból, de a falun kivül állást vett, s kezdett keményen kartácsolni. A mi ágyuink még nagyon hátra voltak. Földvári mondja nekem: „menjen hamar, hozzon ágyut!“ Nyargalok vissza, az utczában találom Visoczkit. Kérek ágyut Földvárinak: „Ja, ja — mond a vén lengyel — ich habe, ich habe, ich werde gleich schicken.“ Visszamentem a jelentéssel.

Földvári ingerült volt. Kezdett csüggedni, hogy a tüzet majd nem tarthatja. Kipirulva, mérgesen rám kiált: „menjen hozzon ágyut hamar,“ visszanyargaltam

s fölkerestem az öreget magát, ki a Markó ütegét rögtön rendelkezésem alá adta. De azokat a szép nagy lovakat nem lehetett reá venni, hogy a lépésből kijöjenek, szép lassan, de mégis elég jókor érkeztünk meg. Az első lövésre midjárt bomlott az ellen, s a mint neki zúdult az üteg tüzokádó torka, az ellen mozdonyzott és visszavonult.

Most következett volna a lovasság aratása! Földvárinak kedve lett volna mind leaprittatni őket.

„Menjen hamar, hozzon huszárt!“ rivalt reám.

Szaladok s történetesen találom az öreget, ki kiséretével csendesen nyomult utánunk, de ő a két szárny működésével combinátióba tette magát, s ezért a czentrumot féltenie kellett a sebes előnyomulás eshetőségeitől.

„Jelentem alássan, Földvári huszárokat kér!“ Az öreg mosolyogva csóválta meg fejét.

„Mondja meg annak a kicsi czigánynak, hogy ne siessen olyan nagyon, menünk mi is, s ott leszünk a mikor kell.“

Szóról szóra jelentettem Földvárinak.

Földvári mérgesen végig nézett, s habozó szájjal förmedt reàm: „menjen s hozzon huszárt a föld fenekéből is, mind egy lábig elfogatom a futó hadat.“

Visszamentem az öreghez, hogy már csak adjon huszárt a föld fenekéből is.

Küldött is egy század huszárt, mely belé vágtatott a rend nélkül szaladó csoportok szive tájáig s nem

kellett volna egyéb mint mérgesen reájuk kiáltani, valamennyi megadta volna magát, de a lovasság illedelmesebbnek találta a frontot herstellolni és szépen gyönyörködni a rendnélkül futókban, mintha csak födözni akarták volna a visszavonulást.

Földvári méregbe, mondhatni dühbe jött, harapta ajakát, fenyegetődzött: „Gyávák! gyávaság!“ mondta untalan.

Vége lett a csatának, nem volt már kit verni; összejöttünk mi is valami bokros hegy gerinczén, ott volt Damjanics is kiséretével.

Földvári zsémbelt: „Rosz volt a dispositió, rosz volt minden, roszul ment, gyávák voltunk“ stb.

Damjanics Földvárival benső barátságban élt, jól ismerték egymást, azért némelykor többet is eltűrt neki mint másnak; most is csak mosolygott.

„Hm! — szól egyszer szóhoz jutva — rosz volt a dispositió! gyávák voltunk! hát én is, ezek az urak is, mind. Te is gyáva voltál?!“

„Én is gyáva voltam“ veti oda Földvári kipirosodott arczczal.

„Mind gyávák voltunk! — dörmög az öreg — én nem tudom, mind gyávák voltunk, s mégis győztünk!

„Igen ám, de a győzelmet nem tudtuk felhasználni.

Az öreg elmosolyodott ez őszinte igazságon. „Te kicsi czigány a lelkedet, így czímezte az erdélyi em-

bert (Földvári ugyan magyarországi ember, de Marosvásárhelyre házasodván, mint a gazdag Türi Biri férje sokáig élt székelyföldön, s onnan is ült fel), te kicsi czigány! ha te máskor is rezonirozol, hát én téged vasra veretlek! érted te azt?" Azonban könyes szemekkel hajlott reá a kicsi czigányra, s kevésbe múlt hogy agyon nem ölelte s csókolta. — Azután fölfedeztük a hosszu vermekben collocált burgonyát, s nem lévén még akkor a non interventió elve akkora érvényre emelve, mint már ma, neki estünk, s rögtönzött tüzeknél piritott burgonyával lakmároztunk testvérileg — az elhullottak torára,

Komáromban, az öreg lába fatális eltörése előtti napon, délután mentünk az öreg tiszteletére. Földvári Károly, Gorove Tóni és én. A főhadiszálláson nagy asztal volt teritve **L** formára. Sokan még ültek, némelyek már felállottak és szivaroztak. Az asztalfőn Görgey ült, egy nő balján, kivel társalogni látszott, az egész tömbön elömlő hangulatból itélve nagyon jó ebédjök lehetett.

Damjanics az ajtóval épen szemben ült még, tartotta a positiót tántoríthatlanul, mint szokta és szilárdul. A mint beléptünk, szemei reánk estek, s ránk kiáltott: „Servustok fiuk! jertek igyunk egy pohár bort."

Földvári mosolygott, most rajta volt a sor mosolyogni, látván az öreg boldogságának fesztelen kifejezéseit, rángatta az attilámat, sugva a fülembe: „mondjon az öregnek valamit."

A toasztivás nagy tudománya nálam parlagon hevert; de nagy fogalmaim voltak a subordinátióról, s ha Földvári kivánta, csak mondanom kellett valamit, ha koczkáztatok is gondolám. Hebegtem is valamit ott egy pohárral kezemben. Sokszor előfordult benne az „adja Isten, meg adja Isten!“ magam sem emlékszem már miket dadogtam, de aztán a mit az öreg felelt, arra szóról szóra emlékszem.

Keményem nézett az asztalra nyugasztott teli poharába, s mellére eresztett fővel, fennállva mondta a mint következik:

„Köszönöm fiam! hiszen mind igaz a mit mondtál; de ha tisztába jövünk a némettel, akkor ne keresss engem a seregnél, hanem gyere el Magyarátra, ott meglátsz egy vén ráczot, a ki kapálja a szőllő tövét, s issza a tavalyi levét, az én leszek, ha pedig tisztába nem jövünk a némettel, akkor se keress engem a seregnél, mert én ugyan koronás fő alatt soha nem szolgálok! Most pedig egészen itt is hagylak benneteket! Megmondta nekem Görgei hogy bakát csak én tudok organizálni; mikor ő meglátta az én hadtestemet, levette a kalapját előtte, azért kért meg hogy menjek el helyette Debreczenbe bakákat teremteni e zaklatott szegény hazának, s el is megyek. Isten éltessen benneteket! remélem ti nem hoztok szégyent nevemre.“ S ittunk az érzelmek tarka vegyületével.

E körülmény némi világot vet Görgei azon diplomatikus maneouvre-jére, melylyel az őreget — ki

az ő terveit nagyon ellensúlyozta — közeléből el akarta távolítani, minden nagysága mellett lévén az öregben is egy kis hiuság, Görgei ügyesen tudta ezt a maga részére kizsákmányolni, s mint Aesop rókája a farkas rovására mászott ki azon kutból, melyet számára a kissé megrémült kormány készitett, küldte az öreget Debreczenbe, hová neki a meghivást követni épen nem volt kedve; de ez csak az én gyarló egyéni véleményem.

Az öreg hát készült Debreczenbe. Szekeret, lovat állított össze. Másnap próbaszekerezést csinált; lovai megbokrosodtak, kiugrott a szekérből s eltörik azon láb, melyről az igazsághoz hiven el lehet mondani, hogy mint vezénylő parancsnoki láb — ezt kérem jól megjegyezni — mint vezénylő parancsnoki láb soha tréfából sem retirált! — s itt végződik a diadalmas hadtest dicsőséges epochája. S az erre következett igmándi csatában kaptuk az első leczkét a vereségből s a visszavonulás sivár tudományából, melyben aztán egész Világosig oly szépen tökélyesítettük magunkat, hol le is tettük a... prűfungot. Nagy tanárunk kitüntetésben részesült, de ne mondja nekem senki, hogy az ugy is ok nélkül omlandott vért kimélni kellett! ez áltan, ez a halblingsmeisterek tana, egy szabadságért vívó seregnek meg kell halni egy lábig dicsően, de megadni magát nem szabad! azért hiszem én, hogy ha az a láb oly fataliter el nem törik, egészen másként csattan a dráma vége.

Arad ostroma.

Fényes Elektől.

A honvédelmi bizottmány, Jellachich bán elvonulása, s Róth- és Philipovícsnak elfogatása után, oct. 8-dikán a király és nemzet nevében szorosan s kemény felelet terhe alatt meghagyta minden hazabeli várparancsnoknak, hogy 7 nap alatt a magyar háromszinű lobogót mulhatlanul kitűzzék, a parancsolat nem teljesitőit hazaárulóknak s törvénykivülieknek nyilatkozván. — Okot adott erre a katonaságnak több helyen mutatott magaviselete. Aradon már oct. 3-ikán kitörtek a katonaság és város közti egyenetlenség első jelei. A városba ugyanis egyfelől Leiningen gyalogság, másfelöl 600 Schwarzenberg dsidás akart bevonulni. A dsidások ezredesének Blombergnek ismert gondolkozásától semmi jót sem várván az aradiak, a nemzetőrség a katonák bejövetelét gátolni akarta, az Istvántérre 4 ágyut vitt, s 400 aradi nemzetőr, segíttetve az Aradon állomásozó 600 debreczeni s 400 gyulai nemzetőrtől, elállotta a város bejárásait; a boltok bezárattak s követek küldettek a csapatnak ezredeseihez, hogy ezeket benyomulási szándékuktól visszatartsák. Az alkudozások két óráig tartottak, végre Berger János tábornoknak, a várparancsnoknak közbevetésére, a nemzetőrök visszavonultak, s a gyalogság zenével, magyar dalokat

játszva, csakugyan bement a várba, a dsidások pedig Uj-Aradon maradtak. 4-én ismét riadó doboltatott, mert a várba hadszerekkel terhelt szekereket akartak vinni. Ezt a nemzetőrök ismét gátolni akarák, de aradi főispán Bohus János közbeszólására a szekerek is csakugyan bebocsáttattak. Ekközben a megerősitett vár bástyáiról töltött ágyuk irányoztattak a város felé, és a várba senki be nem bocsáttatott. A várparancsnok Berger János (sopronyi születés) oct. 4-díkén felszólítá a várost, hogy oct. 5-dik regg. 10 óráig nyilatkozzék: valljon akar-e a császárnak engedelmeskedni? a város felelé: a királyért vérét is ontani kész, csakhogy minden tőle jövő parancs magyar minister által legyen ellenjegyezve. A városbeli nyugtalanság nőttön nőtt, és nem ok nélkül. Oct. 6-ikán a várparancsnok a városnál levő ágyuk minden kincstári tulajdon kiadását s a honvédek közé állt sorkatonák visszaküldését, s a Máriássy János parancsnoksága alatti tiszántúli mozgó nemzetőri csapatoknak a városból kiutasitását sürgeté; mire közgyűlés tartatván, határoztatott, hogy kivánsága teljesittetni nem fog. A várost kezdék eltorlaszolni, a Maros partjait sánczolni, s mindenki csatára készült. A sorkatonák s dsidások közől a bezárt várból egyesek átszökdöstek. Egy ily esetben a várőr lelőtt egy átszökni akaró sorkatonát. Ez jeladás lett az oct. 7-diki ágyuzásra. Berger várparancsnok déli 12 órától 1 óráig ágyuztatta a várost s kartácslövéseket is tétetett. Ezuttal kár kevés, személyes sérelem még kevesebb történt. Egy

ellen csak egy üteg volt felállítva,melyet az első hadtesttel s a Horváth-osztálylyal könnyen visszaverhetett s így az ellenség háta mögé kerülhetett.

A harmadik hadtestnek (Knezich) szabad tere nyilt és Negyednél a hid már 18-án kész volt, Szelőczénél is ott voltak a hidkészletek, s a folyón átkelve az ellen balszárnya nagyon fenyegetve volt. Hogy a 3-ik hadtest miért nem kelt át akkor a folyón, midőn a második az ellenség arczvonalát megtámadá, miért nem nyomult előre Negyednél s a zsigárdi és peredi erdőket balra hagyva, mért nem került az ellen hadsereg háta mögé s a három hadtestet miért nem fogta körbe? ez oly strategiai hiba volt, melyet csak a később is erélylyel folytatott elszigetelt működésekből s Görgei árulásából lehet megfejteni.

A főhadi parancsnok föntebb emlitett rendeleteiben azon parancs mellett, hogy a sereg hajnal hasadtakor támadja meg az ellenséget, e megjegyzés is állt : „a második hadtestnél majd megállapodom s az ütközetet személyesen vezetem“.

A második hadtest tehát, hogy hajnal hasadtakor csak ugyan megkezdhesse a támadást, éji 11 órakor elindult Aszódról, az egész sereg igen lelkesedett volt, mert 16-án magukat kitüntetett közhonvédek és honvédtisztek érdemjeleket kaptak,Reznyik kapitány őrnagynak neveztetett ki, s a véletlen ugy akarta, hogy éppen e napra essék Asbóth ezredes születésének évfordulója, mi őt, valamint az alparancsnokokat is hősi elszántságra buzditá.

A kora regg igen kedvező volt. Sürü köd födte a

mocsárokat, miért is az ellenséghez nagyon közel lehetett észrevétlenül jutni, s kémeink az ellen állását igen pontosan kitudakolták.

Királyrévet igen gyöngén és Zsigárdot csak két üteggel tartá megszállva, lovassága a jobb szárnyon a királyrévi sikság felé volt felállitva, a hadtest zöme Királyrév és Zsigárd között volt. Az utó-csapatok Perednél állomásoztak.

Az ellenség hadereje 10 gyalog, 1 gránátos és 1 vadász zászlóaljból, 3 lovas ezred és 8 ütegből állt. Ezek között volt 2 tizenkét fontos és 2 röppentyű telep.

Görgey tábornok nem jelent meg. Midőn Asbóth ezredes a mondott szorulathoz (defilé) megérkezett, megállita seregét, s osztályparancsnokait: Szekulich ezredest, Mándy alezredest és Philipovszky üteg-parancsnokot magához hivatván, kiadta rendelkezéseit s a kedvező állást lerajzolá, azt tanácsolván, hogy fogjanak rögtön a támadáshoz. Szekulich ezredes azt hitte, hogy Görgeyre várni kell. Asbóth ezredes elhatározta, hogy egy óráig várnak; az óra hasztalanul eltelvén, a 9 zászlóaljat csata rendben lépteti el maga előtt *). Szekulich hadosztálya 5 zászlóalj és 3 üteggel képzi a hadtest zömét,az összes lovasság — a Würtemberg-huszárok Privoda őrnagy parancsnokság alatt levő első osztálya kivételével — a legszélsőbb balszárnyon fél távolnyira osztály fokozatokban állanak fel, a 25-ik és 54-ik

*) A támadásnak már Rakovszky végett is történnie kellett, kit, a zömtől elszakasztatván, várásra nem lehetet többé utasitani.

zászlóalj Kisfaludy tüzér-őrnagy vezérlete alatt 2 üteggel a balszárnyon áll. Rakovszky őrnagy a 48-dik zászlóaljjal, s a Bocskay-csapat Kovács kapitány alatt valamint a bereghi önkénytesek Kállay kapitánynyal ama parancsot kapták, hogy napkeltekor támadják meg Negyedet, s e szerint a hadi-vonalba belépve, az állás jobb szárnyát képezik s egy üteg van náluk. Hondászy őrnagy az 56-dik zászlóaljjal, s a Donmiguelekkel, valamint a Privoda-féle huszárok a zöm mögött mint utócsapatok állnak egy tizenkét fontos üteggel.

Nyolczadfél órakor a csapatok elfoglalják kijelölt helyeiket, a köd is ekkor leszáll s az ellen fönemlített helyzetben előttünk áll; a csapatok azonnal Királyrév felé indulnak, melyet az ellen gyönge védelem után elhagy. Szekulich a 49-dik és 60-dik zászlóaljjal szuronyszegezve megtámadja Zsigárdot s elfoglalja. E helyet Rakovszky is védelmezi, miért is birtokunkba marad. A szomszéd balszárny 2 ütege Kisfaludy vezérlete alatt az ellen ingatlanul álló jobb szárnyára jól irányzot tüzelést kezd, a magyar zöm ütegei egy nyolczad fordulatot tesznek, s nevezett szárny kereszt-tüz közé szorul, ingadozni kezd és elveszti a rendet, ekkor Mándi alezredes elővezeti 4 osztály huszárjait, közöttük a derék kún lovasokat, fél bal fordulót parancsol és megtámadja a curassier-eket. A Würtemberg-huszárok ezalatt megakarják boszulni ugyanazon hó 16-dikán történt verességöket s mindegyikök oroszláni hősiességgel harczol. Az első osztrák Chevauxlegereket és dragonyosokat az ugy

is ingadozó gyalogságra szoritják s az egész ellenséges vonal ingadozik. Jobb szárnyuk a zömtől elszakitva, Alsó-Szelly felé vonul, Mándy és Kisfaludy követik őket. Asbóth ezredes azon ildomos parancsot küldi nekik, miként az üldözéssel hagyjanak fel, de oly állást vegyenek, hogy az ellen jobb szárnya ne csatlakozhassék a zömhöz, és ezt ne segélyezhesse. Az osztrák lovasság Alsó-Szelly mellett még egyszer összeszedi magát, de a huszárok és kún lovasok ismét megtámadják s úgy szét szorják, hogy az nap többé nem jelennek meg az ütközetben, hanem Felső-Szelly felé haladnak.

A derék Kisfaludy-üteg, mely 16-dikán is oly hősiesen viselte magát, elfoglalja Alsó-Szellyt.

Mig ez a magyar sereg balszárnyán történik, Asbóth ezredes Peredet 3 zászlóaljjal arczul (in fronte), s 2 zászlóaljjal Szekulics alatt oldalvást (en flangue) megtámadja. Rakovszky őrnagy azon parancsot kapja, hogy a zsigárd-peredi erdőt kerülje meg s az ellent hátulról támadja meg.

Wohlgemuth táborszernagy, miután bal szárnya szétveretett Perednél, központositó állást vesz, s az ütközet sorsát e hely birtokához köti. 5. üteg védelmezi ezt, 2 tizenkét fontos, egy röppentyüüteg a zömben, s aztán mindkét szárnyon egy-egy üteg.

Ezek pokoli tüzelést kezdenek a zárt sorokban fél távolnyira előrenyomuló 5 zászlóaljra. A 60-dik, 61-dik és 62-dik zászlóaljak az első csapatban ingadoznak, a 63-dik zászlóaljat két gránát találja, mire tökéletes ren-

detlenség fejlődött ki. Privoda őrnagy egy század huszárral megtámadja a keritések mellett felállított vadász zászlóaljat, de ezek jól irányzott tüzelése zavarba hozza a hős huszárokat, vissza kell menniök. Szekulich őrnagy is, ki Zsigárd felől nyomul előre 2 zászlóaljjal visszaveretik.

Ekkor Asbóth ezredes a don Miguel és az 56-zászlóaljból álló csapatokat előparancsolja, maga megragadja a 62-dik zászlóalj lobogóját, s a derék fiukat szemben (a la tète) vezeti a pokoli tüz elé, szuronyszegezve-ostromra. Ez villanyos hatást tett. A csapatok a halált megvetve rohannak előre, s elérik a falut. Az ellen kétségbeesve védelmezi magát, az ágyuk a házak s a keritések mögöl szórják villámaikat. Mégegyszer ingadoznak a derék honvédek, mégegyszer elhagyják a bátor csapatok már elfoglalt helyeiket. Asbóth uj rohamra bátoritja őket. Ekkor nyomul Rakovszky őrnagy is a 48-dik zászlóalj s a hajdúkkal a városba. „Éljen a haza!“ kiáltás reszketteti meg a léget. Az ellen minden oldalról megtámadtatva hősiesen védelmezi még a templomot, aztán visszavonul, még pedig Deákin át Galantha felé.

És igy e napon fényes győzelem koronázta meg a 2-ik hadtest hősies küzdelmeit, 8 tiszt és 300 közember fogatott el. Mindenütt hullák feküdtek.

A nagy hadtest elfáradva a harczban Peredtöl Deáki felé huzodik, Deákit és Alsó-Szellyt mind egy-egy csapattal rakták meg. A főhadi parancsnok a közben

mintegy éjfélutáni egy órakor ért Puszta Aszódra már ekkor onnan a 2-ik hadtest kivonult volt, daczára a kétféle parancsnak t.i. hogy virradatkor támadás történjék (a Rakovszky-csapat is kapott ilyen parancsot) és hogy a főtábornok a 2-k hadtestnél személyesen vezesse a támadást.

Görgey délelőtti 11 órág maradt Aszódon és kedélyesen hallgatta ez ágyudörgést, csak midőn ez mindig távollabról jött, ült lóra, hogy az 5 óra járásnyira fekvő csatatérre vágtasson az efféle minden ütközetnél szokása volt és soha sem hallottam vagy láttam, hogy Görgey az ütközetet megelőző, vagy ugyanazon napon parancsot vagy tájékozó eszméket adott volna valamelyik vezérnek.

Görgey akkor ért Peredre midőn a tartalék 2-ik támadásra készült, midőn jelenték neki, miként foly a harcz, csak annyit adott feleletül Asbóth ezredesnek „folytassák csak," s megelégedett néhány megfutamodott honvéd megdorgálásával. Ez volt a főhadi parancsnok egyetlen tette a döntő napon. És habár Asbóth ezredes e napon magát nem csak vitézül de előre vigyázólag is viselte, mert az ellenség jobb szárnyát elszakitá központjától és Rakovszky őrnagy elküldésével az ellenség csapatjai közt eldöntőleg hatott s dacára annak hogy a Würtemberg-huszárok és valamennyi honvéd a halált megvető bátorságban egymást felülmulták, egyetlen egy dicsérő szó sem jött ki ajkairól, sőt megintést adott, a támadás megváltoztatása miatt. És midőn Asbóth tábornok magát a „reggel megtörténni kellett támadás" parancsával mentegeté és megjegyzé, miként csak a 3-ik had-

test megjelenése okozza, hogy az osztrák sereg egy szálig el nem pusztult, visszautasitá e megjegyzéseit és esti 9 órakor elmozditá őt a parancsnokságtól, és a tisztségét Kászonyi tábornokra ruházta.

Asbóth tábornok tüstént ott hagyta a serget. A 3-ik hadtest délután 5 órakor Peredbe vonult. 2 és fél órányira a harcztértől a negyedi hidnál, egész nap nyugodtan állt. És habár Knezich tábornokot Leiningen és Cillick osztályparancsnokai többszörösen felszóliták, hogy a Vágon átkelvén lovagoljon elől, ezt nem tette meg s kinyilatkoztatá, hogy parancsot kapott Görgeytől annak személyes utasitását az előrenyomulásra bevárni, s miután ezt még nem kapta, várnia kell.

Ha ezen, többek közt legjelesebb hadtest virradatkor vagy az első ágyuszónál átkelt volna a Vágon és Farkasdtól Sellyeig vezető uton menve az osztrák sereg bal szárnyát megtámadja, annak tökéletes veresége és elfogatása következik be. Ez különben akkor is megtörténik, ha a föhadvezér a jól kipihent 3-ik hadtest eljövetelekor, ezzel támadást intéz, mily egész más lett volna ez és a rákövetkező nap. Természetes hogy ez nem egyezett meg Görgey terveivel, sőt még sajnálta, hogy a 2-ik hadtestet szét nem verték, mely Knezich tábornoknak adott parancsai szerint a 10 óráig tartó harczhoz nem jött el. Minderről különben kellően felvilágositnak Klapka tábornok ellőtt tett nyilatkozatai.

14-ikén midőn 15,000 magyar állt az egyesült orosz-osztrák 40,000-nyi sereg előtt, Görgey a helyett

hogy, mint kellett volna, a Vághoz visszavonuljon és ne verekedjék, csatát kezdett a két sereg uj parancsnokaival (mert Knezich tábornok is eltávolítatott, habár csak a főkórmányzó parancsát és akaratát teljesité, de a látszatot meg kellett menteni a 2-ik fáradt hadtest élelem nélkül, ismeretlen parancsnokkal állt) a két sereg tehát semmi uj utasitást nem kapott az előrenyomuló hatalmas ellenséggel a legveszélyesebb irányban állott, de sőt 20-ikán a 2-ik hadtestől megszállott Szelly és Deáki helységek s az elől fekvő erdőcske őrizetlenül hagyatott, és a balszárnyak majdnem egész kerülete Királyrévig pusztán maradt s igy a csata természeteten elveszett.

A 3-ik hadtest, a vereség után hajnalban N egyednél átkelt a Vágon a 2-ik pedig egész késő éjjen át huzódott a Duna mentiben, Aszód felé. A derék honvédek huszárok és felülmulhatlan tüzérség bátor küzdelme mit sem ért. A haza 2500 a küzdelemben megmentését remélő honfival szegényebb lőn; e szegény haza már akkor el volt árulva leghálátlanabb fia szivében, kiben pedig egyetlen szabaditóját látta.

Asbóth ezredes délelötti tiz órakor érkezett küldöttjével megparancsolá, hogy a társzekeret és podgyászokat visszavonják. Görgey tábornok ellenkező parancsot adott és ezért a tartalék csak 4-én reggel érkezett Peredre, hol a csapatok már harczirendben állottak és az egész nap küzdő katonák csak a Pered és Zsigárd helységekből nagy nehezen összeszedeett szűk, élelmi szerekkel rendelhezhettek.

Damjanics.

Damjanics János, tábornok, születetett 1804-ben Stásán a 2-ik bánsági határőr-ezredben. A császári sereg 61-ik számu gyalogsorezredében kezdvén meg hadi szolgálatát, mindamellett is, hogy nem palástolt szabadelmüsége miatt sok ellensége volt, fokonként századosi rangra emeltetett. Ily állásban találta őt az 1848-ki nagyszerü fordulat. Az ekkor Temesvártt állomásozott százados rendkivüli örömre ragadtaték az uj alkotmány kihirdetésére; s minthogy az időben minden pálya, minden életszakma lelkesebb emberei körükben gyökeres reformokat ügyekeztek eszközölni: Damjanics is nyiltan föllépett a régi katonai rendszer hiányai ellen, s a temesvári parancsnok működését ellenőrködő figyelemmel kiséré. E miatt honából Olaszországba akarák áthelyezni, azonban a magyar ministerium közbenjárására, a Szegeden alakult 3-ik honvéd zászlóalj őrnagyává neveztetett ki, s benmaradt vészszel fenyegetett honában. Mint szigoru katona, erélyesen rendezé, oktatta és fegyelmezé ujonczokból állt zászló-alját, mi miatt némely puha tisztecske gyanusitólag, árulási váddal lépett föl ellene a hirlapi nyilvánosság terén. E gyanusitást azonban csakhamar a legfényesebben czáfolá meg. Szigorusága által rend- és fegyhez szoktatott s lelkesitő példája által hősi elszántságra buzditott zászlóalja az ő vezetése alatt mindjárt kitünteté magát a ráczok elleni

csatákban; később pedig ő a legjelesebb, leghatározottabb jellemü és legnépszerübb hadvezérek sorába emelkedék, mig a 3-ik zászlóalj, társai közt legvitézebbnek tartatott. Nemzetiségére nézve ő maga rácz-magyar vala; de azért anynyira gyülölte a magyar testvéreik ellen harczra kelt ráczokat, hogy mint megtéríthetlen ellenségnek végképeni kiirtását tanácsolá. Legfőbb vágya volt győzelem esetére a felsődunai hadjárat után egy ráczirtó tábort vezérelni. Már szinte megijedt, hogy Perczel majd egy ráczot sem hagy neki. Az 1848-ik év vége felé, midőn Kiss Ernő- és Vetterrel egyesülve működött az alvidéken, mindig győztes serege élén valódi rémitő ostorukként tekinték őt, s különösen alibunári és lagerdorfi győzelmei által mindkét fél előtt nagy tekintélyt vivott ki magának, s miután e hires csatákban személyesen vezeté a rohamot: katonái becsülését és szeretetét már ekkor is nagy mértékben megnyerte, mig a hadügyőrség ezredessé nevezte ki. — 1849-ik év elején a Bánátban működő hadsereg nagyobb része a közép - Tiszához rendeltvén föl egyesülés végett, Vécsey a 3-ik hadtest parancsnokságát önként Damjanics tábornoknak adta át. E hadtestnél egy sem volt jelesebb, vitézebb, e hadtest az ő vezérlete alatt mindig győzött, egyszer sem vesztett, s a legeldöntőbb csaták sikerét leginkább ennek lehet tulajdonitani. E hadtestben voltak a rettenthetlen vitézségü veressapkások, a történeti nevet kivivott 9-ik és 3-ik zászlóalj, továbbá a 42-ik, a Schwarzenberg- és Porosz herczeg sorgyalogság,

a Hanover- és Ferdinánd-huszárok, s a nagyhirü Freidenreich és Philipovszky-féle ütegek. Mind meganynyi edzett vitéz, a legbátrabb hős vezérlete alatt. Márczius elején Damjanics ezen hadtesttel vivta ki a nagyfontosságu szolnoki győzelmet, mely Karger dandárát majdnem egészen megsemmisité. A hadi terv készitésére nagy befolyással volt itt kedvelt táborkari segéde, Aschermann Ferencz, azonban a kivitel és a körülmények szerinti gyors és jótapintatu intézkedés dicsősége egészen őt illeti. Különösen a 3-ik és 9-ik zászlóalj elszánt vitézségével rendkivüli dolgokat vitt itt végbe. A 3-ik zászlóalj szuronyszegezve rohaná meg a tiszai hidfőhöz állitott ágyukat-, s noha a rettentő kartácstüz egyszerre 52-őt sodort el küzölők, Damjanics tanitványai, mint a kaliczkából kiszabadult oroszlánok, csodálandó elszántsággal nyomultak előre s mind a 11 ágyút, tömérdek málhás szekérrel együtt elfoglalák. Ugyanekkor a veressapkások neki tüzelődve a 3-ik zászlóalj müködésének látására, a nélkül hogy vezényeltettek volna, ellenállhatlan harczvágygyal, szuronyszegezve rohantak egy nagy tömeg lovasságra, s mi egyelőre szinte hihetlennek látszik, megfutamlásra kényszerité azt. A tüzérség és huszárság is derekasan viselte magát. Általan véve e diadal az erre következett folytonos lánczolatu győzelmi dráma nagyszerü előjátékául tekinthető. — A szolnoki csata után érdemeinek némi jutalmául a szolnoki kerület országgyülési képviselőjévé választá, mit ő szivesen vett, mert legfőbb büszkeségét he-

lyezé e diadalban, ámbár követté választatásakor azt kéré ki küldőitől, hogy inkább csak a csatába engedjék őt menni, mint országgyülésre, miután jobban tud harczolni, mint beszélni, s nagyobb élemény neki egy ütközet, mint a legszebb orátió. Különben is, noha a politikai ügyekben fölötte tisztult nézetekkel s határozott demokratiko-republikánus hittel birt, a politizáló tiszteket többször hallgattatá el e szavakkal: „Sohse okoskodjunk mi, hanem verjük meg az ellenséget, — a többit majd elvégzi Kossuth.“ — Dembinszky helyett Vetterre bizatván a fővezérség, Damjanics mindent elkövetett ezen különben szép talentumú hadvezér megbuktatására, mert nem tartá őt forradalmi embernek. S bár eleinte az általa vegytani szenvedélye miatt „patikáriusnak“ nevezett Görgey sem volt egészen inyére, de miután közelebbről megismerkedett vele becsülni, szeretni kezdé, s leginkább az ő eszközlése következtébennevezteteett ki ez fővezérré Vetter helyébe, ő maga, mint tehetségeit túl nem becsülő igénytelen férfiu, soha nem törekedvén a legfőbb hatalomra. Görgei vezérlete alatt csakhamar megkezdődött a magyar hadsereg átalános előrenyomulása a fővárosfelé. A horti, hatvani győzelem után következett a tápió-bicskei csata, melyben Klapka hadtestét, Jelasics bán a legnagyobb zavarba hozá horvátjaival s tetemes veszteséggel visszavonulásra kényszerité. Azonban Damjanics hadának megérkezése, s vitéz magaviselete csakhamar megforditá az ütközet sorsát, s a kudarczos csapást fényes diadallal hozták

helyre. Az isaszegi véres csatában is eldöntőleg működött ő és győzhetlen serege, ugy hogy Kossuth, midőn Gödöllőn a hadsereg elvonulását nézné, a 3-ik 9-ik zászlóalj előtt kegyeletes tisztelettel emelé le fövegét, mit a hősfiuk zajos éljenzéssel viszonoztak. — Midőn Kossuth Gödöllőn a függetlenség kimondása iránti nézetét nyilvánitaná a tábornokok előtt, többek közt Damjanics is határozottan pártolá őt, mig Görgey mélyen hallgatott, látván hogy a jelesebb tábornokok, mint Damjanics, Klapka, Aulich megegyeznek abban, mit ő akkor még csak titkon ellenzett. — April. 7-én a hadi tanácsban elhatároztatván az erősen szorongatott komáromi várnak ostrom alóli fölmentése, Görgey terve szerint Aulich a császáriak félrevezetése s nyugtalanitása végett 10 ezer emberrel Pest alatt hagyatott, mig az 1-ső, 3-ik és 7-dik hadtest (Klapka, Damjanics, Gáspár,utóbb Pöltenberg) Görgey vezérlete alatt Vácz felé vonultak, mely várost april. 8-dikán ostrommal vették be, s ez alkalommal a császáriak részéről a vitéz Götz tábornok is halva maradt a csatamezőn. A rohamok mestere, Damjanics ez ütközetben legnagyobb részt vett, s hős tanitványaival ismét a legfényesebb bravourt követte el. Azonban folytonos diadalainak tetőpontját a nagysarlói ütközetben érte el, mely april 19-én vivatott. Damjanics 18-án a Görgey által vezérelt hadsereg derekával Nagy-Kálnán tanyázott, s megtudván, hogy a császáriak (20,000-en) Nagy-Sarlón állomásoznak, Aschermann segélyével

tüstént megtevé a szükséges rendelkezéseket. Hajnalban (19-kén) támadá meg a császáriakat, ismét rohammal harczolt. Nagy-Sarlóban a legiszonyúbb utczai harcz fejlődött ki, melyben a 9-ik zászlóalj és a lengyel legio szakadatlan kartácszápor közt oly vitézül nyomult előre, hogy már dél felé be volt véve a mezőváros, s az ellenfél futásnak eredt. Görgei a csata végére érkezett meg s leginkább az üldözésben vőn részt. E csata eldöntőnek nevezhető, melynek természetes következése a komáromi várnak ostrom alóli fölmentése lett, miben Damjanics hadteste szinte jelentékenyen működött. — A vár fölszabaditása után, minthogy Görgey személyesen akarta vezetni Budavár ostromát, Damjanicsra, mint egyik leghivebb tábornokára bizá a hadügyéri tárcza ideiglenes átvételét, leginkább azon czélból, hogy a nagyfontosságu hadügyet s a sereg organizálását Kossuth gyámsága alól fölmentse. Azonban Damjanics, Debreczenbe leendő elindulása előtti napon kikocsizván a várból, szekere felfordult, s lábát bokájánál szerencsétlenül kitörte. E véletlen csapás nagy szerencsétlenség vala nemcsak a hadsereg- hanem az egész forradalmi ügyre nézve... A csatadöntő hadvezér, lábtörése következtében ágyhoz volt szegezve, nem szállhatott többé a harcz mezejére, hősies példaadásával nem buzdithatta többé tanitványait, s a 3-ik hadtest megszünt győzhetlen lenni, mintha csak lelkét vesztette volna el a sors által tétlenségre kárhoztatott vezérében. A béna bajnok eleinte Komáromban, azután Pesten a városligetben feküdt, hol barátai és tisz-

telői mindig nagy számmal látogaták, s szerető neje (Csernovics leány) a legnagyobb gonddal ápolgatá. Midőn julius elején a forradalmi kormány a fővárost most már másod izben elhagyá, a még gyógyulatlan tábornok is leviteté magát Aradra, hol a vár parancsnoksága bizatott reá, s az erősséget védelmi állapotba helyezé. A világosi catastroph után a császáriak körülvévén Aradot, Damjanicshoz alkudozót küldtek a várba, ő azonban azt nyilvánitá, hogy a vár nem alkudozik. A mint a világosi fegyverlerakásról értesült, az ujolag hozzá küldött császári értekezőnek ezt mondá: „a várat egy orosz kozáknak is megadja, hanem az osztrák ellenében ha mindjárt az egész hadsereg törne is rá, utólsó csepp vérig védendi magát.“ Ezen válaszra a vár átvétele az oroszokra bizatott, s Buturlin tábornoknak csakugyan feladta magát, s Damjanics mint fogoly a császáriak kezébe szolgáltatott. Errenézve egy menekült magyar főtiszttől nyilatkozat jelent meg egy külföldi lapban, mely szerint az orosz tábornok azzal vádoltaték, hogy ő a várőrségnek szabad elköltözhetést biztositott, mindazáltal megszegte szavát. Erre az orosz tábornok ugyanazon lapban nyilatkozék, s a vádat alaptalannak ügyekezett bebizonyítani. — Elég az hozzá, Damjanics az általa feladott aradi várban mint fogoly hadi törvényszék elébe állittatott, s kötél általi halálra itéltetett. Bénasága miatt a vesztőhelyre szekeren vitték ki, s noha több pályatársát látá maga előtt kivégeztetni, lelki nyugalmát s derültségét utólsó pillanatig nem veszté el. „Különös —

mondá halála előtt — nekem, ki az ellenség irányában mindig első valék, most mint utósónak kell bezárnom bajtársaim hősi menetét". —

Damjanicsnál alig volt sajátosabb egyéniség a magyar hadvezérek sorában. Mint egy tábornokbajtársa helyesen mondá: rendkivüli bátorság, elhatározottság, a legnagyobb vész közepett is bámulandó nyugalom és lángoló hazafiság, valának jellemének fővonásai. Nálánál vitézebb, elszántabb, merészebb, kitartóbb és szerencsésebb katona egy sem volt a magyar hadseregben. Mint hadvezér a strategiához is, kivált gyakorlati tekintetben, jól értett, de azért fővezéri talentumot nem igényelt magának. Csalatkoznak, kik azt állitják, miként Damjanics bátor, elszánt katona volt, de mint hadvezér a taktikában, a had rendezésében járatlan vala. Ellenkezőleg. — Ő az igaz, kiszámitott terveket nem készitett, hanem a csatamezőn a körülményekhez alkalmazni, s a legkétesebb helyzetekben is gyorsan feltalálni magát, nagyon jól tudta. Ő a harcz minden fordulatában czélszerüen és határozottan intézkedék, s e tekintetben csupán Aschermannt, mint karsegédét használá gyámolul. E tekintetben egy iró a Damjanics és Aschermann közti viszonyt igen ügyesen jellemzi. A szolnoki csatában — mond ő — Aschermann már mint őrnagy s táborkari segéd szerepelt, s oly nevezetes rész jutott neki e csata dicsőségében, hogy Damjanics a harmadrendü érdemjellel diszesité föl, a bicskei csatában pedig a hely szinén nevezé ki alezredesnek. Damjanics kissé ha-

már fölingerült, s ilyenkor csak Aschermann tudta őt édes szavaival megszeliditeni. Ha Aschermann nincs, a szolnoki csata után Vécsey tábornokkal, ki későn érkezett meg a csatába, öszeverekszik Damjanics. De mily szelid ember s ügyes táborkari tiszt, épp oly bátor katona is volt Aschermann. Ott termett ő mindenütt, és sokszor a legnagyobb veszély torkából szinte csodálatosan szabadult meg. S midőn ezért őt Damjanics néhányszor megszidá, mondván: „Franczli, én téged megvasaltatlak, ha igy veszélyezteted magadat,“ ő csak azt felelte: hogy akkor önmagára tétesse először tábornok úr a vasat. Damjanics igen érezé, hogy ő nem szokott csatát veszteni. . . Ha arról volt szó; hogy másnap csata lesz, fölkiáltott: „Tehát győzelem is lesz. . . . ha Damjanics ott van! — ugy-e Franczli — Aschermannhoz fordulva — megverjük mi az ördögöket is?“ — Damjanics átalánvéve minden jó katonát, minden rendületlen vitézt szeretett és becsült, barátjának nevezett. Népszerü bánásmódja, személyes bátorsága s lelkesitő szónoklata által egész a dühösségig tudta katonáit fanatizálni. A rohamot a csata poésisének nevezé, s legnagyobb gyöngyöre telt a támadásban. Örökké nevezetes marad azon jelentékeny kis beszéde, melyet a szolnoki csata után napoleoni modorban a 3-ik zászlóaljhoz intéze. „Fiuk — szóla ő levett föveggel, a zászlóalj előtt — megérdemelnétek, hogy mindnyájan tisztekké legyetek. De hol volna akkor az én 3-ik zászlóaljam?!“ — Képzelhetni, milly hatása

volt Damjanics ilyszerü nyilatkozatainak vitézeire, kik szigorusága mellett is atyjokként szereték és tiszteltték vezéröket. A rosz katonákat mindenkép üldözte, néha közéjök is lövetett, ellenben jó katonáit minden kitelhető módon kitüntetni ügyekezett. Velök evett, velök ivott, köztük tanyázott örömben és sanyarúságban, a közhonvédet, ha kitünő volt a csatában, barátilag ölelte csókolta, mi alárendeltjeit mondhatlanúl lelkesité. Győzelmi jóslatait szentirásnak tartották, miután ő már akkor, midőn legtöbben kétségbeestek, csüggedetlenül megjövendőlte a tavaszi diadalmas időszakot. — Mint honpolgár, politikai hitére nézve a legradikálisabb demokraták, s a leghatározottabb republikánusok sorába tartozott. Kossúthot mindenek fölött bálványozá s azzal biztatta, hogy győztes hadával csak Olmütz falainál fog megállani. Szilárd jelleme miatt a polgári kormány ellen hangult főtisztek tartottak tőle. Ámde azon terroristikus eljárását nem lehet menteni, midőn Pestmegyében a császáriak proklamátióit terjesztett lelkészeket főbe lövetni kezdé, mit csak Horváth püspök erélyes föllépése következtében szüntetett meg. — Damjanics, mint ember, folyvást derült kedélyü és társaságos volt még akkor is, midőn lába kitörvén, a legnagyobb fájdalmakat szenvedé. Ő mindig eleven, mulattató és élczes vala, s beszédéből éles itélő tehetség,mély érzelem s tárgyismeret sugárzott elő. Sok költői elem rejtezett kedélyében.. minélfogva főleg hona jelesebb költőit, müvészeit még a harcz idejében is nagyra becsülte. Külsejére nézve ma-

gas, zömök, mondhatni óriási termetü volt. Szemeiben rendkivüli tűz, átható él s a határozottság kifejezése ragyogott. Barna teljes arczát nagy fekete bajusz és szakál boritá el, s erőteljes csengő hangja öszhangzásban volt egyéniségével. Valódi bajnoki, herkulesi alak, kinél kitünőbb nem volt a magyar tábornokok közt. A legerősebb testben a legerősebb lélek, a sok erős s a még több gyönge között. — V.

ADATOK.

Pláthy István, volt honvédőrnagy naplójából.

I.

Kossuth Lajost országgyülési követté választják. — Az ő kortesei. — A pozsonyi országgyülés megnyitása 1847-ben. — Az 1848-ki márcziusi napok Pesten. — A magyar miniszterek Pestre érkezése.

1847-ben az augusztusi terminus alkalmával jurátusnak esküdtem föl Pesten. De mivel főnökömnél kevés kilátás volt a munkára, s erszényem meglehetősen állott; kedvem jött a csak hiréből ismert szliácsi fürdőt s regényes tájékot megtekinteni.

A fürdő akkori látogatóit leginkább a környékbeliek képezék. Távolabb vidékiek kevesen voltunk, de ezek közt rendkivüli örömemre szolgált láthatni hazánk nagy fiát, Kossuth Lajost családostul, ki már akkor is

hires, népszerü ember vala, de arról még nem is álmodhattunk, mi lesz belőle a következő években.

Képzelhetni mily kellemes és tanulságos órákat élveztünk a társalgást vezető nagy férfiu körében. Gyakran kirándulván a vidék szebb pontjaira, egy izben Beszterczebányára jött a sor, a hol épen az nap nyitották meg az évnegyedes megyei közgyülést.

Ezeni megjelenésünk alkalmával Beniczky Lajos, volt kormánybiztos s guerilla-vezér, most országos képviselő, rögtön felállott s Kossuthot előlegesen is, mint Pestmegye leendő országgyülési követét üdvözlé, mi roppant hatást és tetszést idézett. elő.

E percz óta, netalán a bekövetkezendő nagy események előérzetével, áhitatszerü imádással csüngtem e férfiun. És Beniczky ohajtása csakugyan teljesült. Mert nem sokára azután, a mint Pestre visszatértem, október 17-én a Rákóczy-induló kiséretében Lajos-csapatokat vezettek Pest utczáin mindenfelé, a népies kortes ruhába öltözött mágnások, nemesek, irók, szinészek.

És a kortesek fővezére egy kopasz fejü s nagyszakállú férfiu a főrendüek közül, boglyas subájában büszkén ült délczeg paripáján, s veres szalagos kalapját leemelve ily szavakkal állott elő:

Egy istenem, egy életem,
Kossuth Lajos a követem!

E férfiu, gróf Batthyány Lajos, a történet vértanuja, az általa is vezetett események áldozata volt.

1847-iki évi november 7-én Pozsonyban összejött az országgyülés. A képviselők sorában leginkább feltünt Kossuth Lajos, s ebből s az általános lelkesültségből mintegy bizton lehetett jósolni, hogy nagyszerű események küszöbén állunk.

Az országgyülést ötödik Ferdinánd király nyitá meg, a kisded primatialis teremben, hová jurátusi jogomnál fogva jókor bevettem magamat s feszült figyelemmel vártam, a mesével határos nagyszerü jelenetek ködfátyol képeinek kifejlődését.

A nagyméltóságu főrendek, a tekintetes karok és rendek, s a karzaton lévő urhölgyek, pompás magyar ruhái vakitó fényben, versenyeztek egymással. A fejedelmi diszben ragyogó magyar királyi testőrök, tigrisbőr kaczagányaik s feltett kolcsagos kalpagaikban zárvonalt (spalét) képeztek a terem közepén, s csakhamar megérkezett a jóságos szivü fejedelem is, magyar tábornoki egyenruhában s fényes kisérettel, magas családja a karzaton foglalván helyet.

A szives üdvözlet, az éljenzések vihara tetőfokra hágott, midőn a magyarok királya, ki az előtt már századok hosszu során át latin nyelven szólt a nemzethez, most egyszerre magyar nyelven szólalt meg, s delejes hatásu szavaival, még a keményebb szivü férfiak szemeibe is a rendkivüli hazafiui öröm s büszke nemzeti önérzet lángkönyüit varázsolá.

Az örömtől majdnem őrjöngő hazafiak tömegében csupán egy férfiu volt látható, ki elragadtatás helyett méla-bus ábrándokba merülve állott a baloldali szeglet-falnál. S ezt talán csak egyedül én vettem észre, ki őt a szliácsi találkozás óta a távolban is mély figyelemmel kisérém.

Január elején 1848-ban elhagyván az eredményeiben oly gazdag országgyülést s ismét Pestre tértem vissza, s nem annyira a pesti fiatalság; mint inkább a franczia forradalom által előidézett nagyhirű márcziusi napokat itt töltöttem.

A felszabaditott sajtón ekkor nyomták legelőször, a „Mit kiván a magyar nemzet“ czimü 12 pontot, melynek értelmében Táncsicsot is diadalmenettel hozták ki budai fogságából.

A rend fentartására kinevezett pestvárosi választmány ezután minden ügyekezetét a nemzetőrség felállitására forditá. A zsidók mindent elkövettek, hogy a nemzetőrök sorába felvétessenek. Saját költségükön kétcsövü vadászfegyvereket, rézbuzogányokat készittettek, s a zavarosban halászni tudók ugyancsak kizsákmányolták erszényeiket.

Mig ezen dolgok Pesten igy folytak, Pozsonyból, az országgyülés helyéről, hír jutott hozzánk, hogy Kossuth nagyszerű küldöttség s majdnem az egész országgyülési ifjuság élén, Bécsbe ment föl, minek sikerét Pesten nemzeti zászlós bucsujáratokkal s Batthyány L. mint

miniszterelnök s Kossuth Lajos éltetésével ünnepelték.

Azon hir azonban, hogy a pénz és hadügyi tárczát nem akarja megadni a Felség, roppant zajt s ingerültséget idéze elő. Az általános fegyverre szólitás, a harangok félre verése némi félelemmel töltött el sokakat. A fiatalságon kivül mindenki lakába vonult s remegve várta a dolog kimenetelét.

Magam, mint a radikál kör nemzetőre e közben a lőporos raktárak őrizetére voltam néhány társammal kiküldve. Éjfél tájban rendkivüli vad lárma vert fel bennünket harangzugás kiséretében. S azon hir jött hozzánk hogy az ifjuság elhatározta az éjel a lőporos raktárakat elfoglalni.

Minek következtében az itt levő parancsnok a katonaságot rögtön védelmi helyre elhelyezé, az ágyukat a kis sánczokra felhuzatá s igy várta a megtámadást, mig a gyanuba vett nemzetőröket lefegyverezték s az őrségi szobába zártak el. Igy őriztük meg a puskaport.

Reggel felé csillapulni kezdett a zaj, midőn a szünet nélkül czirkáló katonai őrség két kémnek tartott külvárosi embert fogott el, kiket közénk zártak. Ezektől hallók az éjeli események részleteit s azon örömhirt, hogy a felség minden kivánatát megadta a magyarnak. Erre csakhamar parancs érkezett szabadon-bocsáttatásunk iránt.

Másnap falragaszok hirdeték, hogy az ország kormányzata már kezünkben van.

II.

A demokráczia. — Buda ostroma kicsinyben. — Toborzás. — Az első és második honvéd-zászlóalj. — Összeütközés az olasz katonasággal. — Tiszaföldvári helyzetünk és csatánk. — Katonai lázadás.

Pesten egyik magyar-utczai kisebb vendéglő étermében, hol rendesen össze szoktunk jönni, alakult a demokráczia nevü klubb, mely eleintén alig számlált 16 egyént, de naponkint szaporodván, utóbb nagy számu társulattá nőtte ki magát.

Legfőbb feladata volt : a kedélyek folytonos ingerültségben tartása. E klubb kis idő alatt félelmes szinben mutatkozott a békeszerető fővárosi polgárság előtt.

Május 10-kén azon hír hallattára, hogy a budai várparancsnok azon nyilatkozata, miszerint a fegyvertár üres s igy a kivánt fegyvereket ki nem adhatja, átalánosan, de különösen a demokracziában roppant ingerültséget okozott.

Estve tizedfél óra tájban mintegy 500 egyén tartott Budára oly czélból, hogy a katonai parancsnokot macska zenével boszantsa. De alig, hogy fölértek a várba, s a zenét megkezdték, egy oldalról vasasok s az istállók felől magyar gránátosok támadták meg s verték szét őket, néhány halott és sebesült esvén a tréfa áldozatául.

Másnap a várparancsnok eltünt Budáról, s a demokraczia ismét demonstrálni akart ellene, még pedig sok-

kal gunyosabb modorban, mit azonban a már mult éjjel is csillapitólag föllépett Nyári Pálnak jó tanácsával s ügyes tapintatával sikerült megakadályozni.

Ez időben toborzottak Pesten az általa kiállitandó 1-ső és 2-ik honvédzászlóaljba; ámde ezen toborzást ne hasonlitsuk össze az egykoriakkal. Ki ekkor Pesten nem volt, alig lehet fogalma ily lelkesedésről.

A legjelesebb ifjak állván a dolog élén, oly jó sikerrel folyt a toborzás, hogy a legszigorubb vizsgálat daczára pár hét alatt teljes számban volt a két honvédzászlóalj.

Az 1-ső az uj épületbe, a 2-ik, melyhez magam is mint közvitéz állottam be, a rokkantak házába helyeztetett, hol pünkösd másod napján, a mi tüzéri ujonczaink s a régi császári olasz katonaság közt csetepaté ütött ki.

A mieink ugyanis barátságból borral s pálinkával vendégelvén mag az olaszokat, ezek hálából zsebelni, fosztogatni kezdték őket, észrevevén ezt a jószivü fiuk, mint boros emberek közt könnyen megesik, ütlegre került a dolog s a mi ifjaink itt is megmutaták, ki a legény a csárdában, pár percz alatt egészen kiüriték a mulató tanyát.

Az olaszok erre feldühödvén, a még mulató tömeg közé golyóval lőttek, s rögtön lett halálos áldozat, s mindenki viszavonult a maga lakosztályába, mi közben ismét történtek halálosan sebesitő lövések.

Fegyverünk nem lévén, önvédelmünkre nem tehettünk egyebet, hanem hogy a fogasokat leszedtük a falak-

ról s ezzel rohantuk meg orgyilkosainkat, mire ők nagy vitézül a második emeletbe vonultak, ennek folyosójáról ha csak egyes is megláttak közülünk, tüstént tüzeltek rá.

Másnap a nádor közbenjárulásával a hadügyész, Mészáros csillapitá le a dolgot s rögtön Komáromba küldte őket.

A mi fölfegyverzésünk s begyakorlásunk gyorsan haladt előre s megjött az óra, midőn a szerb fölkelők ellen kellett Pestről az alvidékre elindulunk. Zászlóink fölszentelése ünnepélyes szertartások közt menvén végbe, a két első testvér-zászlóalj elvált egymástól, az 1-ső Kanizsa felé, a mienk, a 2-ik Magyar-Becse felé vette utját.

Utközben mindenütt nagy lelkesedéssel fogadtak bennünket. Hát még Becsén! Ide érkezésünk az itt s a környékén lévő magyarságba uj erőt s reményt öntött, mert a tüzzel vassal pusztitó szerbek hada már feléjök is közelgett, kik fegyver nélkül lévén leginkább féltették nejeik s gyermekeik életét.

Becséni tartózkodásunk életünk legszebb, legkedélyeseb napjai közé számitható. A nép örangyalaiként tekintett, s egymás közt is a legjobb szellem vezérelt bennünket. Derék őrnagyunk Cserey Ignácz több izben társalgott s mulatott velünk, s igy jó alkalma volt alárendeltjei jellemét, képességét közelebről megismernie s kellően méltányolnia.

Julius elején Tisza-Földvárra rendelték zászló aljunkat, minthogy a római sánczokból többször megro-

hanták a kőzel vidék lakóit s gyilkos pusztitásokat vittek végbe közöttök.

Tisztjeink többnyire a császáriakból valók lévén, az akkori körülmények közt nem voltak tisztában magukkal, s minthogy a főparancsnok is császári katona volt, ezek inkább szítottak a magyarellenes szerbekhöz. Nem csudáltuk tehát, hogy tisztjeink keveset gondoltak velünk s a fegyverszünet ürügye alatt a római sánczokban lévő tisztekkel fraternizáltak.

A dolog ilyetén állásában az én inditványomra összegyült zászlóaljunk, s biztositása végett, kötelező hadi törvényeket hozott. Az aláirt törvényeket az őrnagy elé terjesztvén, ez jól összeszidta diákos furfangos eszünket, de azért a tiszt urak mégis észrevették magukat s ezóta rendesebben jártak el szolgálati kötelességeik teljesitésében.

Történt, hogy midőn egy estve a tisza-földvári csárdában mulatozánk, a jövő elé aggódva néző magyar nép közül egyik azon fölfedezést tette nekünk, miszerint a helybeli szerbek popáik elnöklete alatt titkos összejöveteleket tartanak s valamit forralnak ellenünk, s figyelmeztetett, hogy jól vigyázzunk, nehogy a magyar néppel együtt pórúl járjunk az ellenség fészkében.

Mi tehát rézsen állottunk s éjenként erős őrjáratokat tartottunk, s csakugyan sikerült is a papot egy oly összejövetelen rajta kapnunk.

Tüstént bejelentettük a dolgot Földvári Albert állomási parancsnokunknak, ki Becsére tovább tevén je-

lentést az ügy megvizsgálása végett Damjanics őrnagyot küldték ki Földvárra.

Ő engem rendelt ki, hogy a popát eléje idézzem, ki azonban fia védelme mellett a parancsnak engedni nem akart, mig végre néhány társammal kényszeritém.

Már éppen menő félben voltunk, midőn Damjanics több tiszt kiséretében, maga lép a szobába s kérdőre vonja a megijedt pópát, ki mindenfélekép mentegetődzött. Nem is lett baja, miután az őrnagy fenyegető leczkézésére esküvel fogadá, hogy nem fog ellenünk véteni.

Déltájon előörsi szolgálaton valék, midőn egyik bajtársunk, Sárosy Károly, azon üzenetet hozza a katholikus paptól, hogy jól vigyázzunk az éjjel s le ne feküdjenek honvédeink, mert alkalmasint baj lesz.

Feltünő volt, hogy ez nap a falubeli szerbek ugyan csak vendégelték, itatták a náluk szállásolt honvédeket, de felső parancs következtében nem lévén szabad levetköződni, nem érték el ármányos czéljokat. Az udvarokon szokásként állongva töltöttük el az éjt.

A julius 18-kára forduló reggeli 2 óratájban a nesztelen falu egyszerre izegni mozogni kezd. A tölünk alig 300 lépésnyire fellállitott előörsi végvonal tüzelni kezd, mi bennünket fegyverre riasztott, s derék századosunk Nagy Jenő a maga belátása szerint ide oda helyezé el századát.

Pár percz mulva kemény tüzelés volt mind a két vonalon: előőrseink behuzódtak, s mi a falaktól födve

öldöklő tüzet szóránk támadó elleneinkre. És midőn legerősebben folyt a csata, egyszerre hátravonulót hallunk veretni minden felül, minek következtében az utczák végén felállitott szakaszok vissza kezdtek huzódni.

A szerbek e körülményt gyorsan felhasználták, s szürkületben közülük néhány fáklyás egyén a faluba nyomult s felgyujtá azt a hol csak lehetett, mire a falu megrohanása következék.

Nagy Jenő tántorithatlanul állott velünk a főutczáról jobbra vezető kissebb utcza szélén, s megnem fog hattuk, hogy többi bajtársaink miért vonultak ki a faluból.

Tartván a bekeritéstől, kénytelenek valánk mi is az ő példájukat követni, s a mint már a hidnál levő csárda elibe értünk, Nánássy százados többek élén ily buzditó szavakkal fogad bennünket: „Előre honvédek, ki hazáját szereti, — az nem lehet igy, ez árulás!“

Nem kellett nekünk több, mintha csak isten nyilával fegyverzettek volna bennünket, a falu utczáin rohanó szerbekre ütöttünk, s pár percz alatt az egész támadó hadat visszavertük a római sánczokba, azok kivételével, kiket szuronyainkkal jegyeztünk el a halálnak.

Ámde az alatt, mig zászlóaljunk ármánynyal erőszakolva kivonult a faluból, itt bent iszonyatos dolgok történtek. A szerbek a védtelenül hagyott falu-részt megrohanták, s a levagdalt fejekkel csak ugy játszottak az utczán, a katholikus templom oltárán mint egy 20 gyermekfej borzasztó gulát képezett. A kapukra szegezett

néhány gyermek már a végső vonaglások között kinlódott akkor, midőn hozzájuk visszaérkezénk. A főutcza végén lévő csárdásunkat karóra hurták, s két elfogott honvédet összekötve fektették a földre s a falu végén állott s meggyujtott buzakeresztek alá temették.

Mindamellett, hogy a második zászlóalj a legvilágosabb árulások daczára oly jól és vitézül viselte magát hadügyileg s taktikailag működött Bechtold főparancsnok rendelete következtében kénytelenek voltunk Tisza-Földvárt mint szerinte „tarthatatlan helyet“ elhagyni s Ó-Becsére nyomultunk vissza.

Odajövetelünk után más napra Erdélyből egy székely huszár ezred érkezett Becsére, s a piaczon felállitott markotányos sátrak alatt a legőszintébb bizalommal s hazafias lelkesültséggel barátkoztunk meg Atilla érczkaru ivadékaival.

Poharazás közben elbeszéltük nekik a földvári eseményeket, az árulást, s éppen akkor mutatta magát egyik vezérünk, Eder szállása erkélyén, s mivel ő is gyanus volt előttünk, a bor tüzétől különben is izgatott honvédek és huszárok feléje csoportosultak s iszonyu szitkokkal illették őt. A tábornok erőhatalommal akart a vádoló csoport ellen fellépni, de az őrségre felállitott honvédek nem akartak neki engedelmeskedni, különben nagy vérengzés fejlődött volna itt ki.

III.

Szent-Tamás erélytelen ostromai. — Orczy Pista halála. — Dumas Sándor. — Szegedi kraval és dulakodás.

Más nap mind a huszárok, mind a honvédekhöz a hely szinéről eltávolitó parancs érkezett. s mi Verbászszal cseréltük föl előbbi állomásunkat. Itt találkoztam véletlenül Gyula öcsémmel, ki a Woroneczky-féle csapatban mint önkéntes szolgált, s kit én már 8 év óta nem láttam.

Itt az ellen folytonos és véletlen támadásai miatt egyenes arczczal állottunk, Sz.-Tamásnak, s a székely határőrgyalogsággal együtt végeztük az előörsi szolgálatokat.

Történt egy izben többek közt hogy a Verbász előtti mellsánczokban ugyancsak a székely atyafiakkal voltunk elhelyezve. Éjfél tájban az előörsök keményen kezdtek tüzelni az egész vonalon. Mi erre fegyvert ragadánk, de egyszer csak azon vesszük észre magunkati hogy sem honvéd, sem székely tiszt nincs köztünk, a ki vezényelne bennünket. (Némelyek állitása szerint valami távol eső gyümölcsöskertbe vonultak, hogy a szerbek ne zavarhassák meg álmukat).

Egy székely altiszt észrevévén, hogy farkas kullog a kert alatt, igy szólt hozzánk: „Bajtársak, tisztjeink, a mint látjuk odább mentek aludni — magunkra vagyunk; — fegyverre hát! különben magunk vallunk kárt a bőrünkben. Azért jól ügyeljünk!“

Volt is látszata szózatának, mert mi rögtön összeszedtük s kellő állásba helyeztük magunkat, ha hogy a támadás bennünket illetne a sánczokban. Verbászra jelentést küldöttünk, s mi jártunk keltünk ide oda s csatába keveredtünk éjeli támadóinkkal, mig végre sikerült őkek visszautasitanunk sz.-tamási sánczaikba.

E csatában esett áldozatul a derék würtemberg-huszárezredbeli főhadnagy, Fiáth, s vele együtt többen. Ha vezérünk ügyszerető hazafi s erélyes katona, Sz.-Tamás bevétele csak gyermekjáték lett volna. Mert daczára a fonák vezényletnek, a katonák közti jó szellem oda vitte a dolgot, miszerint a sánczok, mármár be voltak véve, s éppen midőn élénk buzditásnak kellett volna jöni az előrenyomulásra, akkor verték a hátrálót, s igy a sánczoknak sok vérbe került megmászása haszontalan volt, mert már látta a vezér, hogy azok a magyar fattyuk végre még is csak beveszik a sánczokat, még pedig auf eigene Faust, s hogysem ez megtörténhessék, minden valódi ok nélkül retirálnunk kellett. E szerint szép csendesen viszasétáltunk Verbászra s hallgattunk és sohajtottunk.

Ezután még jó darab ideig heverésztünk tétlenül a verbászi táborban, melynek bal szárnyán a fekete-sárga zászló lobogott, a jobb szárnyon pedig a háromszinü, mely alatt ha mi szegény elhanyagolt és kellően fel nem használt honvédek a dolog élére nem állunk, mert akkori tisztjeink nagyobbára szenvedőleg viselték magukat, mindnyájan a kétszinü zászló áldozatául esünk. Ámde

nem hiába czimboráltunk mi a sárga-feketékkel, ez és lelkesitő izgatásunk megtermé a maga gyümölcsét. Ellenséges érzelmü tisztjeink nagyobb része bucsút vőn a kapúfélfától s a lég tisztulni kezdett köztünk.

Igy jött el szept. 20-dika. Egész napon át rendkivüli mozgalom vala észrevehető az egész táborban, mely a sok henyélés közt már egészen eltespedt; sürgés, forgás, suttogás. Mindenki érezte, hogy ismét egy harczias jó nap végzetteljes előestéjén állunk.

És sejtelmünkben nem csalatkozánk. 21-kén hajnalban már Sz.-Tamás szölői alatt valánk csatarendben felállitva. Mészárost, a hazafias szellemü hadügyért láttuk a dolog élén állani. Mind a mellett a vezéri intézkedések kivitelére most nem sok figyelmet fordítottak, s ismét mi magunk jószántából rohantuk meg a sánczokat, de hasztalan mert hol viz, hol más akadály gördült eléjünk.

Ekkor történt, hogy a mint a szőlőkön át lépésként közeledtünk a sánczokhoz, egy pont ezeken erősen meg volt rakva gyalogsággal. Ezt szétüzendők a szőlőtőkék v. gyümölcsfák mögé állva öldöklő tüzet bocsátánk az ellenséges tömegre. Báró Orczy Pista, mint a második honvédzászlóalj önkéntese, az én személyes barátom, épen hátam mögött állt rendületlenül s kétcsövü fegyveréből egyre tüzelt reájok.

A szőlő tövében magam is gyakran töltöttem fegyveremet s bajtársaimmal együtt sürüen tüzeltem a tömegre; Orczy Pista egyszer, csak ezt kiáltja rám: „Fel

drusza! még a golyó előtt se hajoljunk meg!"

— Édes Pistám — mondám neki — a jó katona személye védelmére felhasználja a fedező helyeket, s igy jobban árthat ellenének.

Alig, hogy kimondtam ezt, azon veszem észre magam, hogy az én hajolni nem akaró Pistám lábaim előtt rogy össze. Első pillanatra azt hivém, hogy tanácsomat követi, de aztán láttam, hogy meg van dermedve s egy végvonaglással kiadá lelkét. Hajthatatlan bajtársomat fegyverekre rakatám, s hátra vitettem.

Az Orczy hulláját elkisérő honvéd egy gyürüt huzott le ujjáról, ezen körirattal: Báró Liptay Amália. Alkalmasint jegygyürüje volt. Fő ohajtásom volt, hogy e gyürüt én, kinek oldalán esett el, kézbesitsem az érdeklett urhölgynek; ez azonban nem teljesült, mert a táborban ellopták tőlem.

E támadás ismét sok áldozatba került, s mi eredmény nélkül tértünk visza Verbászra.

Ezen csatában az én, eszessége miatt Dumas Sándornak nevezett funtlandi fajkutyám, ki az ostromnál mindig jelen volt, füle tövén könnyü puskalövést kapott de rövid időn mindnyájunk örömére felgyógyult s ismét szolgálatképes lett.

E szerencsétlen ostrom után a mi második zászóaljunkat a drávai öbölbe helyezték át.

Szeptember huszonötödike körül hallottam meg tisztté lett kineveztetésem hirét Földváry Albert száza-

dosomtól. Minthogy több társamat a 33-dik zászlóaljhoz neveztek ki, én is ahhoz csalakoztam, mely Szegeden alakulván, nem sokára oda utaztunk állomásaink elfoglalása végett.

Ide érkezésünk után pár nappal nagy hű-hónak valánk itt szemtanni. Ugyanis egyszerre az a hir kerekedik a városban, hogy jönnek a ráczok, s a város már körül van fogva.

Erre tüstént félre verték a harangokat, s a népség dorongokkal s vasvilákkal fölfegyverkezve csoportosult minden felől. S ime mi történik? Fegyveres ellenség helyett egy igen is békés szellemü gulya lépdel be a városba, mely roppant porfelleget vervén maga előtt, ez idézte elő a tévesztett rémképet. Mindazáltal a nép már annyira fel volt ingerelve, hogy dühét a városban lakó s a magyarság iránt akkoriban ellenséges érzelmü szerbeken tölté ki. Először is egy nagykereskedő boltjának rohant, azt egészen kizsákmányolta, s gazdáját kegyetlenül agyonverte. Innen a szerb pap lakásra sietett a tömeg de honn nem lelvén őt, mások ellen fordult. s e bosszuállási ostromnak több szerencsétlen áldozata lett. S még több lett volna, ha honvéd bajtársainkkal közbe nem vetjük magunkat, s a dühöngő csoportot a további vérengzéstől vissza nem tartóztatjuk.

Más nap elfoglaltuk állomásainkat s az uj zászlóalj begyakorlásához fogtunk.

Adatok.

Sass Jakab tüzér főhadnagy jegyzeteiből.

I.

(A móri csatához).

1848-iki decz. 29-én iszonyu hófergeteg között érkeztünk Csáktornyából Kisbérre. Esteli hetedfél óra volt. Lábaink alatt ropogott a hó, fejünk felett vészteljes felhők keringtek. De azért kitartó bátorsággal haladtunk előre, hisz ott volt a második hadtest élén Perczel Mór, a nagy tábornok, kit katonái éppen annyira szerettek, mint a mennyire rettegett tőle az ellen. Kisbéren hallottuk, hogy az ellenség 6000-nyi serege már reggel bevonult Győrbe, Haynau parancsnoksága alatt, s igy nem csatlakozhattunk Görgey táborához, kit akkor leg alább is félistennek hittünk. Az utcákon rögtön megállitották a serget, és parancsot adtak, hogy senki se távozzék ütegéből vagy zászlóaljától, mert csak nehány óráig pihenünk, a lovakat megetetik, aztán ismét elindulunk csatára — győzelemre. Hogy a csata alatt a honvéd csak győzelmet érthetett, az oly általánosan elterjedt igazság, melynek a történet adja meg az alaposságot.

Minden a parancs szerint történt. Éjjeli 11 óra tájban elindultunk Mór felé. 12 órakor értünk Mórra. Zeneka-

runk vigan játszá a Rákóczyt, a lakók lelkesedve éljeneztek, s tárt karokkal fogadtak. Ütegünk a nagy piaczon állt meg, a személyzet összejött s parancsnokunk igy szólt hozzánk: „Fiuk! Ma kipihenjük a nap fáradalmait, meleg szoba vár reánk, siessetek azt élvezni. Igyatok a hazáért s készüljetek a véres munkára. A mint az ellent a csatatére kergeti a hideg,megkezdődik a nagy nap. Éljen a haza!“ Ezzel elvágtatott. Nekünk se kellett valami sok biztatás, siettünk, a hideg ellen barátságos, meleg hajlékba menekülni. A törzstiszteket Lambergné kastélyában szállásolták el. Lambergné azonban el akart minket árulni s létszámunkat tudató levelet küldött az ellenséghez. Különben vigan mult el a nap.

Deczember 31-én szombat napján reggeli kilenczedfél órakor jelt adtak az előőrök, hogy megtámadta az ellen, mire induló fuvatott, a harangokat félre verték, s mi honvédek pedig örültünk, hogy vége felviradt a várva várt nap. — Vágtatva siettünk az első félüteggel a csatatérre,s alig értünk ki a városból, az ellen rendezett soraival találkoztunk. A lovasság a Kisbérröl jövő országuton haladt, az országut mellett jobbról s balról az erdőkben szerezsánok, veres köpenyegesek és vadászok voltak elrejtve. A lovasság ellen a Kassai fél üteg indittatott, a hadtest jobb szárnyán a Hunyady zászlóalj csatalánczban, balszárnyán a Zrinyi zászlóalj ment szinte csatalánczban, után a következett egy fél üteg,melynek fedezeteül a császár huszárok voltak rendelve. Ezekután a szabolcsi zászlóalj, a Donmiguelek egy része s a zalamegyei zász-

lóalj, mely már nem is rendezkedhetett csatalánczban, mert az ellen megkezdé már a támadást. Ütegünk ekkor alig volt lemozdonyozva. Schill főhadnagy volt a parancsnok. Rendeletére megkezdettük a tüzelést. Füzes irányzó lőtte ki az első golyót s oly ügyesen, hogy az ellen azon ezredesét találta, ki egy magaslatról távcső által kémlelte táborunkat. Táborunk éljen zajban tört ki, de örömünk nem sokáig tartott. Alig lőhettünk háromszor, az ellen lovassága körül vette azon zászlóaljakat, melyek csatalánczba nem állhattak és Swarz főhadnagy parancsnoksága alatt egy egész osztályt elfogtak. Az oldalon levő fél üteget is megtámadták s a fedezetül rendelt császárhuszárok szégyenére kell megvallanom, hogy ők kezdték meg legelőször a hátrálást. A Walmoden és Horde nevű vasas németek iszonyu pusztitásokat vittek véghez. Tüzéreinket, lovászainkat az előfogatokkal részint levágták, részint elfogák, egy ágyunk ott maradt, és mi csak nagy nehezen menekedhettünk meg a haláltól. A vám felé vezető uton siettünk, de itt oly nagy volt a tolongás és zürzavar, hogy azt alig lehet leirni. Eléttünk a Miklós huszárok vágtattak, Répási parancsnoksága alatt. A zürzavart megszüntetni akarván, egyszerre felkiált Répási: „Álljunk meg fiuk, mert igy egy sem menekül meg!“

Répási hatalmas szava, menydörgésként hatott: a sereg megállt. És ujra kezdődött a borzasztó, véres harc. A vasas németek nyomunkban voltak, egy huszárra jött legalább is tiz. Ütegünknek itt nem lehetvén hasznát

venni, kisiettünk a városból. Az üteg összes személyzetéből alig maradtunk meg huszan. Szomorún haladtunk előre, a fájdalom éppen oly nagy volt, mint a csata előtti öröm. Arczunkon néma bánat lakott, szemeinkben nem ragyogott köny, hisz oly sokat vesztettünk, hogy nem lett volna elég könyünk azt megsiratni! Nem lehet kétségbeejtőbb, mint egy csata vesztett sereg szemlélete. Alig haladtunk negyed órányira, előttünk termett főparancsnokunk, Perczel Mór, veres huszár sapka volt fején, arca a kétségbeesést tükrözi. „Ennyien vagytok!!" szólt szomorun hozzánk s aztán velünk ment Székesfehérvárig, melynek lakosai nagy siránkozással fogadtak, kináltak mindenfélével de nekünk egy pohár fris viznél nem kellett egyéb! Perczel leszállott lovárol s a vendéglőbe ment, mi e körül tanyáztunk valami két óráig. Egyszerre csak kiáltják: „Jön a német!" s mi ismét elindultunk. Az éjet Seregélyesen töltöttük, hol majdnem az egész megmaradt lovasság és gyalogság összeérkezett. Reggel Seregélyest elhagytuk és 1849-ki jan. 2-án, délutáni három órakor érkeztünk Budára, a vérmezőre. Csatákból csatákra.

II.

Pesten ujra felszereltetik a Perczel-sereg. — Elindulás.— Török sz. miklósi csatározások. — Szolnoki összeütközés. Czeglédi csata.

Budáról átmentünk Pestre, az uj épületbe, hol uj ruhát kaptunk s az egész tábor ujonnan fölszereltetett. Jan. 5-én, Pénteken esti hat órakor az uj téren állt fel

az egész Perczel sereg, s még az nap, két óra tájban indultunk el. Üllőig értünk, s ott elszállásoltak. Január 6-án Irsán voltunk, 7-ikén Czegléden, 8-ikán Abonyban, 9-ikén Szolnokon, hol 3 napig maradtunk, 13-ikán Török sz. Miklóson, 14-ikén Kis uj Szálláson, 15-ikén Kardczagon, 16-ikén Szoboszlón, ott egy napig pihentünk, 18-ikén visszamentünk Kardczagra, 19-ikén Kis uj Szállásra, 20-ikán Török sz. Miklósra. A mint e helység alá-értünk, meghozták a hirt,hogy németek várnak ott reánk, csatára készültünk. Elölvágtattak a huszárok, utánok ütegünk, de mire a helységbe értünk, vitéz huszárjaink már részint leölték, részint elfogták az ellent. Nagyon sajnáltuk, hogy semmi „munkát" sem hagytak nekünk.

Fél ütegünk ekkor a szőlők végére, a Szolnokba vezető országuton rendeltetett ki előörsnek. A lovak egész éjjel be voltak fogva, s mi készek voltunk a csatára, de az ellen nem mutatkozott. Hajnalban csata rendben indult el Szolnok felé az egész sereg. Egy szakasz lovasság ment elől, utánok ágyuk, aztán a Donmiguelek, mögöttök ismét fél üteg, azután a szabolcsi zászlóalj stb. Kilencz órakor értünk a szandai csárdába. Estve azon hirt hozták az előörsök, hogy az ellenség a Tisza mentében a sóház mögött van felállitva.

Táborunk mindkét oldalról a töltésnek ment. Mikor a hidhoz már közel értünk, nagy köd szállt le, miért is meg kellett állanunk. Az ellenség hallotta a mozgást, de a köd miatt nem láthatván, röppentyüket bocsátott közénk. Szerencsénkre csak egy huszár lovát találták. Mi

az előcsapattal összehuzódtunk és várva vártuk, mig a köd leszáll. Ez végre megtörtént. A trombiták harsogták az indulót, s mi vágtatva rohantunk az ellenre. Ez meglepetetvén, ijedve hátrált. A város főutczáján át a kápolna felé vonult, itt felállitá ágyuit és tüzelni kezdett. Golyói csak két ártatlan parasztot találtak. Eleinte viszonoztuk a tüzelést, de csak hamar jött a parancs: „Előre! Utána!

A parancsokat teljesitvén, majd megálltunk s tüzeltünk, majd kergettük a németet, ki egészen Abonyig futott. Mi pedig ismét vissza tértünk Szolnok alá, melynek szélső házaiba voltunk szállásolva előörsöknek. Reggel elindultunk. Ez uton mindig a mezőkön, s nem az országuton haladtunk, s igy kibonthattuk az egész csatalánczot. Czegléd alá érve, meghozták a hirt, hogy Ottinger csatarendben állitá fel sergét s vár reánk. Nekünk se kellett több. Csatára! Győzelemre!

Örömittasan siettünk az ellen elé, a honvéd-dicsőség nagy napja volt ez.

Ágyuink derekasan viszonozták az ellenség tüzelését, de minthogy az osztrák sereg vet-ágyukból is lőtt, ezek nagy pusztitást vittek véghez. Perczel tábornok Messina ezredessel ütegünkhöz jött, s megparancsolá hogy ágyuink menjenek egy lépéssel előre. Teljesitők a parancsot, minek következtében ütegüng oly jól működött, hogy az ellen ágyui nemsokára elnémultak. Perczel mellettünk maradt, és futárja által rendeltette meg, hogy mind a jobb, mind a balszárny nyomuljon előre. A

mint az ellen ezt meglátta, ágyui és lovasságával gyorsan visszavonult, a gyalogságot gőzkocsikra rakatta és ugy szaladt meg velök. Mi ezt akadályozni akartuk ugyan, de az ellen jobban tudott futni; mint mi. Este felé viszamentünk Czeglédre, hol ott is maradtunk.

A napi parancsban megdicsért minket Perczel, s mi e dicséretre annál büszkébbek voltunk, mert megérdemeltük. Répásy alhadnagy ugyanekkor neveztetett ki főhadnagynak.

III.

Tábori kalandozás. — Kápolnai csata.

A csata után táborunk nem sokat pihent, hanem meg tette azon járatokat, melyeket „tábori kalandozásnak“ szokás nevezni. Mindenütt az ellenséget kerestük, s midőn végre megtaláltuk, derekasan éreztettük vele a magyar kard, e világot rettegtető villám sulyát. Kalandozásomat részletesen leirom.

Abonyból ugyanis visszamentünk Szolnokra, Törökszentmiklósra, hol néhány napig pihentünk, mely alatt Butlert nevezték ki tüzér parancsnoknak: innen Csibakházára, majd Mezőturba mentünk. Itt Aulich vette át a főparancsnokságot s miután a szokásos katonai általános szemlét megtartá, csakhamar elindultunk Török szt-Miklós, Fegyvernek, Madarasra, onnan Tisza-Füredre, ez utóbbi helyen Klapka tábora is volt. Barátságos jobbot szoritottunk bajtársainkkal, kik oly kitartó bátorsággal küzdöttek a hazáért.

Két napig voltunk Tisza-Füreden, azután elmentünk Mező-Kövesdre, Egerfarmosra, Füzes-Abonyba. 24-kén indultunk Kápolna felé. Hétfői napon, délutáni 2 órakor érkeztünk a végzetteljes sikságra, melyet bajtársaink vére szentelt fel a magyar történelem örökké megmaradó lapjául.

Az országut közelében ütöttünk tábort; alig telepedtünk azonban le, előörseink jelenték, hogy az ellen egy major alatt csatarendben áll, s az elinduláshoz, illetőleg a megtámadáshoz készül.

A trombiták harsogták az indulót s német ütegparancsnokunk, a derék Schill kapitány, káromkodva komandirozott: „Vigyáz! Ülj fel! Előre!“ Mi természetesen követtük a parancsot s vágtatva haladtunk előre.

Alig mentünk azonban negyed órányira, az ellenség ágyui már megszólaltak, mit mi azonnal viszonoztunk. Folyt a tüzelés öt óráig. Sziklaként állt mind a két fél helyén.

Végre az ellenség bal szárnya megmozdult és Erdő-Telep felé huzódott, hogy minket bekeritsen. Ütegparancsnokunk azonban éber volt s a fél üteg ágyuit a cseres szárnyra irányoztatván, megakadályozá az ellenség terveit. Hat órakor mindkét részről megszünt a tüzelés Hét óra tájban egy kis folyón áthuzódtunk, a gyalogság pedig a lovasság fedezete alatt a malom felé indult, mert az ott levő kis erdőbe bevette magát az ellenség s onnan eresztette ránk golyóit, melyeknek azonban kevés sikerük volt. Gyalogságunk tüzelni kezdett az ellen gyalogságára,

mit ez viszonozott. Kilencz óra után azonban egész táborunk átvonult a folyó másik felére. Alig haladtunk azonban által, huszárjaink vágtatva jöttek utánunk és hirül hozák, hogy az ellenség megtámadta előörsünket. Iszonyu lárma keletkezett. Pergett a dob, harsogott a trombita. Az első fél üteg s a lovasság előre vágtatott; de alig értünk a csatatérre, az ellenség már visszavonult, s mi régi állásunkat foglaltuk el. Éj volt, szép, csöndes éj.

A távolban lobogtak az előörsök tüzei, melyek körül az emlékezet alakjai csoportosodtak össze. Oly regényes, oly meginditó ily tábori éj. Föltünnek a jó bajtársak alakjai, melyek most már ott porladoznak a sirban, feltűnik a jó anya, a kedves leány, kik áldásértimádkoztak honn, — messze, messze a harcz zajától.

Igy váltogatták egymást az emlékezet alakjai, mig hajnal lőn. A hajnal csillaggal uj vészes hir köszöntött be, s ismét átkeltünk a folyón. Borzasztó tüzelés kezdetett. Remegett belé a föld.

A közép hadtest állotta ki a legnagyobb, legpusztitóbb rohamokat. Kápolna, Káll és Kompos között iszonyu égés volt, a füst majd eltakarta szemünk előtt a felhőket. Benn Kápolnában két zászlóalj tanyázott. Mindenütt folyt a harcz.

Egyszerre jött a főhadi parancsnokság rendelete, hogy a kertek között vonuljunk lassan hátra, mert az üteg lőpora már fogyó félben van, és a malom melletti huszárok nem állhatják már ki a tüzelést. Alig kezdtük meg a visszavonulást, az ellenség oly közel jött hozzánk,

hogy alig voltunk 800 lépésnyire távol egymástól. Hallomás szerint a fiatal Windischgrätcz volt vezetőjök, kinek lovát ellőttük. Erre még dühösebben jöttek utánunk, ugy annyira, hogy megkellett állnunk, s ujra elkezdeni a tüzelést. Igy haladtunk vissza felé, minden száz lépésnyi tér után megállva, tüzelvén.

Egyszerre rohamot fujtak a lovasságnak, hogy mentse ki a faluba szorult két zászlóaljat. A lovasság nem mehetett a faluba, mert az ellenség vadászai oda érkeztek már s tüztenger boritá el a helységet; a zászlóalj azonban nemsokára kivágta magát s hozzánk csatlakozván, egyesülve vonultunk vissza. Az ellenség utánunk ágyuzott s a gyalogságból többen elestek. Igy vonultunk Füzes-Abony felé. Ott csak néhány perczig időztünk, a sebesültek számára vizet kérvén. Nehány tüzér halva rogyott össze. Mikor az országutra kiértünk, Görgeyt láttuk közeledni Eger felé.

IV.

A Jelacsicsali csata.

Délután Mező Kövesd alá értünk. Alig szedtük elő a löszereket, Jelacsics tábora állt velünk szemközt. Jobb szárnyunkat, mely Görgey sergéből állt két osztály lovasság, fél üteg röppentyüvel támadta meg. Görgey hagyta őket előre nyomulni. s midőn már jó közel voltak, megtámadtatta őket huszárjaival. A huszárok villámokként rohanták meg őket. Az ellen lovassága

összeaprittatott, a sok sisakdarabok szerte széjjel hevertek a földön. A fél üteg elfoglaltatott. Ezután nyugalom és csend következett be, a kifáradottak nyugalma.

Tábori tüzeket raktunk, s egész éjen át az ellennel szemközt maradtunk. Reggel felé az ellenség elvonult s mi szinte elhagytuk hadi positiónkat, s ez uttal három felé oszlottunk.

A Dembinszky-féle tábor Egerfarmos felé ment. Alig értünk oda, Jelacsics 40 ágyuja megkezdette ránk a tüzelést. Mi felelni kezdtünk, de állomásunk oly rosz mocsár földre esett, hogy ütegünket alig állithattuk fel.

Az idő már alkonyodni kezdett.

Táborunk jobb szárnyán a Donmiguel zászlóalj állt s e hős csapat vitézül harczolt, mig a bal szárnyon, a falu házai alatt lovasságunk viaskodott az ellen lovasságával. Az ellen végre visszavonult, táborunk pedig Poroszló felé indult, a mi csapatunk maradván arriére garde-nak.

Ily minőségben éjjel értünk Poroszlóba, a tábor ekkor már elhagyta e helységet és Tisza Füreden ütött sátrat.

A hid mellett vettünk harczi állást. Az ágyuk a szőllők alatt levő sánczokban voltak.

Délfelé jött Jelasics a poroszlói töltésen, s megakarta támadni a hid sánczait; de alig lőtt két rakétát, a mi ütegünk is oly derekesen müködött, hogy tönkretette az ellen ágyuit, miért is Jelasics visszavonult, a hidakat pedtg a poroszlóiak elégették.

Mi Tisza-Füreden maradtunk az ottani hid fedezetéül, a másik tábor pedig elment Szolnokra, hol az ellen ismét megverettetett. Később mi is elindultunk Szolnokra, Czibakházán, hol ismét összejöttünk e másik táborral, mely a czibakházi hidon kelt át a tulsó partra. Ez átkelés mart. 18-án történt. Kossuth több törzstiszttel örömmel nézte az átkelő, hő lelkesedésü vitézeket, kiken Jelassics ármánya nem győzedelmeskedhetett!

(Vége a jövő füzetekben)

Adatok.

Jalovics György honvéd-tüzér jegyzeteiből.

(Folytatás és vége.)

V.

Az isaszegi és Pest alatti ütközetek.

Isaszegnél Windischgrätz, Schlick és Jelacsics ellenében Görgey, Klapka, Aulich vezérlete alatt 3 hadtest vett részt a heves csatában.

Görgey volt a jobbszárnyon, Klapka a középpontban, kit Aulich hadtesteste váltott fel, amaz pedig a balszárnyra ment.

Iszonyu tüzelés volt itt az erdő minden részében. Csupán a középpont hagyott fel kissé a tüzeléssel. A

császári lovasság azt hitte, hogy itt az ágyuk le vannak szerelve s megakartak bennünket rohanni.

A mi 6 fontos ütegünk be is várta a lovasságot mintegy 100 lépésnyire s iszonyu kartácstüzzel riasztá őket vissza, s később a huszárokkal több izben csaptak össze.

A gyalogság szuronynyal rohant egymásra s nagy pusztitást vittek végbe. A honvédek ezt kiabálván: Rajta, rajta! — az ellen lovassága azt értette alatta, hogy csak a Reiterajra akarnak törni, s úgy meghökkentek, hogy Isaszeg tulsó oldalára vonultak vissza, s nem akartak többé csatába menni.

Ez ütközet délutáni 2 órától esti 9 óráig tartott, s a magyar tábor megmaradt a maga állásban, mig az ellenség nagy tüzeket rakott az erdőben s azzal Gödöllő felé tovább állt.

Másnap reggel temették el a halottakat s több szekérre való ágyugolyót szedtek össze s Debreczenbe szálliták a töltéskészitő laboratóriumba, hová felügyelőkül a mi ütegünk tisztjeit küldék.

Az ellen Gödöllőről Pest alá vonult s mi nyomban utánuk. Aulich vezérlete alatt csakhamar tábort ütöttünk a czinkotai szőllők felett, s ismét három izben csaptunk össze az ellennel.

Az első ütközet alkalmával erősen szakadt az eső, a csatatér rendezésekor az ellen mindjárt kezdett tüzelni, s az első lövéssel egy huszárt, s egy szekerészt talált. Mi is visszonoztuk a tüzelést, még pedig oly szerencsével,

hogy az ellen kénytelen volt hátrálni, s mi utánuk nyomultunk egészen a nagy itczés czinkotai korcsmáig, honnan visszatértünk a faluba.

Pár nap mulva ismét volt ütközet s ekkor a mieink egész Pest alá nyomták a császáriakat, s midőn amazok visszahuzódtak, az ellen utánuk nyomult. Ekkor tüzérségünk egy osztály huszárral a czinkotai hegy oldalán állott meg, födözve a gyalogság elvonulását.

Az ellen lovassága egy üteg ágyuval ránk bukkanván, tüstént megkezdé a tüzelést, mire huszárjaink kissé zavarba jöttek s a tüzérek Czinkotára vonultak.

A császáriak nem gyaníták azt, hogy a czinkotai szőllőhegyen egy 12 fontos ütegünk van felállitva, mely még a távolabb levö tömeget is bejárta s Pest alá verte vissza, hol még egy hétig táboroztak ütközet nélkül.

Egy osztály dragonyos Rákos-Kereszturra vonult be s meghagyák a birónak, hogy szénát, zabot, bort és pálinkát szolgáltasson a falu számukra.

Észrevévén ezt huszáraink a dragonyosok távozása után bementek a faluba s megtudták a birótól, hogy a dragonyosok éjfélkor jönnek el a megrendelt élelmiszerekért. El is jött éjfél után 3 órakor néhány huszár, az ő szemök láttára vitte el Czinkota felé a megrakott szekereket, de azért nem merték azokat megtámadni. Reggel még nagyobb számmal vonultak a faluba, honnan mindennel jól megrakodva mentek el.

Harmadnapra ismét volt egy kis ütközet. Táborunk a czinkotai korcsmáig nyomult előre, hol egy kastély áll

terjedelmes kerttel. Ehhöz közel két ágyut mozdonyoztak le tüzéreink s az elnyuló kert közepén jöttek a jágerek, kik közül egyet az első ágyugolyó derékon ketté szakitott, mire a többiek visszahuzódtak.

Erre tüzéreink a kert végén lévő kis dombon foglaltak helyet, s az ellen e két ágyut a legnagyobb erőködéssel sem birta onnan kimozditani. Kereszt tüzbe vették s a központból számos ágyuval lődözték, de azért legkevésbé sem birtak azoknak ártani.

Végre, miután a 120 lövés fölötte megmelegité a csőveket, visszahuzódott magától, minden parancs nélkül. Szekulics, mint dardárparancsnok megboszankodott azért és ismét elkellett foglalni az előbbi helyet, de alig kezdtek ujra tüzelni, egy huszár visszahivta őket.

Elinduláskor az ágyuba fogott lovak közé esett egy gránát, mely azonban nem pattant szét. Nyomban erre egy hatfontos golyó az egyik ágyu kerekét találta, de nem sok kárt tett benne.

Pár nap mulva elhagyá az ellen Pest alatti táborát s a budapesti hajóhidon vonult át s maga után fölégette azt. A pestiek rögtön nemzeti zászlókkal jöttek táborunkba, s egy urhölgy háromszinü kis selyem lobogókkal diszité fel ágyuinkat.

Másnap Pest alá vonultunk s pár napi pihenés után Ráczkevinél mentünk át a Dunán, Martonvásár felé Buda ostromára.

VI.

Budavár bevétele. — Csallóközi és komáromi csaták.

Aulich hadtestének tüzérei nem mindnyájan vettek részt Buda ostromában, de a kinek kedve volt, fölmehetett a sz. Gellérthegyre néhány biztos lövést tenni, de két vetágyunál az ő tüzérei müködtek. A gyalogság a nádori kertnél jó eleve gyakorolta magát a falra mászásban.

A sz. Gellérthegyről eleinte ritkán lőttek a budai várba, s a nagyobbszerü tüzelés csak akkor kezdődött, mikor a 24 fontosak megérkeztek Komáromból s a kis svábhegyen fölállittattak.

A várnak pár hétig tartott lődözése után, midőn már a nagy rész törve volt, honvédeink ostromra készültek. Már ezelőtt a császáriak egy, kövekkel megrakott hajót bocsátottak le a Dunán, oly czélból, hogy a magyarok által fölállitott csepelszigeti hidat megrongálják vele; azonban a halászok meggátolák ezt.

Hire futamodván, hogy a várbeli őrsereg szökni akar, óvatosságból a honvédek karjaira fehér szalagot kötöttek. A hir azonban nem valósult, s csakhamar meg kellett mászniok a falakat.

Az ostrom napja előtti éjjelen, zászlóaljaink a vár alá huzódtak létráikkal, ágyuink pedig szakadatlanul tüzeltek a vár minden részére.

Ez és a több oldalróli támadás nagy zavart idézett elő

a várban. A lajtorjákon fölvergődött honvédek elől, a házakba menekültek a vár védői s onnan lövőldöztek rájuk.

Lovasságuk egy kis utczába huzódott, nem tett semmit, csak reszketve várta az ostrom kimenetelét. Az utczák mindenfelé tele voltak holt testek- és sebesültekkel.

A várnak nagy áldozattal és dicsőséggel történt bevétele után, Komárom felé inditottak el bennünket, s átkelvén a Vágdunán jun. 16-án, ütközetre került a dolog.

Mindkét részről iszonyu ágyutüzelés volt itt, az ellen ágyuitól sokkal több tüzér esett el, mint nálunk. Egyszerre hátunk mögött nagy tömeg lovasság fejlődött ki, kik két ágyut vettek el tőlünk s még nagyobb bajunk is lehetett volna, ha egy hirtelen ott termett zászlóalj, pusztitó tüzelésével vissza nem riasztja őket.

Másnap segélyt kaptunk Lakszakáloson, és junius 20-án ismét azon helyre mentünk harczolni, hol két ágyunk s több tüzérünk elveszett, s hol már ekkor az ellen két sirhalmot hányt, melyen a kereszt ágyugolyókból volt összerakva.

A tüzérek most is nagy hévvel lődöztek egymásra. Gyalogságunk rohammal akarta bevenni a falu kertjeit, honnan az ellen sürün tüzelt rájok, de ezek visszaverték őket.

Görgey haragjában azt parancsolta a tüzéreknek, hogy kartácsolják meg a hátráló zászlóaljat, mi azonban sajnálván honfitársainkat, a levegőbe löttünk.

Ekkor Görgey a zászlóaljhoz nyargalt s buzditására vezetése alatt tüstént rohammal vették be a falut, mely

telt volt császáriakkal, kik közt oly pusztitást vittek végbe, hogy midőn ágyuink bevonultak, a holt testeket nem birtuk kikerülni s keresztül kellett rajtok gázolni.

Az ellen megkezdé visszavonulását s meg sem állhatott késő estig, mert a magyar hadsereg nyomban követte őket.

Mi Nagymegyer alatt háltunk meg, az ellen pedig még azon éjjel csatlakozott az oroszszal. Másnap junius 21-én visszafordultak, s irtózatos ütközet fejlődött ki.

A német lovasság s a kunsági huszárok képezték a csatárlánczot, a tüzérek előtt mintegy 100 lépésnyire; majd egy óra hosszáig huzódtak hol jobbra, hol balra pisztoly- és karabélylövések mellett. Végre összecsaptak, s fele jobbra, fele balra huzódott.

A két hadsereg ágyui oly közelre jöttek, hogy egész kényelemmel kartácsolhattuk volna egymást, de még is vissza kellett vonulnunk, mert az ellen az erdőbe vette magát, mi pedig nyilt térre voltunk szoritva.

Táborunk C s i c s ó nevü falu alá huzódott. Ekkor a császáriak az oroszokkal együtt jöttek ki az erdőből, s a lovasság több helyen egyszerre nagyszerü rohamokban ütközött meg. Egy ágyunkat ugy összelődözték itt, hogy csak a csőve maradt meg.

Az ellen egy dandára körül akart bennünket keriteni, de vezéreink észrevették s meggátolák ezt. Egy zászlóalj deutschmeister gyalogság ugyanis B o g y o d nevü faluba vette magát, kiket azonban a helységbe vonult magyar zászlóalj majdnem egészen semmivé tett.

Czélja volt az ellennek hidunkat ellövödözni, azonban Görgey eléjök állt, a centrumban ő maga volt két üteg ágyuval, mig a balszárnyra a mi 6 fontos ütegünk két ágyuját küldé két osztály huszárral, midőn már estve sötétedni kezdett.

Az egyik ágyunál csak 5 ember, a másiknál 3 dolgozott, a többi mind elveszvén már a csatában. Az ellen még a sötétben is észrevette, hogy mi a balszárnyon csak két ágyuval müködünk, s nagyszámu lovasságot küldött reánk. Ámde huszáraink vitézül szembeszálltak velök s nem csekély kárt okoztak soraikban.

Itt még a háromra leolvadt tüzérek közül is elesett egy s kénytelenek voltunk a tüzeléssel felhagyni. Táborunk reggelig talpon volt s ekkor indult Gutára s innen két nap mulva Komárom alá, mig a németek Győr felé huzódtak.

Julius 2-ikán kezdődtek a Komárom alatti nagyszerü csaták. Görgey a monostori hegyen, Klapka a balszárnyon állt Ó-Szőny alatt, mig Aulich hadteste, Asbóth vezénylete alatt a centrumot képezé.

Borzasztó ágyutüzeléssel nyitották meg az ütközetet. A monostori szőllő-hegyre állitott ágyukat a jágerek csakhamar elfoglalák.

Erre Görgey a szabolcsi zászlóaljat szólitá fel az üteg visszafoglalására. A fiuk behunyt szemmel rohantak a jágerokra, és annyira elverték őket, hogy az ácsi erdőn már túl voltak, s kevesbe mult, hogy az ellen nem vágta el utjokat.

Ó-Szőny alatt egy másik üteget a császári lovasság rohant meg, de a tüzérek ágyuikat a szőllők árkába forgatták, s maguk a szőllőkbe menekültek. A német lovasságra a Hannover-huszárok voltak küldve, kik azonban megfutottak előlük. E miatt tizedelésre itélték őket s kettőt közülök főbe is lőttek.

Harmadnapra ismét uj ütközet volt. A Miklóshuszárok a balszárnyon háromszor mentek rohamra a dsidások ellen, mig végre sikerült őket helyökből kimozditani s hátrálásra kényszeríteni.

A mi hadseregünk oly nagyon előre nyomult, hogy a dsidásokat szuronynyal támadta meg, mi nagy vérengzésbe került. Isszonyu volt itt látni sebesültjeinket. Egynek feje bőrét hajastul leszúrták, ugy hogy a nyakán lógott le; — másiknak egy féldsida volt a hátába szurva, s bajtársa huzta ki azt testéből; némelyiket ketten hoztak fegyveren ülve, — a másiknak csak egy lába volt. Némely ló gazdája után három lábon sántikált s kinlódása közt majd elesett, majd ismét fölkelt, mig nem gazdája szánakozásból keresztül döfte kardjával.

E csatában a mieink két hosszu vetágyut is elfoglaltak s teljes diadalt vivtak ki az ellen fölött.

Másnap mindjárt szétoszlott táborunk s Görgey lefelé huzódott, Klapka Komáromban maradt, honnan még két izben kiütött seregével. Első alkalommal a huszárok 1500 darab marhát s egy tábori pénztárt foglaltak el. A második kiütésnél nemcsak hogy nagyon megverte az

ellent, de számos ágyuját s törmérdek élelmi szerét is elfoglalta.

A világosi fegyverlerakás után Klapka is alkudozni kezdett, s megtörténvén az egyezkedés, Haynau mindjárt bement Komáromba, hol laka előtt egy császári katona s egy honvéd állottak őrt.

A pénz miatt nagy zavar volt a városban, miután Haynau falragaszokban azt hirdette, hogy a magyar pénzt be fogja váltani, és sokan be is adták pénzöket, de annak csak egy részét váltották be.

A honvédek minden szem löport összeszedtek maguk között s egy nagy gödörbe hintvén azt, hogy mint a jó mag ki ne kelhessen, a légbe röpiték.

A mint megkaptuk csekély utí pénzünket, könyes szemmel bucsúztunk el egymástól, fegyvereinket darabokra törtük, zászlóinkat, melyek alatt oly elszánt vitézséggel harczolánk, széjjeltéptük — s a puskavessző szolgált kezünkben vándorbot gyanánt.

Igy múlik el minden az ég alatt.

Emléklapok

az 1848-iki magyarországi hadjáratból, Horváth Mihály, volt honvédtiszttől.

(Folytatás.)

A peredi ütközet.

Aulich dandárparancsnoknak vezérlete alatt utána nyomultunk az Isaszegről kimozditott császári hadsereg-

nek. Az ő főhadiszállása Czinkotán a magtárnál volt, s az ostromzár vonala Soroksártól egész Kispestig terjedt vala ki, s egy-két csatározáson kivül semmi nevezetes nem történt.

A császári hadsereg elhagyá Pestet s vonult fölfelé Pozsonynak, Budán tartalékcsapatot hagya hátra oly megbizással, hogy utólsó csepp vérig védjék a várat.

Ennek ellenében mi a szent Gellérthegyen tettünk szolgálatokat. Az 56 ik zászlóaljnak köszönhető az, hogy a sz. Gellérthegyen lévő csillagásztoronyból a különféle gépeket, eszközöket, Hentzi haragja elől biztos helyre szállítánk le.

Ekkor érkeztek a dunai hajókon roppant mennyiségü hágcsók s bámultak a fiuk, hogy soha életökben nem láttak ennyit.

Jött Budavárnak várva várt ostroma; szólt az ágyu mindkét részről s honvédeink a lajtorjákkal négykézlábon másztak fel, mindenik mellett 16—20 honvéd állván töltött fegyverekkel, oly czélból, hogy mindazt agyonlövik, kik a lajtorjákat a vár falaira fölhelyezni nem engedik.

Most hát élet vagy halál! s a fiuknak minden áron, életök koczkáztatásával be kellett hatolniok a várba. És ezt, a mi zászlóaljunk szintén részt vévén az ostromban, bár tetemes áldozattal s rendkivüli erőfeszitéssel, de még is végrehajtottuk.

Az ostrom után hadtestünk Esztergam s Érsekujvár felé vonult, hol több hetet tölténk hadigyakorlatok-

kal. S ez alatt azt is megtudtuk, hogy a császári hadsereg erős állást foglalt Csallóközben a Vágduna és Nyitra folyam közt. Igmánd s Pered falunál volt a főereje, előörse a szigetben állt Guta határában.

Nyitráról Gutára tették át a mi hadsergünket, mely mintegy 8000 főből állt s képes volt már nagyobb erővel is megütközni.

Csendes éj volt, midőn Gutáról kiindultunk. Az 56-ik, 39-ik, 25-ik zászlóaljak ladikon keltek át a Vág vizén. S mind a mellett, hogy csendesen viseltük magunkat, az ellen előörsei észrevettek minket, s portyászva ránk bukkantak.

Összevegyülvén a huszárokkal, ütközetre került a dolog, s a német lovasságot mind a mellett hogy elakartak rejtőzni, fehérujjas köpenyeikről felismertük s annyira elbántunk velők, hogy 11-en maradtak a csatatéren, kiket reggel leltünk meg ott.

Erre mi is felállitók előörseinket, s hidunk elkészülvén, hadtestünk háboritás nélkül ment azon át. Azután, hogy szükség esetén biztosítva legyünk, elsánczoltuk magunkat.

Hajnalhasadtakor rendes felosztással indultunk Asbóth parancsnoksága alatt a csatába. Nagy baj volt az, hogy búza és kukoriczaföldeken, vizenyős kaszálókon kellett áthatolnunk, mert ez kifárasztott, mig végre kiértünk a nyilt térre, hol azonnal szemünkbe tünt a kedvező állást elfoglalt osztrák sereg.

A jobb szárnyon javában szóltak már az ágyuk s

mi gyors léptekkel nyomultunk előre. Pered falu tömve volt vadászokkal, s részünkről a Donmiguelek mentek ellenök, s a vadászok jól irányzott lövései nem tizedelték, de harmadolták őket.

Mi a balszárnyon leginkább apró fegyvertüzzel dolgoztunk a vasasok ellen, de ágyuink s huszárjaink az ütközet főterén müködvén, a gránátok s 6 fontosok elől hátrálnunk kellett. Másnap tudtuk meg, hogy mi csak 8 ezeren kűzdöttünk 20 ezer ellen.

A nagyszámu lovasság elérte a mi 56-ik s 25-ik zászlóaljunkat s kőfalakként keritett bennünket körül, kik tömegbe szorultunk össze. Mondhatom bátran viselték magukat, mert szuronyaink hegyétől alig 8—9 lépésnyire állottak s karabélyokból tüzeltek reánk, egyre ezt kiabálván: „add meg magyar, add meg magyar! nem lesz semmi bajod.“ — Azonban mi sem voltunk gyávák, s azt feleltük nekik: Nem adjuk meg magunkat! Egy csepp vérig, utolsó emberig nem! Lődd, szurd! — a ki istene van!“ —

Ekkor történt az, hogy egy főhadnagy kilépett a tömegből, kardját leoldta s egy vasas századosnak nyujtá, pardont kérve tőle, s midőn ez feléje hajolt ugy vágta arczon, hogy félpofája azonnal lehullott.

Ennek látása még inkább bátoritá a fiukat, kik a mi vezényletünkre szuronyt szegezve mozdultak ki helyökből s a lovasságon keresztül törvén magunkat, elértük a leapadt Vágdunát, melynek partja jó védhelyül szolgált nekünk. Innen bátran lőttünk az utánunk tódult

vasasokra, kik csakhamar kénytelenek voltak visszavonulni. Ez után ágyukkal dolgoztak ellenünk, mignem segélyül jött huszáraink megmentettek a végveszélytől.

Az itt elesett vasasok és honvédek oly sürün feküdtek a földön mint aratáskor a kéve. A 25-ik zászlóaljnak még gyászosabb sorsa volt, mert őrnagyuk sebet kapván, egy százados vette át a vezényletet, ki szorult helyzetében átuszott a Vágdunán s ezzel sokat maga után csalt, kik nem tudván uszni, a vizbe fultak. E miatt halálra itélték a századost, de Klapka kegyelmet adott neki. Komáromban a vizbe fuladtak csákóit, fegyvereit lehetett látni a viz felszínén. A mi zászlóaljunknak egy harmada veszett el a csatában, s hadsergünktől 5 ágyut foglaltak el.

Visszavonulván biztos helyünkre, én és egy hadnagytársam és zászlótartónk a második érdemjel megnyerésére voltunk elővezetve, utóbb azonban csak vitéz dandárparancsnokunk, Asbóth kapta meg azt.

Komáromi csaták.

Csallóközt elhagyván, a Vágduna és Duna közti nagy térségen támadt meg minket az ellen. A mindkét részről borzasztó ágyutüzelés, melynek füstje az egész láthatárt homályba boritá, késő estig tartott.

Reggelre Guta alá huzódtunk s éjjelre Ersekujvárra értünk s másnap ismét folytattuk utunkat Komáromba.

Ez erőtetett hadmenetben az éhség, álmatlanság s fáradalom miatt sokan kidőltek.

Komáromba megérkezvén, Görgey és Klapka vezérlete alattt az egész honvédsereg fegyvergyakorlatokat tartott s védsánczokat csinált.

Az ellen már előttünk állt, az ácsi erdőben volt a főerő, később egész Tót-Almásig terjeszkedtek ki. Majd mindennap volt előörsi és szemlegezési csatározás, melyben csak az ágyuk és a lovasság vőnek részt.

Egy napon megindíták a mi 56-ik zászlóaljunkat az ácsi erdőnek, még pedig zeneszóval. Már az erdő szélére jőve, ugy összekeveredtünk a császáriakkal hogy alig birtunk egymás karjaiból kibontakozni. Itt sok gránátost elfogtunk s estve felé visszavonultunk sánczainkba.

Egy izben megtámadtak bennünket, s az ellen már sánczainkba hatolt be. Görgey nagy tüzzel kérdte tőlünk: hányadik zászlóalj ez? — Az 56-ik, felelénk némi önérzettel. — Van-e bátorságtok az elősánczba menni? — Az utolsó csepp vérig! —

Itt kereszttüzbe vettek minket. Az ellen ránk lőtt, a mieink fejeik fölött amazokra. Szuronyaink és kartácsaink visszaverték őket. Sok halott volt itt egész az erdőszélig.

A mint másnap a sok hullát eltakariták, igy szólt egy sirásó: ne tegyük a magyart egy sírba a némettel, mert még ott sem volnának békével.

Néhány nap mulva erősités érkezett hozzánk s is-

mét oly csatarendbe állitottak minket, mint azelőtt. Egész napon át folyt a csata Pered és Igmánd közt, s alkonyatkor hátráltak a császáriak Pozsony felé.

Másnap már oroszokat is vettünk észre az ellen elöörsei közt, s oly túlnyomó erővel jöttek felénk a vasasok, gránátosok és két üteg tüzérség, miszerint kénytelenek voltunk hátrálni, még pedig nem kis veszteséggel.

A faluba menekülvén, az eddig még ismeretlen Károlyi-huszárokkal találkoztunk, s látva buzgó harczvágyukat, megéljeneztük őket. Ugyancsak köpték a markukat, s a falu végén csakugyan attakra került a dolog, s a mint két üteg ágyu tüzelt rájuk, hullani kezdtek lovaikról és futásnak eredtek.

Perednek fele része mieink volt, fele az ellené. Sok ideig harczoltunk itt s törtünk egymás kiszoritására. Mint mindenkor ugy most is jelesen viselték magukat a Donmiguelek, vitézül a honvédek, kik azonban a templomnál felállitott vetágyu lövésére zavarba jöttek. Éppen ekkor érkezett meg Görgey egy zászlóaljjal s ujra rohamot parancsolván, ropogtak az apró fegyverek; fél óra nem tett bele s az egész falu a mi hatalmunkba került.

Volt itt annyi halott és sebesült, hogy csak Isten a megmondhatója, az ellen részéről többnyire vadászok és gránátosok, csak a kovács-mühelyben tizennyolczat számláltam meg, hát még az utczákon, a házak udvarain, fészereiben. A gránátosok őrnagya is is halva feküdt s pofonütött kalapját egy honvéd tette föl.

Szerencsésebb volt ennél a Donmiguelek őrnagya,

ki a golyók zápora közt kis lován bátran járt, kelt s nem tudván magyarul, mindig ezt kiabálta: Vorwärts Vorwärts!

A vészteljes falut a legszebb rendben hagytuk el, s a nélkül, hogy egy lövést tettek volna utánunk, megérkeztünk táborhelyünkre, hol már pihenni s falatozni kezdtünk, a mint egyszerre röppentyü esik közénk, mi az ellen közeledését jelenté. Ágyuink átmentek a tulpartra, mi is utánuk, a hidat fölszedték s elbocsáták Guta felé.

Görgey hadtestével távozván Komáromból, Klapka maradt itt fővezérül és Aschermann várparancsnokul. Most már minden oldalról körül valánk véve zárostrommal, mi által a közlekedés annyira megszakadt, hogy piaczi élelmezésünk fölötte megdrágult, igy például egy liba 12 pfrt. volt.

A jó tapintatu s éles eszü Klapka csakhamar tudott segiteni e bajon. Egy éj csöndjében jött a parancs indulóra; s miután az ácsi oldalt ugyancsak megerősité ágyukkal, a városon keresztül a legnagyobb csendben mentünk a keleti oldalt megtámadni.

Már virradatkor szemközt állottunk az ellen előörseivel; főerőnk az országuton ment s mi a jobb szárnyra jutottunk. Erélyes föllépésünk elől Érsekujvár felé vonultak vissza, s utunkba sok akadályt görditettek.

Másnap ismét folytattuk a csatát oly jó sikerrel, hogy többek közt egy osztrák főparancsnok a deutschmeister-ezred ellen irányzá ágyuit azon esetre, ha hátrál-

nak. Mind hasztalan! a csákóikhoz tüzött fehér szattyingos jegyeket elhányták s mi egy századot fogtunk el közülök.

Ezen kiütésünknek azon jó eredménye volt, hogy sok falu felszabadulván, a komáromi piacz olcsó lett.

Nehány nap mulva, mialatt kipihentük magunkat, a 3-ik csata is bekövetkezett. Aschermann ezredes s várparancsnok vezénylete alatt éjjel indulván ki hajnalra észrevétlenül megérkeztünk Tótalmás alá. Itt megtámadtuk a császáriak tartalékhadát, s véletlenül meglepetett parancsnokát a vendéglőben foglyunkká tettük. 3 ágyuja volt az ellennek, mikkel eleinte jól tartotta magát, de utóbb kénytelen volt hátrálni.

Tótalmásról kiindulva, megtámadtuk az ellen sánczait és azon faluhelyeket, hová bevették magukat s vezérünk ügyes intézkedés folytán nagy pusztitást vittünk végbe köztük és számos emberöket elfogtuk, kik a falvakban voltak; maguk megadása jeléül fehér kendőket kötöttek szuronyaikra. Huszáraink a császáriaktól igen sok szarvasmarhát elhajtottak, s ezenkivül igen sok fegyver, ágyu, hadi-készlet s élelmi szer esett birtokunkba, s több mérföldnyi területen a legyőzöttek hulláit és sebesültjeit lehetett látni mindenfelé.

A honvédsereg egész Győrig és Veszprémig nyomult a hátráló ellen után, s innen diadalmi örömmel vonult vissza Komáromba.

Nem sokára e nagyszerü győzelem után, melyet a vár rendithetlen falainak védelme alatt lévő 30,000 honvéd vajmi gyakran ismételhetett volna megtörtént a musz-

ka és osztrák hadsereg által ostromlott Komárom feladása. A mi 56- ik zászlóaljunk tisztjei gyászt tüztek kalapjaikhoz siratván azt, hogy többé Zrinyije és Dobója nincs a magyar hazánk.

Vajda-Hunyadon.

I.

Fogadjatok be ti dicső falak
Fogadj magadba hires ősi vár!
Légy üldvözölve . . . hol a hös lakott
A költő ottan lelkesedve jár.

Mily hős lakott itt! a nagy Hunyadi!
Mily lelkesülés éget engemet!
Szivemnek hangos dobbanásai
Beszéljetek ti ajkaim helyett.

Itten lakott; tán olykor épen itt
Gondolkodék e bástya tetején,
Innen tekintett a jövőbe ő,
A honnan most a multba nézek én.

Itt pihené ki fáradalmait,
Midőn elzúgtak a kemény csaták,

Melyek Konstantinápoly tornyain
A büszke félholdat megingaták.

Jó pihenő hely . . . csöndes szép magány,
Mélyen lehajló völgynek zöld ölén . . .
Alant a vár, nem éri a vihar,
Még a zászlót sem tornya tetején,

El van rejtezve a világ elől
E szent magány: beléje más nem lát,
Csak messziről fehér fejével a
Hegyek nagyapja, a vén Retyezát.

II.

Szólott Hunyadvár bámuló gyönyörrel:
„Kit látok, oh kit látok? Hunyadit!
Megjöttél hát oh hősök hőse végre,
Kit vártalak négy hosszu századig.

Én hittem ezt, hogy vissza fogsz te jőni,
Ez a hitem volt, mi erőt adott,
Hogy el ne dőljék, hogy viselni birjam
A négyszáz éves gyászt és bánatot.

És megjövél . . . légy hévvel üdvözölve
Hosszan várt vendég, oh hős, oh apám!

Csak az fáj most, hogy nem tud sirni a kő,
Öröm-könyüimet hogy ontanám."

Felelt a vendég: „sajnállak szegény vár,
Hogy örömedet el kell rontani.
Csalatkozol, nem az jött, a kit vártál,
Az én nevem Bem és nem Hunyadi."

Szólt vissza a vár: „én azzal törődjem
Mi volt akkor, s mi mostan a neved?
A név mulandó, változékony; a mi
Örök, azt nézem én, — a szellemet.

Nem a nevedről, hanem szellemedről,
S annak művéről ismerek reád,
Az vagy, ki voltál négyszáz év előtt s most
Te mentetted meg a magyar hazát!"

Petőfi Sándor.

Szinnyei József honvéd-főhadnagy 184⁸/₉ évi naplójából.

1848. Oct. 18. Délután a gőzös állomásnál voltam; Kossuth-ot vártuk, a gözös nagy ágyu durrogások közt érkezett Pozsonyba; de K. nem volt rajta. Azt beszélték, hogy Esztergomnál szállott ki és holnap érkezik ide.

Oct. 19, Reggeli 9 órától vártam K.-ot végre fél 2-re délután megérkezett nagy ágyudurrogások között, a kiállitott honvédeket és nemzetőröket sorba nézé és mindenütt rövid de nyomós beszédet tartott, s csak a szabolcsiak ellőtt hallottam, hogy menet közben kezét rázva ezt mondá: „Bizhatom e önök karjaiban?“ K. öltözete nemzetőri egyenruha. gömbölyű fekete kalap, hosszu fekete tollal, és katona köpeny. A várban megvizsgálta az erődöket. Majthényit ekkor nevezte ki K. tábornokká.

Oct. 20, Reggel 7 órakor a gőzös állomásnál voltam, 5 gőzös 4 vontatóhajóval induló készen volt, ezeken jöttek az esztergomi és pest-budai nemzetőrök, s megrakodván még a pesti csatárokkal, esztergommegyei, s tatai nemzetőrökkel, indultak felfelé!

Oct. 21. Honvéddé lettem a 18-ik honvédzászlóaljnál tizedesi ranggal, Meszlényi alezredeshez a főparancsnoki irodába vezényeltek, ott lévén ideiglenes foglalkozásom.

Oct. 22. Délután temérdek nemzetőr, kik reggel zászlók alá esküdtek, ment gőzösökön fölfelé.

Tizedesi dijam, melyet mindenkor 5 napra szolgáltatnak ki, 1 napra 16. kr p. p. és fél kommiszkenyér.

Oct. 27. Az éjjel egy futár jött a kit csak reggeli 6 órakor eresztettek be a várba. Meszlényi alezredeshöz levelet hozott, abban fel volt szólitva, hogy a 18-ik és a 25-ik zászlóaljakat azonnal a vett parancs után 3 óra alatt gőzösön vagy kocsin Pozsonyba onnan vasuton N. Szombatba és igy tovább gyorsított menetben Trencsénbe

szállitsa hová Szimunich beütött, de fegyverek hiánya és kocsik, s gőzösök jelen nem léte miatt csak a 25-ik zászlóalj Mihályi őrnagygyal ment 4 órakor délután a várból ki a készen álló kocsikra: 1300 ember és 4 ágyuból állt e zászlóalj.

Nov. 6. Kossuth kiséretével megérkezett és a várba Meszlényihez szállott.

Majthényi várparancsnok Kossuttal elutazott rövid időre Pestre, addig Meszlényi vette át a várparancsnokságot. A várat erösen szerelik, 500 darab marhát hajtottak a várba, 11 ács jött alólról, az alólról érkezett gőzös számos ágyú töltényt is hozott. A várbani ki s bejárás meg van szoritva.

Nov, 12. Szabó Zsigmond alezredes és térparancsnok, mától fogva főparancsnoki rendeleteket ad ki, ezt Meszlényi leláztatásnak tekintve, Pestre utazik.

Nov. 24. A 18-ik zászlóalj, melybe osztva voltam, eltávozott, s mert én nem mehettem velök, okul adták irodábani müködésemet, megneheztelve lépéseket tettem véget vetendő irodai életemnek, hogy beosztassam magamat valamely más zászlóaljba, fegyveres szolgálatot teendő.

Nov. 26. A 38-ik honvéd zászlóalj 3-ik századához jöttem mint tizedes. Ezentúl rendes fegyvergyakorlatokat és őrségi szolgálatokat végzendek a többiekkel.

Dec. 5. Mai közlönyben jelent meg a zászlóaljunkhoz kinevezett tisztek névsora.

Dec. 9. Mai parancs szerint (zászlóalji parancs-

könyvben) a tisztek következőkép vannak elosztva zászlóaljunkban. (37ik honvéd-zászlóaljban.)

Őrnagy: Májthényi Kálmán (osztrák tiszt volt, később 1849-ben Attila huszárokhoz ment, azután fogoly később magyányzó).

Segédtiszt. Takács Ferdinand (huszárőrmester Lengyelhonban 15 évig, később kapitány, capitulatio után, amerikai őserdőkben vadász.)

1-ső századhoz: Százados: Füsty Kálmán (későbbi őrnagyunk, családi neve Rauch, az olasz hadjáratban mint hadnagy megsebesült komáromi születés most lehet 35 éves.

Főhadnagyul: Rényi György (családi neve Schreiner, iskolatársam Győrött, az első zászlóaljnál a ráczok ellen kitüntette magát, később kapitány lett, sok hányattatás után most Garibaldinál vitézkedik a magyar legióban.) 1-ső hadnagy Dömjén Béla (Jogot végzett, később kapitány lett, for. ut. Koltán Komárom megyében gazdálkodott.) 2-ik hadnagyul: Folly Bernát (somogyi fi, később kapitány lett.)

2-ik századhoz; Százados: Mindszenthy Kálmán. (Olasz hadjáratban hadnagy később a zászlóaljtól elment az altáborba, Aradon pár évig fogoly, most épületfa kereskedő Komáromban. Unokája az iró Mindszenthy Samuelnek.) Főhadnagy: Szalay Mihály (komáromi ügyvéd volt.) 1-ső hadnagy: Heszler Frigyes (kadet az osztrák seregnél, pozsonyi fi.) 2-ik hadnagy Fitsur

3-ik az az a mi századunkhoz; Százados: Rogos Kálmán (győri fi, volt testőr, most győrmegyei uti biztos.)

Főhadnagy: Gömbös,

1-ső hadnagy: Váczy (később főhadnagy)

2-ik hadnagy: Turkovits (volt huszárőrmester, később elment a zászlóaljtól az Attilla huszárokhoz) és Palanszky.

4-ik századhoz; Százados: Ferencsik (részt vett a lipcsei csatában) főhadnagy: Gerson.

1-ső hadn. Gasparecz, 2-ik hadn. Nagy Károly (komáromi Superintendens fia) és Horváth (bécsi technikus, most Horti név alatt mint gépész ismeretes Pesten.)

5-ik századhoz, százados: Almásy főhadnagy Zámory Móricz (Banán birtokos, az első zászlóaljnál kitüntette magát, később százados lett, és megsebesült.) 1-ső hadnagy: Szabó Béla (komáromi fi, az utász akademiából, most gépész, és felügyelő; ismeretes Pesten) 2-ik hadn. Sebő.

6-ik századhoz; Százados: Hudoba (később elhagyta a zászlóaljat. 1-ső hadn. Nagy Alajos 2-ik hadn. Schedel és Cserna (ref. pap.)

Dec. 11. fél 9-kor az itt levő gróf Lázár tábornok szemlét tartott fölöttünk.

Mai parancsban jött ki az őrmesterek kinevezése, én szinte őrmesterré lettem és maradtam a 3-ik századnál.

Ferber nevemet Szinnyeyre változtattam. 1849-iki juliusban hadnagy, augustusban főhadnagy lettem a 203-ik honvéd zászlóaljban.

Az őrmester napidija: 24 kr p. p. volt, kenyérosztalék stb. mint a közembernek.

Dec. 15. A 17-ik zászlóalj a várban volt bucsúzni, s elment Komáromból.

Dec. 17. Templomidiszletnél a várparancsnok (Majthényi) vizsgált meg bennünket, 35 példányát adtuk át azon korhely semmire kellőknek kikkel boldogulni egyátalában nem lehet, viszik őket valahová.

Dec- 19. Számos kocsi érkezett a táborból, ugyszinte gyalog honvédek, huszárok a várba.

Dec. 20. Reggel a 63-ik zászlóalj utazott el Tatába.

Dec. 27. Az egész 37-ik zászlóalj fegyvereket kapott, a 3-ik és 4-ik század széles szuronyú rövid belga fegyvereket, a többiek vegyes nemüeket kaptak.

Dec. 28. Este felé felriasztottak bennünket, híre jött, hogy az osztrákok egy része Csalóközben Komárom felé közelit, sőt már, mint beszélik Aranyoson van, azért a vigyázatot a Kossuth-vonalon (előbb nádor vonal) megkettőztették mi is a várban ruhástól aludtunk.

Dec. 29. Ebédután a várból senkit sem akartak kiereszteni, az ellen a Duna tulsó felén van (Szőnyben) kettőt az első századból elfogtak, minthogy a többiektől elmaradt; a tulsó parton 6 dragonyos fogta el őket. Két órakor tűzlármát vertek és ágyu lövések is történtek, azonnal kirukkoltunk, a porosz herczegbeliek elmentek a

szigetre (mely a város előtt terül el.) Töltényeket osztogattak mindenikünknek eleget. A lövés a mi részünkről történt a szigetről, egyet maga Krivácsi tüzér százados töltött,irányzott és elsütött a túlparton ólalkodó németekre.

A tulsó partról egy követ volt itt bekötött szemmel, kit a tábornok ki is hallgatott a gőzhajó raktárban a szigeten (Komárom várát kérte feladni, de mint várni lehetett, tagadó választ kapott.)

Dec. 30. Délelött ismét történtek egyes ágyúlövések. Délután 8 órakor ágyu födözetre és előörsre a szigetre voltunk kirendelve 24 órára. Csikorgó hideg volt. Estvefelé láttunk egyes száguldozó vasas németet, — távoli ágyú lövéseket halottunk folyvást, — kevés fával birtunk. 2 század volt a szigeten a 4-dik egészen és a 3-ik, t. i. a mi századunk fele a sziget farkán, a többi a gőzhajó kiállásnál; a tüzet körül álltuk, elől majd megégtünk, hátul majd megfagytunk; a leégett hidlábakat bontogatták az emberek a tüzet élesztendők. A sziget végén 3 bódét tüzeltek fel. Este a Dunaparton a szigeten Szőny irányában előörsöket állitottunk, minden 20 lépésre egyet. Ács felől hátráló marsot hallottunk, s nem tudtuk hogy a mieink-e azok, vagy Windischgrätz serge, hirt nem kaphattunk már 5 napja, a Duna ugyan nincs beállva, de csolnaknak vagy más eszköznek a tulsó partra tilos menni.

Dec, 31. Reggelfelé már sürübben láttuk a németeket eszük nélkül ide oda száguldozni, ha 6. 7. ment egy csoportban; a szőnyi erősségből (csillagsáncz, ezen

egy pont volt még a tulsó parton a mi kezünkben) lőttek reájok ágyúval s láttunk is elesni egy párt, ellenkező oldalra is lőttek többször de sikerét nem láthattam, hanem azok is feleltek vissza, délután 4 órakor felváltott bennünket az 1-ső és 2-ik század.

Komáromi vár január 1-jén.

Innen parancs következtében a 37-dik záászlóalj 3-ik és 4-ik századjának kellett kiindulni. Kedvvel mentek az emberek, sokan iratták alá magukat. kik a tulsó partra mennek, ha szükség személyezés végett. Reggelre nagy hó esett fagyott erősen. Minden a mi részünkre üt ki. Engem honn hagytak mert a mult havi számadásomat kellett elvégeznem, estefelé ugyan csak szólt az ágyú folyvást a Vág felől, egyet kettőt Szőny felől is lőttek. Miként halottam, ismét követ volt az ellen részéről a várban. Hirlapot már egy hete nem láttunk. 9 óra felé estve ismét ágyúzás hallatszik.

Jan. 2-án.

Délután 3 órakor haza jöttek embereink, Estve láttam hogy a Beöthy-féle major uj Szőnyön ég, a mieink gyújtották fel a szőnyi erősségből, minthogy jó menedéke volt az ellennek, egyszerre többfelől gyújták fel, nehogy elolcsák.

Több izben lőttek a szigetről úgy az ellen részéről is. A mi lövéseink nem kevés sikerrel történtek. A Vág felőli lövések felriasztottak bennünket.

Jan. 3-án.

Ezentúl embereink mindennap kapnak bort, húst.

Jan. 4-kén.

A győrdunai szigeten előörsen voltunk. Havazás, követ volt a várban a ki nem kevesebbet kért, minthogy küldjünk egy kormánybiztost, azonfelül szénát, zabot, Meszlényi erre azt felelte hogy majd hajdút küldünk.

Jan. 5-én.

Meg volt parancsolva hogy ruhástól feküdjünk le; Támadástól tartanak-e, vagy mi támadunk? nem tudom.

Jan. 6-án.

Reggel láttam midőn nehány szállás készitőt — volt köztök tiszt is, kik 150 uhlánnak csináltak volt szállást, — hoztak be. — A 3-ik és 4-ik századot átküldötték uj Szőnybe.

Jan. 7-én.

A 3-dik és 4-dik század visszajött délben minden baj nélkül. —

Jan. 8-án.

Pénzt váltani voltam t. i. 3 százast (a futárok dugaszban csak százasokat hozhattak, és mi azt kaptunk. Ellesz árasztva Komárom ilyen százasokkal, ki sem váltott örömest, s igy sokszor, igen megvoltunk szorulva, és sok bajjal küzdöttünk.

Jan. 9-én.

Majthényi sok unszolásra a várparancsnokságot ujra elvállalta.

Jan. 10-én.

Zászlóaljunk (37) a Nádorvonalra költözik, ma délután voltunk ott szállást csinálni. (ezt a forradalom alatt Kossuthvonalnak nevezték.) — Komáromban Makk tüzérőrnagy szerkesztése alatt egy „Komáromi Értesitő“ czimü 4-edfél ívnyi napilap jelenik meg Szigler testvérek nyomdájából. Debreczen és Komárom közt fenáll a közlekedés. Komáromy István főhadnagy és Boróczy László őrmester mint futárok Debreczenbe küldettek.

Jan. 11-én.

Délután 3 órakor átköltözött a 37-ik zászlóalj a nádorvonalra.

Jan. 12-én.

Délután 3. órakor. Küldöttség indult ki Komáromból Csallóközbe Guta-felé, mi szintén részt vettünk abban, — hidegben, hóban, pihenés nélkül 9 órakor estve Gutára értünk.

Jan. 13-án.

8 órakor reggel rendbe állottunk 10-ig vártunk akkor megindultunk Nyárasd-felé, hol miként hallottuk ellenségre akadhatunk, délután 1 óra felé már Nyárasdhoz közel voltunk, midőn a lovasok kik előörsön voltak, hi-

rül hozták, hogy ott az ellen, a hol láttunk is már néhányat nyargalászni, ekkor századokba alakultunk, s már az ellen ágyuit igazgatta, midőn tömegben az egész zászlóalj meg állt, nem sokára az ellen részéről egy ágyú elsült, éppen az őrnagy lova fölött, — ki lebukott arról, repült el a golyó, — s azután folyvást, a mi zászlóaljunkra sűrűn tüzeltek. — Ekkor a mi ágyúink is megszólaltak. — Volt bukdácsolás, eleinte, midőn éppen mellettem sűvitett el s kettőt le is ütött a golyó embereink közül, furcsán éreztem magamat; én is bukdácsoltam, de már később ezt is eluntam s csak helyben maradtam, lassan lassan jobbra vonultunk, midőn egyszerre nem állhatták ki embereink a sűrű tüzelést, s szerte szét futottak. Már azt gondoltam körül fog az ellenség — zászlót sem láttam melly alá sorakozhattunk volna, — (mert Győri Mike a zászlótartónk a municziós szekér alá feküdt.) — ekkor hallottam hogy az ellen hátrál, a mieink is lassan lassan összeszedték magukat s a falunak tartottunk, de midőn beértünk az ellenségnek hire sem volt. Éjjel Nyárasdon háltunk, — Veszteségünk nem nagy századunkból Vörös nevűnek vállát lőtték meg — egyet agyon lőttek, kis dobosunknak (Váczi nevő 13 évi fiu) dobját lőtték el; ezenkivül 3 halott és 4 sebesült volt. Az ellen részéről: báró Geramb alezredest halva hátrahagyták, (éppen midőn hátrálni törekvő tüzéreit kardlapozá, egy gránát esett le mellé, és annak darabja megölte) egy tüzér hadnagy és több vasas, estek el, — A falubeliek beszélték hogy 2 hete vannak a faluban s volt

elég pénzök s 6 ágyújok. Vásárútnak és Pozsonynak huzodtak a Hunyadi lovasok három faluban üzték, de nem akadtak reájok.

Jan. 14-én.

Reggel 6 óra tájban Gutának visszamentünk hideg szél fujt és hó fedé az utat.. 11 órakor értünk Gutára, — ott háltunk. —

Jan. 15-én.

Gutáról reggeli 8 órakor indultunk el. Szép nap volt, délután 2-3 óra közt megérkeztünk Komáromba,

Jan. 19-én.

Sűrű ágyú, s puskalövések hallatszának a Duna felől. A jég elindult a Dunán és a viz kiöntött, Csallóközben a szigetet is elborítván, az ott feledett őrök a fákra menkültek, s ott sütögették ki puskáikat kiket azután csolnakokon megmentettek.

Jan. 20-án.

Komáromy megérkezett Debreczenből mint őrnagy (soha nem volt katona, de eddig még csatában sem volt.)

Jan. 22-én.

Életveszedelemben voltunk ismét, a Vág annyira kiöntött hogy már az utczákba hatott a viz, estve sürgetős parancsolatot kaptunk hogy minden századból 111 ember menjen segítségre a vágdunai töltést t. i. átszakasztá a viz! Már jó messziről hallottuk a viz zugását,

midőn a keskeny töltésen, melynek egyik oldalán az áradó Vágduna vize fel-felcsapkodott, haladtunk előre, midőn a 6-ik század mely legelől ment, a szakadásnáli vizzuhataghoz ért, minden segítség hasztalan volt „vissza“ kiáltották, s vissza is vezényeltek bennünket, futottunk, mert már ugyan kevés híja volt hogy a töltésről le nem söprött bennünket a viz!

Jan. 23-án.

A mai „Értesitőben“ olvastam, hogy Windischgrätz valóban ostromolni szándékozik Komáromot, s már a monostori sánczokat, akkor alkalmazandó el is készítteti.

Jan. 26-án.

Reggel ugyan korán elkezdték az ágyúzást a mieink, mint beszélik a túl parton dolgozókra, de valódi okát nem tudni, azután ritkább, lett majd egészen elnémult.

Jan. 31-én.

Kosztolányi jelentette hogy a 37-ik zászlóalj minden órán készen legyen az elmenetelre. A bálból sem lesz semmi Török nem engedte meg.

Febr. 6-án.

Komáromban alakuló Kiniszi-huszárokhozi átmenetre fel vannak szólitva a gyaloghonvédek (t. i. az egész garnison mely 7-8000 gyalog honvéd és tüzér- és 80 Hunyady huszárból áll, szaporitani akarják a lovasságot.)

Febr. 7-én.

Mai „Értesitő“ben jött ki Török Ignácz tábornokká és komáromi várparancsnokká ugy szintén Eszterházy, Janik, Mack alezredessekké lett kineveztetése. Ezek-nél voltak tisztjeink tisztelegni.

Febr. 8-án.

Gutára kiment expeditió ma érkezett meg, hoztak vagy 260 gyalog- 8 tiszt foglyot.

Febr. 12-én.

Ütközet volt Gyalla körül; egész délelőtt hallgattuk az ágyúzást mi végre délután az 57-ik zászlóalj visszavonulásával végződött. Tiszti díj volt nálunk, 1 hóra: Őrnagynak 120 f. p. p. hadipótlék 30 f. századosnak: 80 f. hadi pótlék 40 f. p. p. Főhadnagynak és segédtisztnek 40 f, p. p. 22 f. p. p. hadi pótlék; alhadnagynak 30 f. p. p. hadipótlék 28 f. p. p; alorvosnak 30 f. p. p. hadipótlék 10 f. p. p; számvevőnek 39 f. p. p. hadipótlék 28 f. p. p; őrmesternek ugy a 2 zászlósnak 1—5 napra 24 krjával 4 f. p. p.

Febr. 22-én.

Fél 8-ra estve az 1-ső 2-ik és 3-ik század ágyú kiséretben Hetényre ment, nagy setétség és sárban. az eső pedig esett. Ily időben éjfélkor elértünk Hetényre. Az itt őrizeten (auf verlorene Posten) levö 17-ik zászlóaljat 3 ágyújával kellett Komáromba bekisérnünk, erösitésül ment 3 század, kevés Hunyady-huszár és sza-

bad csapat (guerilla) 4 ágyuval. Az ellen túlnyomó ereje ezen helyet igen szorongatta, a Zsitva vize pedig egyre áradt.

Febr. 23-án.

5 órakor kiállottunk, és összeszedtük magunkat, midőn 6 óra felé egy előörs elsüti puskáját szent Péter felől, honnan vagy 800 ellen lovas, ágyukkal jött minket elfogandó, ez alatt a gyallai kőhidat melyen jöttünk lerontották, s igy kénytelenek voltunk Irsa felé kerülve a földeken vónulni vissza. Ők bennünket folyton kisértek, több vizeket átlábalva egy helyen a Zsitvát kellett átgázolnunk hasig voltunk vizben, a kisebbek a lovak farkába, vagy ágyukra, munitiós kocsikra kapaszkodva, szerencsésen áthatoltunk a vizen feltartva puskánkat és tölténytartónkat, hanem egy ágyunk és munitiós kocsink belesüppedt a folyóba, ekkor felénk közeledtek vágtava a lovasok de midőn 4 ágyunkat állitók föl ellenök, visszamentek, és mi az elsüppedt ágyu- és kocsihoz köteleket kötöttünk, ki csakhozzá férhetett huzta, szerencsésen ki is vontattuk; midőn Irsánál az ellen elhagyott bennünket, mi a Duna mellett Komáromba érkeztünk veszteség nélkül, (csak egy guerilla halt szörnyet éppen Komáromhoz érve, talán szűre igen elázott, vagy a nagy félelem miatt a guta üthette meg.) Ezen ügyes visszavonulást Füsty Kálmán százados vezette.

Febr. 25-én.

Délelőtt a 37-ik zászlóalj zászlószentelésére ment a várba, s fölesküdtünk. Fél 5-kor a Vág mellé mentünk ki előörsre.

Álljon itt példányul egy „Esteli jelentés“ milyet minden század őrmestere esténként tartozott a zászlóalji irodába beadni ott aztán az egész zászlóaljról egyet szerkesztve, azt a várparancsnoki irodába küldték

A honvéd 37-ik zászlóalj 6-dik századjának.

Esti jelentése.

Takarodó után hiányzók	4.
Századbeteg	2.
Kórházban	23.
Börtönben	—
Vezényelve	3.

Kelt a komáromi nádorvonalon febr. 13-án 1849.

Ferenci Lajos m. k.
őrmester.

Komáromi vár márczius 4-dikén 1849.

Délután a mieinket Csallóköz felől visszanyomta az ellen nagy száma. Szépen látszott a bástyáról a mint előnyomultak, estefelé a mieink sűrűn ágyúztak a nádorvonalról az ellen előörseire és czirkálóira. Ez éjjet ébren kellett átvirasztanunk.

Mart. 5-én

Ma csendben voltunk, két lövés történt a szigetről, egy az 1-sö vármüről (nádorvonalon). A mai „Értesitőben“ olvasható, hogy a város ostrom állapotba tétetik. Márczius 7-dikén reggeli 8 órára népgyülést hirdet Mack alezredes a Rozália-téren.

Márt. 7-én.

A népgyülés elhalasztatott. Debreczenből futár érkezett. Egy tüzér szökött vissza hozzánk, kit az ellen elfogott; ez előbb 3 ágyut beszegezett.

Márt. 10-én.

Délután 2 órakor előörsre ment századunk 24 órára, egyik fele csallóközi részen a teglaházhoz, másikfele a vágdunai hidfőhöz. Horváth káplár a téglaháznál 2 szép vadász fegyvert és kalapot szerzett gazdájától (az ellentől).

Márt. 12-én.

A mai „Értesitő“ben ritkaságkép voltak a „Közlönyből“ felemlitve némi tudósitások a haza egyes részeiből (futárok hoznak olykor magokkal néhány számot.) Jó ideje már annak hogy minden közlekedéstől elvagyunk zárva.

Márt, 15-én.

Előörsön volt századunk; egyik fele a Szúnyog korcsmánál másik fele a 4-dik századdal a téglaháznál. Ezekkel én voltam, hol a 4-dik századból 24 emberrel

a 2-dik őrhelyre a téglák mellé küldöttek, honnan ép tegnap egy tót átszökött az elenséghez. Eleintén fánk sem volt erről gondoskodtam, a szél egyre dühöngött, tartós hideg volt, tüz mellé kuczorogtunk és igy fázva dideregve ébren töltöttem az éjt. „Értesitőt“ is kaptam, melyben az állott, hogy Palotánál ismét egy nagy ütközetet és 36 ágyut nyertünk, melyben maga Windischgrätz is sebet kapott. (ily álhirekkel szolgált a szerkesztő ha a források kiapadtak.).

Marczius 16-*kán.*

Végre megérkezett a várva várt reggel; már három órakor jöttek a pálinkás kofák, ezek ujságolták, hogy a várban az fösütő a kenyér-tésztát megmérgezte, s saját felesége kivallotta reá. Tegnap pedig egy Sándor ezredbeli tizedest, mivel az ellenhez akart szökni agyon lőttek. Délután 2 órakor felváltottak bennünket.

Márczius 17-*kén.*

Reggel már 5 órakor ágyuzást hallottunk, mely azóta szünet nélkül tart; midőn 9 óratájban kimentem a sánczra, onnan láttam, hogy hemzsegett a dolgozó nép a monostori sánczokban az ellenség részéről; a sziget orrárol folytonos ágyuzással iparkodtak a mieink őket akadádályozni, de hiába, sok kárt nem tehetnek bennök, mert jó helyzetök eléggé védi őket. Ereszgették ugyan rakétáikat a sziget orrára, de ritkábban,hogy sem kárt tehetett volna. Ezzel Komárom ostromlása megkezdetett. Még estve is láttam az ellen részéről röppentyü-golyókat, Szőny pedig égett; az ellen felgyújtotta. Más kárunk nem történt, mint

hogy a Sárkány majorságból egy német vadász, egy munkás vállát megsebesitette, hanem midőn tüzéreink közibök tüzeltek, elhallgattak. Estve küldöttség ment ki tőlünk. Felöltözve kellett aludnunk.

Márczius 18-kán.

Az ágyuzást ismét folytatták az átelleni munkásokra; Szőnyön pedig ismét égett. A küldöttség ismét visszajött siker nélkül. Délután ritkábban ágyuztak.

Márczius 19-kén.

Ma korán elkezdték az ágyuzást, és ma már az ellen részéről is jöttek jócskán a 18 fontosak, de semmi kárral, mert többnyire az első erőség falába ütődödtek vagy előtte, mellette, vagy a szélső házakba estek; közben-közben miként beszélik, lőttek 24 fontossal is. Midőn az 1-ső és 2-dik erősség (Nádorvonalon) közti sánczon néztem a lövéseket, jöttek felénk kisebb golyók, de mind a sánczon túl az uton szaladtak végig.

Márczius 20-kán.

Ismét korán elkezdték az ágyuzást, és pedig már bombákkal is lőttek. 10 órakor hirűl hozták, hogy sorra rontják nádor (előbb rácz) utczában a házakat. Reggeli 8 órakor a Rozália téren tartott népgyülésen Thaly Zs. és Mack a komáromi lakosokat szóliták fel a szigeteni éjjeli sánczolásra. Ma gyujtott is a bomba, de eloltották hamar. A mi részünkről is szorgalmasan ágyuztak. Estve Uj-Szőny ismét égett; késő estig tartott a bombázás és ágyuzás, éj felé a szigeten sánczoló komáromi lakosokra

lövöldöztek, kik elhányva ásóikat, haza széledtek. Ma ismét előőrsre mentünk az apályi (vágdunai) szigetre.

Márczius 21-kén.

Egész nap tartott a bombázás, de nem oly sűrün, mint tegnap. Estefelé bementem a városba; mintha kilett volna halva az egész város, a boltok bezárva, itt ott egyes emberek állottak félénk arczczal kiket házörzőkül hátrahagytak, a léptek viszhangja kongott az utczákon, mint valamely sirboltban. Az aranysasban hol ezelőtt népes társaság szokott egybegyülni, kivülem és két Attila-huszáron kivül senkisem volt. A lakosok, kiknek házok a bombázás kerületébe esett, távolabb lakó ismerőseikhez, — kik őket tárt karokkal fogdták és megosztták velök tüzhelyeiket — vonultak, [mig később ezeket is ki nem üzé lakóhelyökből a bombázás az ugynevezett „czigánymezőre“] mert eddig távolabbról az ugynevezett „igmándi sáncok“ban levő telepekből bombáztak, bombáikat később a dunapartig hozák.

A 26-dik honvédzászlóalj vitéz tette a komáromi ütközetben.

Andrásy Jenő, volt honvéd-tiszttől

1849, april havában a 26-dik honvédzászlóalj Komárom mellett a czigány mezőn táborozott. Alkonyatkor Görgey tábornok parancsa fegyverbe szólitván a

sereget; fegyverbe állt az emlitett zászlóalj is s bevonult a komáromi várba, honnan 10 óra tájban, a Dunára nyiló egyik rejtekajtón kiosontunk s hajóra ülvén legnagyobb csendben az ellenséges oldalra az ugynevezett csillagsánczokhoz eveztünk.

Itt parancsot kapott a zászlóalj, hogy vonuljon Ó-Szőny felé a legszélső sánczba. Ejfél után 2 órakor értünk oda. akkor már hallatszott a Knezich vezérlete alatt álló hadtest fegyvereinek ropogása, e hadtest a csillagsánczon tuli futóárkokban helyet foglalt osztrák sereg megtámadására volt rendelve.

E sánczból, illetöleg erőségből ujabb parancs folytán Ó-Szőnybe kellett indulnunk megtudni vannak e ott osztrákok, kik a magyar seregre oldalt támadhatnának. Midőn már halltávnyira voltunk Ó-Szőnytől, előnkbe jött a nép, üldvözölt minket körülbelöl íly szókra fakadván: Hozta isten a magyar honvédeket! a mi felszabaditóinkat! fél éve ül már az osztrák sereg nyakunkon.

Beöthy őrnagy azon kérdésére: vannak e a helységben osztrákok? azt felelték, hogy jelenleg itt ugyan nincsenek, hanem egy zászlóalj gránátos nem rég huzodott a szőlőhegyekbe, ha sietünk fogolylyá tehetjük.

A mint Ó-Szőnyön keresztül vonultunk; előttünk nem nagy távolban feküdtek a szőllöhegyek, ezeknek tartott komoly méltósággal zászlóaljunk, élén állván az összes tiszti kar. A gránátosok minket meglátva nagy zavarba jöttek sem előre se hátra nem huzódhatván, mert

a mit mi nem tudtunk, a szőllőhegyek tulsó oldalán egy kis csapat Hunyady-huszár állomásozott.

Zászlóaljunk lőtávolságra megállt, rohanásra készülvén, ezt azonban a gránátosok nem várták be, hanem őrnagyuk lábhoz rakatván fegyvereiket, követség utján kijelentette, hogy megadják magukat.

Őrnagyunk erre azt parancsolta, hogy mint foglyok jőjjenek ki a szőllőből s rakják le előttünk fegyvereiket. Ez meg is történt azon kéréssel, hogy velök kiméletesen bánjunk, mert ők a szabadság harcz alatt soha honvédre nem lőttek.

Miután a gránátosok lerakták fegyvereiket; kezdék eldobni kardjaikat szijas szuronyaikat, s a medvebőrcsákót, miket a honvédek vettek át, régi fegyvereiket, melyekbe a töltés bele volt rozodásodva uj, messzehordó fegyverekkel váltották föl, fejökbe nyomták a medvebőr csákót nyakukba akasztották a fehérszijjas szurony tokokat, s ugy változtak át magyar gránátosokká. A fogoly osztrák tisztek kardjait meghagyták, s az egész zászlóaljat 2-ik századunk Komáromba kisérte.

Mig ezek történtek, megérkeztek a huszárok is, kik őrnagyunktól azon parancsot kapták, hogy elmaradt fegyvereinket kötőfékekkel összekötvén, vigyék Komáromba.

Ez után az őrnagy, tanácsot tartott a tisztekkel, melyben elhatározták, hogy a zászlóalj megszerzi a had-

sereg részire azon szarvasmarhákat melyek állitólag a távolból fehér pontok gyanánt tüntek föl.

Mégindultunk tehát a prédára midőn nem sokára ágyu szó hallatszott. Minél közelebb értünk a marháknak állitott fehér pontokhoz, az ágyuszó annál gyakoribb és erősebb volt, s nem sokára kivehettük hogy a fehér tárgyak nem egyebek elhagyott osztrák sátraknál, sokan a honvédek közül oda futottak maguk vagy tisztjeik számára sátort szerezni, ugy vonultunk fel egy lapos hegy tetejére, honnan rettenetes látvány terült el szemünk előtt.

Az 1-ső 3-dik és 7-dik hadtest, melyet Görgey vezérlett futott Komáromnak, üldöztetvén az osztrák seregtől, két zászlóalj és egy üteg lovaságyu, körül volt véve az ellen lovasságával.

Látván ezt zászlóaljunk őrnagya, rögtön parancsot ád tömegbe állásra, igy rohantunk először a svalizserokra kik a tiszti kart fogták körül-ezek tüzelésünkre megfutottak, azután tüzeltünk a többi lovasságra, mely a két zászlóaljat s az üteg ágyut köritette, ezek is megszaladtak. A két megszabaditott zászlóalj pedig nem hogy a vitéz kis seregnek jött volna segélyére, hanem a többi magyar sereg után menekült.

A tüzérek is fölszedték ágyuikat, azonban zászlóaljunk honvédei felismerték Lapinszkyt a jeles tüzér századost a ki születésre lengyel volt, s nevét kiálltották, végre ő is megismerte a gránátos bőrbe bujt honvédeket, hozzánk siet, lemozdonyoz, s tüzelni kezd.

Már eddig azonban háromszor rohantak ránk a

svalizserek és dsidások, de mind hasztalan, mert első sorban a tisztek álltak s készebb volt inkább az egész zászlóalj elhullni, mintsem áttörni engedje azon erős falat melynek legelső köveit a tisztek képezték.

Midőn Lapinszky először tüzeltetett, ezt kiáltotta: mienk a győzelem! pedig akkor már 3 hadtest futott Komáromnak, azonban Lapinszky bátran kikiállthatta a győzelmet, mert tudta kik fedezik ágyuit.

Az osztrák lovasság végre hátrálni kezdett, a tüzérek nyomultak utána, követve a 26-dik zászlóaljtól.

Görgey tábornok, ki ez eseményt egy kis dombról látta, futárt küldött hozzánk, megtudandó, hogy miféle gránátosok azok, kik a magyar tüzér üteget fedezik s egyszersmind kérdeztette a kis csapat parancsnokának nevét is.

Beőthy őrnagy megizente Görgeynek, hogy mi a 26-dik zászlóaljbeli honvédek vagyunk, hogy kevéssel ezelőtt egy gránátos zászlóaljat elfogván annak külső jeleit vettük fel.

Görgey megörült, hogy nem kell verességet jelenteni az országgyülésnek s minden erejét összeszedte, hogy a futó sereget megállitsa. — Mire segitség jött, az osztrák lovasság már jó tova volt kergetve, féltek, hogy a hegy oldalból több gránátos is bukkanik elő. Ekkor a csekélyszámu huszárság rohant tigrisként az osztrák lovasságra, mindkét részről sokan hulltak el és sebesültek meg, végre déltájban midőn minden felül érkezett a

segitség, megfutott az ellen, s győzelmünk főtényezője a 26-dik záázlóalj volt.

A történtek után Görgeitől ismét futár érkezett rajzonnal irt rendelettel, mely igy hangzott: „Beöthy Gergely őrnagyot a csata helyszinén kinevezem alezredesnek, az alezredes ur tiszti karával holnap délután 4 órakor jelenjék meg nálam Komáromban, csata végeztével a zászlóalj jőjjön a futóárkok mögé pihenni.

Az alezredes a tiszti karnak tudtul adta a tábornok parancsát, mit a tisztek nem a legjobb kedvvel fogadtak, attól tartván, hogy Görgey méltatlanul fog velök bánni, mert a parancsa ellenére Ó-Szőnynél tovább mentek, ekkor még nem tudta a zászlóalj hogy oly hős tettet vitt véghez, mely által tőrténeti hirt szerzett magának.

Eljött a nagy nap. Komáromban voltunk, Görgey előtt sorba állván tiszti rangunk szerint, midőn ily kérdést intézett az alezredeshöz: alezredes ur! jelen van zászlóaljának összes tiszti kara? Felelet: szolgálatjára jelen van.

Ismertessen meg alezredes ur! folytatá Görgey, a dicső 26-dik zászlóalj tiszti karával névszerint. Alezredesünk megnevezé egyenkint a tiszteket.

Andrássy Jenő főhadnagytól kérdé Görgey: Vannak főhadnagy urnak Beregmegyében rokonai? A főhadnagy felelte, hogy Beregmegyében csak névrokonai vannak, Erdélyből származott, hol több rokonnal bir. Ezenkivül még Fest Aurél Ödön megnevezésekor szólt Görgey: Ismerem önt.

A bemutatás után pedig igy beszélt hozzánk: „Örülök, hogy a 26-dik zászlóalj vitéz tisztikarát névszerint megismerhettem, önök tegnap két zászlóaljt és egy lovas üteg ágyut mentettek meg. E hős tett a nemzet előtt örökre fenmarad. Önöké a dicsőség, zászlóaljukra a haza büszke lehet, és én a haza nevében mondok most önöknek köszönetet, s példátlan tettüket örömmel tudatom az országgyüléssel és a nemzettel.

E dicséret hallattára a tisztek komolyak maradtak, tudván azt, hogy midőn a hazának szolgáltak, kötelességüket teljesiték. Hozzánk fordulván Görgey, ismét folytatja: „Ki volt az önök közül, ki tegnap egy elfogott osztrák lóra ülvén, a tömegen keresztül futva, igy kiáltott: „Oda vagyunk! Elvagyunk mindnyájan veszve, már a 26-dik zászlóalj is el van fogva!“

Megdöbbenve tekintetettünk egymásra — ki lehet az? hiszen közülünk soha sem hibázott egy is a csatában. Szomoruságára a dicsőitett zászlóaljnak kilép sorunkból Fóris János zászlóaljі orvos; tehát ő az.

Tőr volt szivünkbe döfve, elfogott a szégyen és sajnálat. Görgey rögtön elvétette kardját s igy szolt hozzá: ön három óra alatt megszünt élni. Az elitéltet a börtönőr elvezette.

E közbejött szomoru esemény után igy beszélt a tábornok: Kérdem önöktöl vitézek, mit kivánnak hősi tettök jutalmául, mert önöknek adós a haza.

— Kegyelmet az orvosnak! szóltunk mi.

— Istennél a kegyelem! felelt Görgey s távozott.

Klapka György tábornok, mint az első hadtest parancsnoka ezalatt hozzánk jött őt kértük meg, hogy az orvos szabadon bácsattatását eszközölje ki, mit ő megigért s később meg is tett.

Mig Görgey távol volt, a tiszti kar tanácskozott, hogy mily érdemrendet szerezzen magának, végre elhatároztuk, hogy miután az egész zászlóalj kitüntette magát, zászlónkra, melyen a szüz Mária képe van, kérjük tüzetni az érdemjelt.

Görgey megértvén akoratunkat igy szólt: „Megadom a haza nevében, valóban buszkék lehetnek, hogy önök zászlója leend az első, mely a szabadság harcz alatt érdemrendet nyer.“

Más nap reggel a 3-dik hadtestből több honvéd lovas és tüzérnégyszögbe állittatott fel. Köztük volt a 26-ik zászlóalj is, 10 óra tájban jött Görgey táborkarával s a tábor közepére állván, előadta szép szavakban az ünnep nagyszerüségét, azután középre vitetvén a zászló, dob és zeneszó mellett feltüzte rá az érdemjelt.

Majd következett az elléptetés, midőn a 26-dik zászlóalj a tábornok elé ért, maga kiáltotta először: „Éljen a vitéz 26-dik zászlóalj!“ mit az egész sereg utána menydörgött.

Később Klapka megirta a zászlóalj parancsnokának hogy Fóris orvos megszabadult.

13.

Arad, october 6-án, 1849.

Hol a sereg? hol a szabad nép?
Kik a dicsőséget megoszták,
Kihalt a harczi zaj a földről?
Kihalt a város és az ország?

Borzasztó csend! a vizözönkor
Tán csendesebb nem volt a bárka,
Akkor pedig egy vizbefuló
Világ szörnyü halálát várta.

Mozdulj magyar! vagy azt hiszem, hogy
Dühében az égbolt szakadt vár,
Mert a napot lehagytad esni:
A te napod volt a szabadság.

Az áruló megásta sirját,
Csupán igy dölhetett le Trója,
Éjszak zúdult fagyos szelével,
Hogy meglegyen a tölgy hajolva.

Nem mégy magad a véres uton,
Nem mégy magad dicső, nagy eszme!

Kik érted sikra szállni mertek
A hős fiuk el vannak veszve.

Amott mennek büszkén, merészen,
Pedig itélet napja van ma,
Bérencz csoport bitófát állit,
Legyen az a bátrak jutalma.

Eddig minálunk felkötötték
Az utonállót és gyilkost,
Mint meggyaláznak szent szabadság!
Im hősöd jut bitóra itt most.

Arad! nehéz sebek boritanak,
Hat halmod és kilencz bitód van,
És rombadőlt vén várad látta
Vitéz seregünk pusztulóban.

A természet derült. Üdvözli
A tájat a feltámadó nap,
Olyan derült az ördög arcza,
S az ördögöt hiják bakónak.

Ma ő leend a napnak hőse
Oh! nagy szerencse! ritka óra!
Kilencz nemest, kilencz vezért ő
Akaszthat rá ma a bitóra.

Azt a selyem zsinort, a fegyvert
Minő kéjjel szoritja marka!
Immár megnépesült a vészhely,
Az óra üt . . . . . ma most — most rajta!

Megálljatok! az isten él még,
Van jog földön, villám a mennyben,
Megálljatok! a föld megnyithat,
Hogy rögtön mély poklába nyeljen.

Bevégezték. A munka nagy volt,
Méltó valóban mesteréhez,
Kilencz függ, négynek keble vérzik,
S a nép bámul, halgat, de érez.

Szabados János.

A 3-dik számu Ferdinánd huszárezred haditörténete 1849-ben.

Zámbory Emil, volt huszarőrnagy jegyzeteiből.

Komárom, julius 2 kán.

Ezredünk s a Hannover-huszárok 2-dik századával egyesülve Pikéti ezredes lovas dandárnok vezérlete alatt az 6-szőnyi szőlők felől közelgető lovasság ellen volt vezényelve két lovas ágyuüteggel. Ezt a tüzérparancsnok

hibás felállitása következtében egy ellenséges dsidás ezred elfoglalá azon perczben, midőn ágyuinkat egy széles mély árkon túl lemozdonyozták, s ezáltal minket mint födözésre rendelt osztályokat az ágyuktól elválasztottak.

Az ellen lovassága a magaslatok mögött foglal állást, mit vezéreink észre nem vettek, s mielőtt ezredünk szakaszát kémlelésre küldték volna ki, a magaslatokról hirtelen ágyuinkra rohanván, a mellette volt tüzéreinket és szekerészeinket egytől egyig leszurá, lekaszabolá, s az ágyukat mind hatalmába kerité. Mind ez egy perc műve volt.

A széles és mély árok miatt lehetlen volt a tüzéreket védelmeznünk. Mindazonáltal azon pillanatban, midőn az ellen részéről a roham megtörtént, ezredünk rögtön egy oldal roham által megkerülvén az árkot a Hannover-huszárok segélyével a dsidások jobb szárnyát megtámadá, szándékunk volt az elveszett ágyukat visszafoglalni. Azonban minden küzdelem daczára, s mind a két részről veszteség mellett, sikere nem volt e támadásnak, mignem mindkét részről jelt nem adtak a hátravonulásra.

Ezen veszteség igen elkeserité vén huszárjainkat mert ezredünket még I. Napoleon idejében sem érte azon szégyen, hogy ágyut veszitett volna, s annál kevésbé az 1848- és 49-diki hadjáratban. E hibát jóvá tenni akarván, Zámbory őrnagy hazafias szellemü felhivására ezredünkből Hadfy hadnagy, Lányi, Milde őrmester, 5 altiszt, 28 közvitéz, a Hannover-huszároktól

Rácz és Benedikty főhadnagyok, egy őrmester, 3 altiszt s 17 közvitéz hátramaradt s elszánt tántorithatlan vitézséggel küzdöttek az ágyu visszafoglalása végett.

Az ó-szőnyi szőlőkben elhelyezett határőrség biztos állásából oly jól lövöldözött reánk, hogy egy őrmesterünk, 2 altisztünk s 9 közvitézünk néhány loval megsebesült.

Az ellen rögtöni távozása okozá az ágyuk ott felejtését, egyedül a hozzájuk tartozó tüzérszekereket s ágyuk elejét vitték magukkal. Én azonnal jelentést tettem a fővezérséghöz, segély, különösen tüzérek s lovak küldetése végett. Azonban szent czélunkat nem valánk képesek elérni, mert Görgey parancsára kénytelenek voltunk az ágyukat ott hagyni, s ezredünkhöz visszasietni, hogy az Igmánd alatti rohamban, mely Görgey személyes vezetése alatt történt, részt vehessünk.

Ezen lovas roham fájdalom szintén siker nélkül maradt, habár hadseregünk valamennyi huszárja részt vett abban. Elesett ezredünkből Belányi őrnagy, Kiss őrmester, Pálfy főhadnagy megsebesülve hadi fogolylyá lett, a honvéd huszárokból Zsevot báró őrnagy esett el, s maga a fővezér, Görgey, feje hátulján mély vágást kapott.

Komárom julius 11-kén.

Ezredünk a harmadik hadtesttel Leiningen tábornok vezénylete alatt Igmánd felé előcsapatul rendeltetett. Igmánd alá érkezve, az itt felállitott ellenséges lovas

előőrsöket rögtön megtámadá. Mindkét részről megérkezvén a lovas segédosztályok, a csata szinhelyén az összeütközés elszánt vitézséggel ment végbe, mig nem a 3-dik hadtest csatarendben állittatott fel. Ez alatt az ellen hadoszlopa is megérkezett Igmánd alól, s a csatát a tüzérség erélyesen megkezdte, s lovas rohamok, szurony támadások kölcsönösen válták fel egymást; mig végre az ellen lovassága jobb szárnyán pontositá össze minden erejét, hogy a mi balszárnyunkat megrohanhassa és igy hátul kerülve a csillagvár sánczba való visszavonulást meggátolja.

Azonban e hadi cselt részünkről észrevették, s meghiusiták. Leiningen tábornok parancsára a Ferdinánd-, Hannover-, Császár-, Koburg- és Hunyadihuszárezredek Puchli ezredes, Galványi őrnagy Forncsek, Kutassy őrnagyok. Uj és Zsebő alezredesek vezénylete alatt Ó-Szőny felé voltak rendelve.

A vár sánczainak dombjai mögé felállittatván, az ellenség rohamát készen vártuk. Azon perczben, a mint az ellenség előcsapatja, a császár dsidás ezred közeledett, ezredünk, mint az elsősorban álló, hirtelen előrohanván a domb mellől, az ellenségre csapott, széjjelverte s visszavonulásra kényszerité azt.

Ez eset után az ellen azon hiszemben, hogy itt csak a mi 3 osztályunkkal van dolga, egész erejével előnkbe nyomult, s a rohamra adott jelre, hátunk mögött álló többi huszár ezredeink, azon pillanatban midőn a mienk előre vágtatott, az ellenség jobb és balszárnyát hősiesen meg-

támadák. Sőt Uj alezredes a Koburg-huszárok két osztályával az ellen háta mögé kerülvén, ezt pisztoly és karabély lövések által a legnagyobb zavarba ejtette s rögtöni visszavonulásra sarkalta, az alatt mig az elkeseredett lovas roham a legnagyobb vitézséggel ment végbe.

Tüzéreink ágyuütege Németh százados vezérlete alatt hátunk mögött megérkezvén, lovas osztályaink jobbra-balra kanyarodása által tért nyitottunk ennek, s az ellen részéről ujonan tervezett támadást jól irányzott kartácslövésekkel meghiusitók.

Ez alkalommal mindkét részről tetemes volt a veszteség. Ezredünkből megsebesült Szabó százados, Latinovics főhadnagy, Beöthy és Letlingen hadnagyok, 6 altiszt s 33 közvitéz.

Az ütközetnek az est homálya vetett véget, miután minden hadtest a legnagyobb rendben vonult be a komáromi sánczokba. Az ellen előbbi állását Igmánd alatt foglalta el.

Vácz, julius 17-én.

Ezredünk 2 osztálya, miután a 3-dik az élelmezési s tiszti kocsikhoz volt rendelve, Dezsőfi és Horváth őrnagyok vezénylete alatt megtámadta az ellen orosz lovasságát és azt két izben erélyesen visszaverte. A csata sötét estig tartott, miután hadosztályaink Vácz alatt előbbi állásukat a táborban elfoglalták. Ez alatt vitéz tüzéreink különös dicsőséget arattak, jól irányzott lövéseikkel az orosz hadseregben nagy pusztitást vivén végbe.

Vácz, julius 18-án.

Ezredünk a 3-dik hadtesttel gr. Leiningen tábornok vezérlete alatt a még éjfélkor elindult 1-ső és 7-dik hadtest födözésére utócsapatul volt rendelve. Midőn hajnalodni kezdett, ezredünk mint utócsapat egészen hátramaradva lépdelt a vaspályán tul lévő utólsó házaknál. Ekkor Puchly alezredesünk egy a végőröktől küldött veres sapkás honvédtől azt a jelentést kapja, hogy az orosz lovasság a végőrséget s tartalékát megrohanta, s azokat, egy két menekült kivételével mind felkonczolta.

Ezen jelentésre Leiningen tábornok ezredünket s a Hanover- és Hunyady-huszár ezredeket azonnal visszarendelte, s mi sebes vágtatva elértük a vaspályát, hol is már az orosz-kozák és cserkesz osztályok csatárlánczba felállitva tüzeléssel fogadtak bennünket. Ezredünk, 2-dik őrnagy osztálya az én vezérletem alatt tüstént csatárlánczot képezett, az ellent erélyesen megtámadta s visszaverte. S az alatt mig ezredünk a balszárnyon a Hannover-huszárokkal egyesülve küzdött, minden élelmi podgyász és lőszekerek a hidon átmenekültek.

Görgey fővezér parancsára a hidat, melyen a mi lovas osztályainknak is át kellett volna kelniök, fölégették. A mi ezredünk utoljára maradt, s bevártta a Váczon bent küzdő honvédzászlóaljak s Hunyady-huszárok kivonulását, az általam vezérlett 2-dik osztály mint utócsapat a minden oldalról megrohanó s üldöző orosz, kozák és cserkesz lovasságot két izben vitézül visszaverte s ez alkalommal 22 lovat s 11 hadifoglyot keritett hatalmába.

Leiningen tábornok jelentést adván mind ezekről a fővezérnek, utócsapatunkat vitéz maga,viselete és kitartásaért a haza nevében kitüntették.

Zsolcza, julius 20-án.

Ezredünk a Hernád folyója által az ellenségtől, tökéletesen elválasztva s csupán az ágyugolyóknak lévén kitéve, az ellennel meg nem ütközhetett.

Gesztbely, julius 21-ikén.

Azon módon a folyó által elválasztva, a csatában részt nem vehetett.

A rákosi csatározások.

Mutatvány Asbóth emlékirataiból.

A magyar hadsereg 1849 Márczius végén és April elején 3 csapatban lépte át balpartjáról a Tiszát. A sereg zöme Tiszafürednél, Vetter tábornagy személyes vezérlete alatt a 7-dik hadtest Tokaynál Görgey tábornok és a 12-dik hadosztály Szolnoknál Asbóth ezredes alatt, hogy nyiltharczot kezdjenek, a jobb parton álló Windischgrätztől vezérlett, osztrák hadsereggel.

Asboth ezredes a hadsereg zömének (1, 2, 3-dik hadtest) eltávozása után. 11-dik Marcziusban a Tisza mögött Czibakháza és Török sz. Miklóstól Tisza Füredig nagy kiterjedésü tábort ütött, ugy, hogy hadosztályának közepe Szolnoknál, jobb szárnya Fegyvernek, a bal Csi-

baknál állott. Ennek feladata volt a magyar hadsereg Tisza-Füredre vonultát titkolni, az éjszaka messze kiható örtüzeit ápolni és erős szemléket tartani a Tisza jobb oldalának minden irányában, hogy a Jellasics alatt Abony és Czegléden állomásozó része az osztrák seregnek azt vélje hogy a magyar hadsereg zöme és a főhadi szállás Török sz. Miklóson van.

A Tisza-Füredi átmenet sikerült, ezáltal az ellenség kijátszatván a magyar hadsereg zöméből az 1-ső s 2-dik hadtest minden ellentállás nélkül Jászberénybe ért e közben a 7-dik hadtest a miskolcz-gyöngyösi vonalon haladt előre. April 2-ika volt, midőn Asboth ezredes a főhadi parancsnokságtól Klapka tábornok által aláirt rendeletben parancsot kapott az alatta álló hadosztálylyal a Tiszát rögtön átlépni, Szolnokon keresztül a vasutvonal mellett Pest felé haladni s összeköttetést keresni a szintén Pest felé törekvő főhadsereggel. Az ezredes a Czibakházán letelepedett osztálylyal mindjárt tudatta a rendeletet, hogy annak még azon este elkell indulni, és 3-dikán Abonyba vonulni, ugyan azon 2-ikáról 3-ikára menő éjjel egyesitette a többi letelepedett osztályokat is, s Szolnok és Fegyvernekről megrendelt hajókon 3-dik reggelén átkelt a Tiszán s az nap Abonyba vonult, hol az egész elkülönitett had a czibakiakkal együtt 3-dikán este megérkezett.

Az igy egyesült hadosztály állott a 49, 60, és 63-diki honvéd zászlóaljból . . . . . 3500.

A szabolcsi önkénytesekből . . . . . 300.

A Kőrösi önkénytesekből . . . . . 400.

Egy vadász osztályból . . . . . 300.
2 század tüzérségből . . . . . 250.
1 osztály bocskai huszárból . . . . . 300.
1 osztály Kúnból . . . . . 260.

2 üteg 3 fontos fél üteg 6 fontosból: összesen 4750, gyalog, 560 lovas, és 15 pikásból. Ehez jött még később egy század Würtembergi huszár, 2 század lengyel lándszás . . . . 450 lovas Torsnitzki főhadnagy rezetése alatt.

Egészben: 5760 ember és 15 ágyu.

4-dik Aprilisban folytattuk az utat Czegléd felé s itt nem hagyhatom emlitetlenül, hogy az egész város népsége a csapat elébe jött koszorukkal ékitvén a honvédeket — aszonyok és gyermekek térdeltek az ut mellett öszetett kezekkel igy ímádkozván: A mindenható Isten elhozott végre benneteket! áldottak legyetek! de az isten szerelméért ne hagyjatok el többé minket! Azután átkarolták a honvédeket s könyeik összefolyt a mienkkel. Egy diszes 4 fogatu kocsin hölgyek jöttek előnkbe s nekem, ki a csapat élén lovagoltam örökzöldből koszorut adtak át, melyet én maig emlékül örzök, s kérdem most: ily lelkesedés, s az érzelmek ekképeni kinyomata mellett, ne lelkesüljön a honvéd is? örömest feláldozván szászezerszer életét a népért. Én a reformatus hitszónoknál voltam szállva, kinek kedves vendégszeretetét soha el nem feledem.

5-dikén Alberti Irsára vonultunk a hol már az ellenhez közeledvén tábort ütöttünk. Itt kiküldött kémek hirül hozták a tapió-bicskei csata eredményét, és a ma-

gyar hadsereg előrehaladtát. Asboth ezredes 6-án fürkésző örjáratot küldvén előre Pilisbe vonult s ott tábort üttetett. Éjszaka méghallotta az isaszegi győzelem hirét, rögtön megszüntette a táborozást s azon szándékkal, hogy a szétvert ellent felkeresi és üldözni fogja tovább vonult. Monor felé vezető uton megtudta az előre küldött őrjáratoktól, hogy Monor ellenséggel van megrakva azonnal elhatározta az ezredes őket megtámadni, parancsot ád a 49-ik zászlóaljnak, és a Kún lovasoknak hogy a falut Pilistől egyenes irányban támadják meg és pedig oly formán, hogy midőn a Kunoknak egy ágyulővés által jéladatnék ezek a falu felé vágtassanak szakaszokban, rohamlépésekkel követvén őket a zászlóalj, a csapat zömével pedig az ezredes megkerüli a falut s az üllői oldalról támad, a huszárok mennek elöl (a la tete) a 3 fontos üteg kartácscsal töltve követi őket, a kőrősi önkéntesek és a 63-dik zászlóalj képezik a támadó csapatokat, a vadászok elfoglalják a fő és oldalutczák bemenetét a többi csapatok és tüzérek tartalékban maradnak. A csapat eleje eléri a falut, riádót vernek, de már ekkor sietnek a Kunok azon hirrel, hogy az ellen már egy órával ezelőtt Üllő felé vonult.

Ez Horváth dandára volt, mely Tápio Bicskéröli hátráltában Monoron csak nehány órát pihent.

A csapat fáradt volt, Asboth ezredes tehát az utczán tábort ütött s betérvén a kath. lelkészhez, még teritve találta az asztalt, melyet lakomázó osztrák tábornokok elhagytak. 7-én reggel Péteri Gyömrő felé folytattuk az

utat, hogy a magyar fő hadsereghez közeledjünk, s azzal összeköttetést szerezzünk, még azon este elérte az osztály Maglódot és ott tábort ütött. 7-én kiküldött fürkészö őrjáratok hirül hozták, hogy Aulich ezredes a 2-ik hadtesttel Kerepesen áll, Kmetty osztálya pedig Palotát fedezi, egyszersmind parancsot kaptam, hogy Aulich tábornokhoz csatlakozzam.

Ekkor a főhadsereg azon részével voltam öszszeköttetésben, mely az Isaszegi csata után Pestnek tartott s azon megbizást nyeré, hogy sürgetett vizsgák, látszolagos támadások által, a Pest előtt táborozó ellent kikémlelje és az osztrák serget a magyar hadtest zöme felé, Görgeihez csalja egész Komáromig Vácz és Léván át.

A magyar csapatok vitézségét oly fényesen bizonyitó isaszegi csata után, melynél 3 hadcsapat mindegyikében tizezer összesen tehát harminczezernyi emberrel a legalább 46,000 főből álló ellenséget tökéletesen megverte; Windisgrätcz visszavonult Pestre. A magyar sereg két részre oszlott. Az első harmadik és hetedik hadtest, mely utóbb az isaszegi csatában nem vett részt, hanem tétlenül Gödöllőn állomásozott, Váczon keresztül vonult és egy Göcz tábornok alatt ott állomásozó osztrák csapatot szétvert, átment Léva és Komáromon, a határ szélről jövő Welden és Wohlgemuth alatti osztrák tartalék sereg elé.

A második hadtest és az elválasztot 18,000-nyi Kmeti és Asbóth hadosztály a megvert osztrák hadsereg után nyomultak és Pesttől nagy fél körben állapodtak

meg; Kmeti Palotát, Aulich Czinkótát, Asbóth pedig Maglódot szállotta meg, e három helyen egymást segélyezve tábort ütöttek.

E hadi fogásnak háromszoros czélja volt, először a magyar sereg zömével Windischgrätz osztrák fősergének háta mögé juthatni, elfoglalni Komáromot és itt a 8-dik hadtesttel egyesülni, másodszor a határszélről a Welden és Wohlgemuth alatt érkező tartalék serget a főhadsereggeli egyesülésben megakadályozni és szétverni, végre megbizatott az Aulich Kmety és Asbóth alatti magyar csapat, hogy többszörös álrohammal az osztrákot Görgey felé hajtsa azt hitetvén el vele, hogy az egyesült magyar sereggel van dolga. Igy hát Pest előtt nem terveztek komoly megrohanást, megakarták a fővárost kimélni, mert e nagy ütközet által könnyen tetemes károkat szenvedett volna; Aulichnak Windischgrätzet mindaddig megkellett tartani jelen állásában, mig Görgey Welden osztrák tábornokot meg nem verte és Komáromot fel nem szabaditá. E feladat fényesen lőn megoldva, Aulich-é volt itt a legnagyobb érdem.

10-kén éjjel a magaslatokon tanyázó magyar csapatok parancsot kaptak, hogy egy kiszámított támadást intézzenek az ellenre, a védett helyeket támadják meg gyorsan és határozottan egész az Engagementig hozzák az ütközetet, de az ellenség, erejének tökéletes kifejtése után álljanak meg visszamennvén előbbi állomásaikra, üldöztetés esetében is minden áron helyt kell állni. Az ilyes, a kétszernél is erősebb ellenre tett látszólagos

támadások csak nagy elővigyázattal tetemesb veszteség nélkül intézendők, mert a csata félbeszakitása után a rend fentartása s a következő visszavonulás fölötte nehéz, mert nem csak az előnyomulni kezdő csapatokat, kivált ha a lelkesültség vezeti őket előre, nehéz hátrálásra birni, de már az üldöző ellen fejlődő ereje is fenyeget, s csak a legnagyobb erély s határozott magatartás eszközölhet kevés veszteséget az ily visszavonulásnál.

Főleg az Asboth ezredes által vezérelt balszárny volt nagyon kitéve, mert azt a vasut felőli részen könynyen körülkerithették.

Hajnalkor az egész csapat oda hagyá táborát, Asboth hadteste a keresztúri magaslatok által födözve észrevétlenül mehetett előre. Megérkezvén, oly gyorsan az ellenre tört, hogy annak a felállitott ágyúk védelmére sem volt ideje elrendezni csapatjait, s igy Asbóth észrevévén, a rá tüzelő ellenséges csapat védtelen hadi készletét, egy három fontos könnyü kartács-üteget rohanni előre parancsolt, s a kitett ellenséges ütegeket, 6 fontos ágyukat és rakéta-telepet egy század Bocskay-huszár és egy század Kun-lovas által ostromoltatá, az első elfoglalt 2 ágyut, a második 3 rakéta-telepet. E győzelmet derék lovassaival Pálinkás kun-parancsnok és László, Bocskay huszár-kapitány vivta ki. E lelkes támadás annál is inkább kiemelendő, mert mind két csapat most először volt tüzben; de ez első sikerrel oly bátor és erős magatartást nyert, hogy a későbbi rohamban is elismert jelességgel vivott. Az emlitett két parancsnok

és 4 huszár (2 Bocskay, 2 Kun) nyertek érdemjelet, Pálinkás őrnagy egy kartács-lövéssel jobb karján könynyü sebet kapott.

Miután Kmety ezredes Uj-Pestig előnyomult, Aulich tábornok a rákosi erdőcskét rohanta meg, (Az első zászlóaljjal Donmiguel őrnagy Collig) Asbóth pedig a téglakemenczéket és a kőbányai szőlőhegyeket foglalta el, az ellenség mindinkább kifejté erejét és csatába ereszkedett, ekkor parancs jött, hogy a csatát félben kell hagyni, az összes csapatok vissza kezdének vonulni.

De Asbóth ezredest már körül fogták Hardegg Henrik vasas ezrede, s egy 6 fontos lovas üteg a vasutvonal háta mögé került, s csak azon elővigyázat menté meg, hogy e veszedelmes ponton fél hatfontos üteget egy század Würtemberg- s ugyanannyi Bocskayhuszárt állitott fel. Ezek a derék Würtemberg-huszárok Jelich kapitány vezérette alatt gyorsan a vasasok elé veték magukat, Asbóth ezredes tömegbe szolitá gyalog osztályát s személyesen előre vezette a másik század Bocskai huszárt. A szétoszlott Würtemberg huszár század a közben ismét egybegyült, s ujolagos támadást intéztek a vasasokra, mire ezek hátrálván, több támadást nem intéztek A két emlitett század erős tartása, s a 6 fontos üteg kitünő és gyors tüzelése által sikerült (mert az először szétvert Kovács kapitány alatti század már nem volt összegyüjthető) a hátráló gyalogságnak, mely váltakozva szembe állt az ellennel és a középen menő ágyuknak a visszavonulás jelentéktelen veszteség mellett, ezt

is két a tömegbe eső gránát okozá. Az ellen-séges lovasság és lövegek e hadosztályt a kereszturi magoslatokig üldözék, de itt Asboth egész hadosztályát szembe állitá továbbá a 3-fontos ütegek hathatósan tüzeltek a magaslatoknál s e határozott magatartás gátot vetett a további üldözésnek.Miután az ellenséges ágyuk és lovasság eltüntek szem elől, 3 órakor délután a táborba vonulnunk sikerült.

Asbóth osztályában a superintendens fián a hazája szabadságáért langoló49-dik zászlóaljbeli jeles főhadnagy Stromskin kivül, kit egy tőmegbe hulló kartács golyó ölt meg, gyászolnunk kellett még Harsányi, a derék Bocskay-huszár alkapitány halálát, leesett lováról és a vasasok által összevagdaltatott. Az osztályban közemberekből 13 halott, 28 kisebb nagyobb sebesült vitetett által Ráday grófnő Gyömrőn felállitott kórházába. Nem tehetem hogy egy a 63-dik zászlóaljban szolgált 14 éves fiut meg ne emlitsek a ki felsőczombjában lövést kapott, midőn a korházba mentem az ember szerető Ráday grőfnőt a kötözésnél találtam. Kérdésemre : fáj-e fiam? igy felelt egész vidámsággal : „Semmibaj ezredes uram! csak azt kivánom hogy megint hamar kigyógyuljak és megbosszulhassam sebemet“.

16-án és 19-én e látszolagos kémlelődéseket folytattuk, a nélkül hogy a kihivás oly heves lett volna mint 11-kén. A 60-dik zászlóalj 16-kán a kőbányai szőlőhegyek közt egy vadász zászlóaljjal erős tusába keveredett. Ez osztály miután nem hagyá el elég gyorsan

a szőlőkerteket s tüstént nem rendezhette magát, az ellenséges lovasságtól nagyon meg lőn szoritva, de a derék parancsnok, Okolicsányinak csakhamar sikerült a tömeget rendezni és egy a 7-dik hadtestből Asbóth osztályához rendelt hatfontos üteg védelme alatt kevés veszteséggel visszavonulhatott s nyugott határozott magatartásával a lovasság üldözésétől megmenekült.

April 21-kén reggel a császári táborban élénk mozgás volt észrevehető. és csakhamar jelentékeny csapatokat láttunk előnyomulni, általános rohamra készülődvén. Állomásaink azonban már jobban biztositva voltak, Asbóth ezredes nyilt szárny pontján a maglódi magaslatok két kiálló szögleténél, Csaba és Ecsér felé erőditvényt épittetett a szőlőkertekben vadász-árkokat huzatván, — az ellenség délelőtti 11 órakor két ágyúlövés távolságra előttünk állott. — Mi készek valánk elfogadására!

Nagyszerű látvány volt, a mint ragyogó napfényben, a gyalog csapatok, ágyutelepek és lovasság mindinkább előbbre jöttek, egynémelyikünk remegett a leendő tüzes harcz kimeneteleért. Aulich tábornok parancsot adott, hogy ha a helyzetek meg nem tarthatók, Isaszegre vonuljunk vissza. Ekkor az osztrák hadsereg tüstént megállott s két egész óráig maradt csendesen helyén.

E mütét alkalmasint leendő visszavonulásuk palástolására volt kiszámitva. Délutáni 1 órakor az ellenség visszament táborába, s másnap reggel táborunkba jövő pesti lakosok jelenték, hogy Windischgrätz az éjjel

Pestet elhagyta, Budán azonban még hagyott némi őrséget. — Jellasich hadtestével délnek tartott, Windischgrätz pedig Komáromnál april 26-kán még csatába bocsátkozván, az osztrák határszélekre ment.

Az Aulich vezérlete alatti magyar csapatok Pestnél — Asbóth hadosztálya pedig Soroksárnál ütött tábort.

Asbóth hadosztálya 28-káig időzött Soroksáron mialatt ugyancsak két zászlóalja, a 49-ik és 63-ik, zászlószentelési ünnepet ült, és ama nagy szerencsében részesült, hogy a nemes Zichy Antonia és Karolina nővéreket kik a hazáért semmi áldozatot nem kiméltek mint zászlóanyákat tisztelheté körében. Adja az ég, hogy ez áldozatkészségökért meglássák Magyarhon fölött a szabadság fényes napját, s hogy nagyreményü gyermekeik nemes anyjuk és kegyeletes emlékü atyjuk példája szerint, bátor nép élén, azt jólét és dicsőségre vezéreljék.

28-kán átvonult Asbóth hadosztályával Csepel szigetére s Ercsinél hidat huzatott a Dunán, a 2-dik Aulich hadtest május 2-án követte, s 4-kén reggel minden csapat átkelt a hatalmas vizen Budavár ostromára menvén, az első a nádor kertnél ütötte föl táborát.

A koldus honvéd.

Küszöbről küszöbre járok hol be hol ki...
Ne izenjétek, hogy nincsen itthon senki!
Ne uszitsátok az ebet hogy letépjen;
Nincs annyi kezem, hogy magamat is védjem:
Szegény honvéd, jövök kérni egy falatot:
Adjatok, adjatok a mit isten adott.

Sokat táboroztam, meg is nyűttem látszik —
Versecztől Szolnokig, Isaszegtől Váczig:
Ott maradt a jobb kéz — mankót hordoz a bal.
Mankóstul sem ér fel régi ép lábammal:
Oh, e rongyokat már hogy is nem hagytam ott!
Adjatok stb.

Ne pirongassatok hogy koldulni szégyen,
Koldusbotom miatt más piruljon, én nem
Ha tisztét mindenki tette volna mint én,
Falatimhoz e sós könnyet nem vegyitném:
Sántán is bénán is töltenék vig napot —
Adjatok stb.

Mennyi drága erő és mennyi nemes vér!
Hozzá foghatót a történet nem esmér:

Mi haszna! az erőt ásta benső féreg.
Önző szenvédelyes, áruló vezérek;
S tiszta vérünk szennyes oltáron ontatott:
Adjatok stb.

Egy szelet kenyérkét . . alamizsnafillért! . . .
Valami pénz csak kell s nem tagadom hogy mért:
Majd ha eltikkadtam — a déli nap éget —
Koresmaházba térek egy ital bor végett.
Jó hely az, legalább nyujt egy kemény padot —
Adjatok stb.

Megitél a világ hogy részeges vagyok.
Pedig, ha én iszom hejh! van arra nagy ok
Magam sorsa is bánt — de ez mind csak semmi.
Megszokná az ember végre fel se venni . .
Más seb az a melyre nem lelek balzsamot
Adjatok stb.

Oh mikor ez a seb ideben megsajdul
Lelkem minden húrja át rezeg a jajtul!
„Huzd rá czigány“ — mondom — „egy keservest
— ingyen“
És a czigány huzza, áldja meg az isten!
Könnye pergi át a barna ábrázatot
Adjatok stb.

Nyomoru egy élet, magamért nem bánnám
Ha a holnapot már hozzá nem számlálnám.
Ám a szakadt könyvet ti csak foltozzátok:
Majd olvas belőle egykor unokátok:
Dicsőségetekről egy két igaz lapot —
Adjatok stb.

Azt mondák, mikor a harczban ömlött vérem
Tiz holdnyi örökség lesz valaha bérem:
Tiz arasz is jó lesz, gondolám magamban,
Koránt sem gyanitva milyen igazam van;
Oh, ha megtaláltok egykor az utfélen
Adjatok egy szűk sírt hazám szent földében.

Arany János.

A segesvári ütközet.

1849- julius 31-kén 9600 emberből álló, s 24 ágyuval ellátott tábor feküdt Segesvár előtt, Bem tábornok vezérlete alatt. A ki e táboron végig tekintett, láthatta azon nyomort, melyben tiszt és közhonvéd egyaránt osztozott; egyaránt ették az ugorkát és a sült kukoriczát, ruházatokon pedig nagyon meglátszott a szomoru idők járása, s a szász atyafiak vendégszeretete még se ment annyira, hogy valaki képes lett volna tőlük

bár drága pénzen is, kenyeret venni, s ily körülmények között is helyt állott mindig a mi táborunk, s megérdemelte Bem apó gyakori dicséretét : „Fiuk! ti jobban verekesztek mint kellene.“

Az emlitett napon alig végeztük el reggeli imáinkat, midőn Lüders és Scajatin tábornok 28,000 emberrel és 10 üteg ágyuval megtámadott, egy 12 fontos üteg a lengyel dzsidásokra megkezdte élénken a tüzelést — a dzsidások a tüzet egy óráig tűrték mialatt a rendes csata megkezdődött s részünkröl nagy lelkesedéssel folyt.

Innen a dzsidásokat felváltván négy 6 fontos ágyu fedezésére parancsolták, az ágyuk előtt egy végtelen hosszú muszka csatárláncz nyult el. Bem hozzánk jövén azt a parancsot adta Zselienszky kapitánynak, hogy az ágyukat az utolsó emberig védje s addig el ne hagyja, mig ő nem rendeli. Az előttünk álló csatárláncz soraink közt roppant kárt tett, mig a mi tüzelésünk nekik alig ártott, legénységünk türelmetlen kezdett lenni s ataquirozni kivánt — a kapitány engedett a közkivánatnak, s igen szép sikerrel huzódtunk vissza. Bem tábornokot az általunk odahagyott, de veszedelem nélküli ágyuk mögött találtuk. „Igy tartotta ön meg parancsomat? kapitány ur! kiáltott Zselienszkyre — ezért önt főbe lövetem.“ Két óra mulva 6 székely Zselienszkyt a csatatéren főbelőtte. Tábornokunk e kegyetlensége különösen a lengyelek közt sok nyugtalanságot és morajt idézett elő, minek következtében Bém bennünket ujolag személyesen tartalékba vezetve ismételve kimondotta, hogy

nekük egyéb teendőnk nincs, mint neki szót fogadni, s parancsát teljesiteni, különben az egész osztályt megtizedelteti. Ezután kenyeret s pálinkát rendelt, s miután a legénység azt magához vette, a lovakat egy kissé megdörzsölte; Roberszky másod kapitány a csatában álló balszárnyra vezetett benünket.

Alig értünk ide, láttuk a huszárokat nagy rendetlenséggel szembe velünk futni, s pisztolyaikbol ránk tüzelni — azon kérdésre, hogy hova futnak, s miért lőnek ránk? igy feleltek : ők azt hitték, hogy már mindenki fut, minket pedig muszkáknak néztek azért lőttek reánk.

E rövid szóváltás után a huszárokat üldöző könynyü muszka lovasságot 80 lépésre bevártuk, mire kapitányunk előre léptetett, s nem sokára a trombita jelt adott a rohamra. A Küköllő partján csaptunk össze. egy század lengyel önkéntes s egy század vörös hajtókás, egy egész ezred könnyü lovassággal szállt szembe. Néhány perczig siri csend lepte el a mezőt, de reá rögtön megpendültek a kardok, suhogtak a lándzsák. Tul a muszkák bástyaerősségü sorain zászlónk lobogott egy alig tizenhatéves magyar önkéntes kezében. Ezt látván a lengyelek, roppant erőfeszitéssel rontottak a zászló felé. A muszkák megfutottak, mi mint egy 1000—1500 lépésre üldözvén őket, a trombita szavára viszavonultunk. A csatatéren maradtak számát mintegy 500-ra lehet becsülni, kik mind lándzsa és kard által hulltak el.

Körülbelől 7—8 percznyi idő alatt elesett itt, ré

szünkröl Roberszki kapitány, 4 altiszt, 26 közlegény. — Most egy magyar főhadnagy Tőkeffy vette át a század parancznokságát, s midőn ez Bemnek a szépen sikerült csatáról jelentést tett, a tábornok megelégedését fejezte ki, s a fiatal zászlótartót hadnagygyá emelte.

Ezután a tábornok két 6 fontos és három fontos ágyut ránk bizván, Petőfi Sándor és Zeik Domokos törzstisztek kiséretében a balszárnyról eltávozott. Délután két óráig az idő minden megemlithető esemény nélkül telt el, midőn nagy sokaságu kozák s két üteg ágyu balszárnyunkra élénk tüzelést kezdett. Ezt látván Bem, rögtön mellettünk termett, s helytállni buzditott, azután a golyók zápora között rosz lován elindult az ellen állását megszemlélni, utjában hirtelen hat kozák vette körül, s már már el is fogta, midőn 3 főtiszt, névszerint Petőfi Sándor, Zejk Domokos és gróf Lázár Béla őt nélkülözvén keresni indult. Ezek az öreg ur kellemetlen helyzetét csak hamar felismerték s hozzá vágtattak, az öreg ur addig lovagló korbácsával védte magát. Két pisztoly lövés történt a megtámadás első perczében, s fájdalom egyik Petőfit teritette földre, Zeik és Lázár tigrisként rohantak a kozákokra. Zeiknek sikerült az egyik muszka fejét lecsapni, mire négy kozák Zeikre rontott, ezt az alkalmat felhasználta Lázár s a még Bem mellett maradt egyetlen kozákot levágta s a tábornokot megmentette. Zeik Domokos pedig védte magát a 4 kozák ellen s a vitéz honvéd le is teritett még kettőt közülök, de ezalatt annyi sebett kapott, hogy tökéletesen ki-

merült, s igy történt, hogy kardját az egyik kozák felé dobván, s daczára annak,hogy egy odaérkezet volt muszka törzstiszt magyarul nevén szolitotta őt, biztositván, hogy ha föladja magát, semmi bántodása nem leend; pisztolyt rántott elő s ezt e szavakkal: „reám mig élek ellen nem teszi kezét“ saját szájába sütötte.

Bem azonban visszadta a kölcsönt, ő maga irányzott egy 3 fontos ágyut a távol dombon álló, s bennünket távcsövön szemlélő muszka tábornok, Seárjatinra, a golyó talált s a tábornok megszünt élni.

De mindez hiábavaló erőmegfeszités volt, az ellen tulnyomó ereje, a hely nem védhető fekvése miatt nekünk hátrálni kellett.

A vizszavonulás a legnagyobb rendben történt 1 gyalog zászlóalj székely 1 zászlóalj vörös hajtokás uhlánus, Tőkefi vezénylete alatt 10 ágyuval képezték az előcsapatot.

Éjjel nappal, a legnagyobb melegben étel és ital nélkül vonultunk Szeben felé, hova augusztus 5-kén dél után 1 órakor megis érkeztünk.

Igy lett julius 31-dike a magyar szabadság egyik legszomorubb napja, melyen lángeszü költőjét (Petőfit) s legbátrabb katonáját (Zeik Domokost) vesztette el a haza, azért csudálva olvasom, némelyek állitását, hogy Petőfit a segesvári csata után látták, mert ő ott esett el gróf Lázár Béla közelében, ki bizonyságot is tehet erről Oh bár ne volna igaz! hisz Petőfiért jó szivvel hazudnánk, szivesen elengednők azt is, ha csel miatt vetette

volna le magát a lórul, mit arról feltenni nem lehet, ki személyes bátorságát annyiszor bebizonyitotta, s ki oly elszántsággal rohant a tábornok megszabaditására.

A segesvári csata után augusztus 4-én szemlét tartottunk, s különféle jelentésekből kitetszett, hogy 5300 harczképes katonával birunk. Az 1-ső uhlános század julius 31-kén állott 240 önkénytesből. Augusztus 4-kén 116-ből. A 2-dik kékhajtókás zászlóalj álott 180 önkénytesből, augusztus 4-kén 120 volt jelen. Parancs jött tehát e két századot egygyé olvasztani, igy vett Tőkeffy főhadnagy augusztus 4-kén 235 embert keze alá s jelentette; hogy a legénység mentül előbb a csatába kivánkozik. Az öreg ur szivrehatólag szólt hozzánk, hü vitézeknek nevezett bennünket — ha az ország térein mondá, szászezer ily katonát vezérelhetnék, nem Lüiders, hanem maga a czár jöhetne ellenünk milliom harczossal. Azután meghagyta hogy etessék meg a lovakat, mert holnap Szebenben akar vacsorálni dzsidásai és vitéz hovédei közt.

Másnap reggel már 2 órakor felköltött a trombita s 4 órakor élénk harczi énekkel folytattuk Szeben felé utunkat. Szeben előtt tábornokunk harczi rendbe állítá a legénységet s előre nyomulni parancsolt.Szebenben ekkor 6000muszka volt 40 ágyuval, de seregünk daczára annak, hogy már hetek óta becsületes kenyeret se látott, azonfelül ki volt fáradva s lőszerei elfogytak, meg nem állott addig mig Szebent be nem vette. Az utczai harczok leirhatlan véresek voltak, ember ember ellen harczolt, a

muszkák kapukról ablakokból lőttek, de mind hiába, félhétre ki kellett takarodniok a városból, s Bem igérete szerint köztünk vacsorált. Hergler Antal.

Taktikai harcz-állások a piski csatában.

(Rajzzal).

1-ső harczállás $10^1/_4$ óra körül délelőtt.

(A) Báró Kemény Farkas parancsnoksága alatt reggel óta csatárzó honvédsereg Hátszeg vidékén a piski hid baloldalán levő völgytorkolatba vonult hol állást foglalt, s igy az országuton valamint annak jobb és baloldali területén semmiféle csatározó csapat nem létezett.

(B) A Strell folyó balpartján levő erdőség a piski hidfő körül telve volt ellenséges gyalogsággal, ezek az ország utat és a hidfőt tartották védállapotban.

2-ik harczállás $10^1/_2$ óra körül.

(C) A honvédsegédcsapat az országuton előre haladva megérkezik a csatatérre s folytatván utját, e csapat első osztályai, rögtön az erdőség és hidfő ostromlására rohannak s az ellenséggel összevegyülve átvonulnak a hidon Strell jobb partjára.

(B) Az erdőségben levő gyalog ellenség összevegyül az ostromlókkal, a kézközötti csatát kikerülve, felhágy az erdőség és hid védelmével, s mivel a hidnak kocsi utját felszedett állapotban találja hátrál annak gyalog utján, közösen az ostromlókkal.

3-ik harczállás $10^3/_4$ óra körül.

(D) A honvédek szuronyszegezve ostromolják a piski korcsmát, mire a kézközötti csatározás kezdetét veszi eleinte rittkább majd sürübb puskatüzzel kisérve, mindig nagyobb terjedésnek indul, a korcsmai sövénykerités hosszában s az országut jobb és baloldalán levő szántóföldeken puskatus és szuronynyal verekedő csoportok keletkeznek, a szántóföldön egy félüteg ágyu körül pedig kemény harcz folyik.

(E) Az ellenség egy sorosztálya sürű lövésekkel fogadja a korcsma ostromlókat kéz közötti harcz fejlödik ki, a szántóföldön levő félütegnél levagdalják az ágyulovak köteleit, az ágyuk körül most kemény harcz keletkezik. Ezalatt a hegyoldalban levő tartalékcsapat szuronyszegezve előrohan. E perczben egy kibontakozó ágyuüteg kezdi a hidat kartácsolni, az előbb vesztett ágyukat is visszafoglalja.

(C) Ekkor a honvédek visszavonulnak s a balparti erdőségben helyetfoglalván golyó záport bocsátnak az ellenre. E közben a 2-dik osztály ujabb csapatokkal elő-

nyomul, s az előbbiek az uj ostromlókkal körösen a hidon áthaladva az ellenre törnek.

Az ellen rögtön hátravonul s erős ágyuzás között iparkodik ujra helyet foglalni.

(F) A honvédek folyvást bontakoznak a hidon át, e közben a hid kocsiutja bepadlóztatik a tüzérség és lovasság a szántóföldeken előnyomul a honvédek ostromolják a balkézfelőli hegyeket s a hegy derékban állást foglalnak most az egész honvédsereg a tüzérség hatalmas tüzelése között csatarendben bontakozik.

(G) Az ellen minden ponton hátrál s csak ágyu lövésnyi távolra állapodik meg, uj sor csatarendbe alakul. Tüzérsége megnyitja a tüzelést.

A hegyderekán a fegyver ropogás, a sík mezőn az országut mellett bal kézre az ágyutüz folyton folyt mind a két részről.

4-ik harczállás 3 óra tájban délután.

(G) Az ellen egész erejével ostromra nyomul, lovasság támadja meg az ágyu üteget a bal szárny pedig az előtte fekvő hegyeket ostromolja.

(F) A honvédek átalában visszovonulnak, a huszárság védi a visszavonuló honvédéket és fedezi az ágyukat tüzelés közt hagya el a gyalogság a hidat s az erdőséget

de ágyulövésnyi távolra a balparti téren megállapodik s ujsorcsatarendbe alakul.

(R) Az ellen követi a visszavonulókat elfoglalja a hidat és a balparti erdőséget ott megállapodik, s a sereglő honvédekre egy üteg ágyuval tüzelni kezd.

5-ik harczállás 4 óra felé délután.

(H) Az országut melletti dombon (jobb kézre) honvéd-tüzérek foglalnak helyet s lövöldözik az ellen ágyuit, s e közben a zászlóaljak ujra sereglenek. A hadsereg most csatarendbe áll, első sorba a gyalogság 2-ikba a lovasság s ostrom csapatakot alakitva még egyszer egész erővel előnyomulnak, a balszárnyon 1 zászlóalj gyorsan haladva mellőzi az erdőt s átvonul a jéggel boritott s itt fel nem tördelt Strell vizen e mozgás által az ellen oldalát fenyegetve.

(R) Az ellen ágyui elhallgatnak a tüzérség hátrál, az ellen apró tüzeléssel fogadja az ostromlókat de a csapást be nem várva visszahuzódik.

A honvédsereg elfoglalja az erdőséget átvonul a hidon s nyomban követi az ellent 6 és fél óráig, midőn a csata megszünik. Molnár Lajos.

Névjegyzéke

az aradi várban fogva volt honvéd tiszteknek.

Kivégeztettek a kötél által:

Tábornok	Aulich Lajos
„	Damjanich János.
„	Knezich Károly.
„	Lahner György
„	Leiningen-Westerbourg Károly. Gr.
„	Nagy-Sándor József.
„	Pöltenberg Ernő.
„	Török Ignácz.
„	Vécsey Károly, gróf.
Ezredes	Ormay (Auffenberg) Robert.
Alezredes	Haugh Lajos.

Kivégzettek, a golyó által:

Altbnagy	Kiss de Elemér & Itebe Ernő.
Tábornok	Dessewffy Arisztid.
„	Schweidel József.
Ezredes	Kazinczy Lajos.
„	Lázár Vilmos.

Elitéltettek várfogságra :

Ezredes	Ábrahámy Károly	10 évre
Őrnagy	Ádán Ferencz	8 évre
Alezredes	Albrich Károly	16 év. vasba
Őrnagy	Alsó Sándor	12 év. vasba
„	Ámán Ferencz	16 év. vasba
Százados	Amsberg György	16 év. vasba
Őrnagy	Antos János	6 évre
„	Asbóth Adolf	4 évre
Ezredes	Asbóth Lajos	18 év. vasba
Őrnagy	Augusztich Ferencz	2 évre
Százados	Bacskády Miklós	8 év. vasba
Őrnagy	Balás Márton	8 évre
„	Balásházy Mihály	16 év. vasba
Százados	Baldauf József	3 évre
„ „	Balogh Ádám	6 évre
Őrnagy	Bányaffy Rezső	10 év. vasba
Százados	Bárány Mihály	12 év. vasba
Őrnagy	Bárány Sándor	10 év. vasba
„	Barcza Boldizsár	16 év. vasba
Százados	Bárczay Miklós	14 év. vasba
„ „	Baritz István.	14 évre
Őrnagy	Bartha Sándor	12 évre
„	Baur Lajos	12 évre
Ezredes	Bayer Jozsef	18 év. vasba
Hadnagy	Bekényi Nándor	10 évre
Százados	Beke Gyula	12 év. vasba
Ezredes	Békeffy József	4 évre
Őrnagy	Benkő Rezső	16 év. vasba
Alezredes	Beőthy György	16 év. vasba
Százados	Bereghy Ádám	6 évre
Ezredes	Berzsek János	10 évre

Ezredes	Berzsenyi Leo	18 év. vasba
Őrnagy	Betleni János	12 évre
„	Bezerédi Lajos	16 év. vasba
„	Birsy József	16 év. vasba
Százados	Blaskee Frigyes	4 évre
„	Borsitzki László	10 évre
„	Böles Sándor	12 évre
„	Bömches Ede	12 évre
„ „	Butz Károly	10 évre
Őrnagy	Calzada Alfons	12 évre
Százados	Clauer Antal, bár.	12 év. vasba
Őrnagy	Clementis Gábor	15 évre
Ezredes	Csapó Vilmos	12 év. vasba
„ „	Cserey Ignácz	7 évre
Őrnagy	Csermelyi (Offenbch) Lajos	16 év. vasba
„	Csernovich György	6 évre
„	Csippik János	16 év. vasba
„	Csunkó Antal	12 év. vasba
„	Czáppán József	16 év. vasba
Százados	Czáppán Mihály	12 évre
Őrnagy	Czierer József	16 év. vasba
Ezredes	Czillich Ede	18 év. vasba
Alezredes	Czintula Antal	16 év. vasba
Őrnagy	Dallos Sándor	16 év. vasba
Alezredes	Damaskin György	12 év. vasba
Őrnagy	Derra Kálmán	12 év. vasba
„	Desewffy Lajos	16 év. vasba
Százados	Ditrich László	12 évre
Ezredes	Dippold Antal	18 év. vasba
Százados	Dietl Antal	10 év. vasba
Alezredes	Dobay Ágoston	6 évre
Ezredes	Dobay József	7 évre
Százados	Dobiecki Ferencz	12 évre

Százados	Dobruczky Győző	10 évre
„	Doszlern Manó	12 év. vasba
„	Douffaut Ferencz	6 évre
Alezredes	Driquet Péter	16 év. vasba
Őrnagy	Driska Szilárd	12 év. vasba
Százados	Edényi (Reindl) Lipót	12 évre
Őrnagy	Egerváry (Mausburger) József	8 évre
„	Endes József	12 évre
Százados	Eperjesy Antal	10 évre
„	Eszterházy Mihály, gróf	4 évre
„	Farkas Ádám	12 évre
Őrnagy	Fedrigoni Camlo	10 évre
Százados	Fehér János	12 évre
Alezredes	Fekets János	12 év. vasba
Százados	Feldhoffer Ferencz	15 évre
Ezredes	Ferenczy Bertalan	6 évre
Százados	Fesztetics Jenő, gróf	10 évre
Ezredes	Földváry Károly	18 év. vasba
Százados	Földváry Mihály	12 év. vasba
Alezredes	Forget Henrik	16 év. vasba
Őrnagy	Fornszek Sándor	16 év. vasba
Ezredes	Forró Sándor	6 évre
Főhadnagy	Forsthuber Vilmos	2 évre
Hadnagy	Franz Mihály	4 évre
Őrnagy	Freyburg Lajos	18 év. vasba
„	Frievis z Ferencz	16 év. vasba
Tábornok	Gaál Miklós	20 év. vasba
Százados	Gaál Ignátz	2 évre
Alezredes	Galvani Caesar	16 év. vasba
Százados	Gammel József	8 évre
Tábornok	Gáspár Endre	10 évre
Őrnagy	Gedeon Miklós	16 év. vasba
Alezredes	Gergelyi János	7 évre

Százados	Ghiczy Imre	12 év. vasba
Őrnagy	Girra Ádám	12 évre
Alezredes	Görgey Armin	14 év. vasba
Őrnagy	Göttmann Ede	10 évre
Százados	Gürten Ernő	16 év. vasba
Ezredes	Hadik Gusztáv gróf	18 év. vasba
Őrnagy	Haloska Adolf	3 évre
„	Hauser Károly	16 év. vasba
Százados	Hegedűs Jósef	12 évre
„ „	Hengl Béni	12 év. vasba
Őrnagy	Henkler Henrik	16 év. vasba
Százados	Herdina Jósef	12 évre
Alezredes	Herkalovich Antal	16 év. vasba
Százados	Herrmann Béni	8 évre
„	Heschl Vilmos	10 évre
„	Hild Antal	10 évre
„ „	Hitsch György	12 évre
Őrnagy	Hodászy Sándor	10 év. vasba
Főhadnagy	Höflich Márton	4 évre
Százodos	Hoffmann János	12 év. vasba
„ „	Hollósy Jósef	16 év. vasba
Őrnagy	Horváth Ferencz	16 év. vasba
Ezredes	Horváth János	18 év. vasba
Százados	Hültl Mór	10 évre
Alezredes	Járosy Ádám	16 év. vasba
„	Jasswitz Ferencz	16 év. vasba
Százados	Jelentsik Imre	4 évre
„	Jeney József	6 évre
„	Jeney Károly	16 év. vasba
Alezredes	Jeszenszky János	16 év. vasba
„ „	Inczédy László	16 év. vasba
Őrnagy	Jonák József	16 év. vasba
„	Irinyi Bertalan	10 évre

Százados	Justh Antal	10 évre
„ „	Izeczeskul János	16 év. vasba
Őrnagy	Kálmán Lajos	9 évre.
Százados	Kalocza Basil	10 év. vasba
„	Kálóczy Kálmán	10 évre
„	Karácsony István	12 évre
Alezredes	Károlyi Miksa	5 évre
Őrnagy	Károlyi Pál	10 év. vasba
„	Kauszler Jósef	6 évre
„	Keller Jósef	8 évre
„	Keresztes Ferencz	10 évre
„	Keresztes Lajos	16 év. vasba
Százados	Kerkápolyi Mór	10 év. vasba
Őrnagy	Kiessling Ferencz	3 évre
„	Kiss Antal	16 év. vasba
Alezredes	Kiss Ferencz	16 év. vasba
Ezredes	Kiss Károly	10 évre
Alezredes	Kisfaludy Mór	16 év. vasba
Százados	Koch Nándor	10 évre
Ezredes	Kőkényessy Szaniszló	18 év. vasba
Alezredes	Kölgen Ferencz	16 év. vasba
Őrnagy	Kollik Ferencz	15 évre
Százados	Kolosy István	16 év. vasba
Őrnagy	Komáromy István	10 év. vasba
Főhadnagy	Kopestyinski Lipót	10 évre
Ezredes	Korponay János	16 év. vasba
Alezredes	Kossuth Sándor	16 év. vasba
Őrnagy	Kotzó Károly	10 évre
Százados	Kováts Ernő	16 év. vasba
„	Kováts Jósef	10 évre
Alezredes	Krain János	12 év. vasba
Százados	Krasucki Mihály	10 év. vasba
„	Krausz Károly	7 évre

Százados	Krobáth Ferencz	2 évre
„ „	Kropp Jósef	10 év. vasba
Őrnagy	Kubinyi Károly	16 év. vasba
Százados	Kutasy (Brunner) Ignácz	10 évre
Őrnagy	Kutasy (Brunner) Pál	16 év. vasba
„	Laitsch Bertalan báró	16 év. vasba
Százados	Landerer Gyula	10 év. vasba
Őrnagy	Lassberg Károly gróf	16 év. vasba
„	Lehotzky Nándor	8 évre
Alezredes	Leitner Nándor	18 év. vasba
Százados	Lemee Lajos	16 év. vasba
„	Lendvay Adolf	12 évre
Ezredes	Lenkey Károly	12 év. vasba
Őrnagy	Lill Adolf	15 évre
Százados	Lipóti Miksa	2 évre
„	Lippits István	12 év. vasba
Alezredes	Liptay Ferencz	18 év. vasba
Őrnagy	Litschmann (Alföldi) Antal	3 évre
Százados	Litzenmayer Károly	16 év. vasba
Ezredes	Lukáts Dénes	16 év. vasba
Százados	Lukáts Károly	10 év. vasba
„	Luzsinszky Henrik báró	12 év. vasba
„ „	Luzsinszky Sándor báró	6 évre
Őrnagy	Madarassy Miklós	20 év. vasba
Alezredes	Majtényi Kálmán	10 év. vasba
„	Makray László	16 év. vasba
Ezredes	Máriássy János	18 év. vasba
Százados	Markovits Vincze	4 évre
Alezredes	Martini Frigyes	12 évre
Százados	Marzsó Jósef	4 évre
Alezredes	Marzsó Imre	16 év. vasba
Őrnagy	Mayer Henrik	16 év. vasba
„	Maygraber Gusztáv	10 év. vasba

Százados	Medl Ferencz	10 évre
Ezredes	Menyhárd Antal	10 évre
„	Mesterházy István	18 év. vasba
Alezredes	Meszena Ferencz báró	12 évre
„	Meszena István báró	10 év. vasba
Százados	Mészey János	6 évre
Ezredes	Meszlényi Jenő	18 év. vasba
Százados	Metséry Gyula	12 év. vasba
Ezredes	Mezey Károly	18 év. vasba
Őrnagy	Mezőssy Pál	18 év. vasba
Százados	Mihailits Ferencz	10 év. vasba
Alezredes	Mihálovits Mihály	16 év. vasba
Főhadnagy	Mikessits Adolf	4 évre
Százados	Mindszenthy Kálmán	10 évre
„	Mitterpacher Gusztáv	4 évre
Őrnagy	Mollnár Károly	16 év. vasba
Ezredes	Mollnár Nándor	10 évre
Őrnagy	Móritz Dénes	10 évre
„	Móritz Károly	16 év. vasba
„	Móritz Sándor	8 évre
„	Mukich Aurel	16 év. vasba
Százados	Nagy János	5 évre
Ezredes	Nagy Jenő	18 év. vasba
Őrnagy	Nagy Lajos	12 évre
Százados	Nagy Sándor	12 évre
„	Nánási Károly	6 évre
„	Nedeczky Alajos	12 évre
„	Németh Adolf	15 évre
Ezredes	Németh János	10 évre
Százados	Neumann Ede	10 év. vasba
Őrnagy	Niessner Antal	16 év. vasba
Százados	Niessner János	12 évre.
Alezredes	Nyeregjártó János	16 év. vasba

Alezredes	Nyitray Ferencz	16 év. vasba
Százados	Obradovich Gergely	10 évre
Főhadnagy	Odobassich Ferencz	10 évre
Alezredes	Okolitsányi Jósef	6 évre
Őrnagy	Okolitsny István	8 évre
Százados	Orosz Jósef	10 évre
„	Pállffy János	10 évre
Alezredes	Papp Károly	3 évre
Ezredes	Partsetich (Rákóczy) Zsigmond	18 év. vasba
Őrnagy	Pászthory Sándor	2 évre
Százados	Pataky Mihály	12 évre
Ezredes	Paulovits Imre	10 évre
Főhadnagy	Peche Sándor	10 évre
Százados	Péchy Jósef	12 évre
Őrnagy	Pelczer Károly	6 évre
„	Perczel Antal	10 évre
Százados	Perczel László	5 évre
Ezredes	Pereczy (Pretzl) Mihály	18 év. vasba
Százados	Peretich Bertalan	10 évre
Őrnagy	Pethő Vilmos	4 évre
„	Petrovich Endre	10 évre
„	Pfenningsdorf Sándor	12 év. vasba
„	Philippovski Tamás	16 év. vasba
Tábornok	Pigetti Gusztáv	5 évre
Százados	Pigetti Mihály	12 évre
„	Pinks Jósef	16 év. vasba
„	Pletrich János gróf	6 évre
Őrnagy	Podoski Péter	16 év. vasba
Százados	Pőgler János	10 évre
Ezredes	Pollák Vilmos	18 év. vasba
Százados	Pongrátz Ferencz	10 évre
Őrnagy	Pongrátz István	10 év. vasba
Százados	Poós Márton	10 év. vasba

Százados	Prevendár János	12 évre
Alezredes	Puchli János	16 év. vasba
Ezredes	Psotta Mór.	18 év. vasba
„ „	Querlonde-Du Hamel Nándor	18 év. vasba
Őrnagy	Rátz Ferencz	6 évre
„	Ráday Pál gróf	12 év. vasba
Százados	Rajcsányi Imre	10 évre
Ezredes	Rapaich Dániel	18 év. vasba
Százados	Redl György	4 évre
„	Redl Miksa	10 évre
„ „	Reiche Rezső	10 év. vasba
Őrnagy	Reichel Kristóf	2 évre
Százados	Rieder Vincze	10 év. vasba
Ezredes	Rohonczy Lipót	18 év. vasba
Őrnagy	Rohrman Károly	15 évre
Százados	Rudnay Justin	3 évre
Hadnagy	Rudnyanin István	10 évre
Százados	Rüdiger Alajos	12 évre
„	Ruzitska Jósef	16 év. vasba
„	Ruzitska Péter	12 évre
„	Sághy Lajos	12 év. vasba
Alezredes	Salamon Sándor	4 évre
Őrnagy	Sándor Kálmán	16 év. vasba
Százados	Sarich János	16 év. vasba
„	Schahovszki Kárnly	2 évre
„ „	Schatzberg Károly	6 évre
Őrnagy	Schenovitz Frigyes	10 évre
Százados	Schmidl Antal	10 év. vasba
„	Schober Ernő	10 évre
„	Schott László	10 évre
„	Schubert Ignácz	10 év. vasba
„	Schulz Róbert	14 év. vasba
„	Schuster Ignácz	10 évre

Százados	Schwidnicki Károly	8 évre
Őrnagy	Sebes Emil	10 év. vasba
Alezredes	Sebő Alajos	16 év. vasba
Százados	Seiff Lajos	10 évre
Alezredes	Simonffy József	16 év. vasba
Százados	Simonyi Győző	12 év. vasba
„	Sklenka Vincze	6 évre
„	Skutári György	10 évre
Főhadnagy	Somlay Miksa	2 évre
Százados	Somogyi József	12 évre
„	Sotterius Frigyes	2 évre
Alezredes	Soupper Ágoston	14 év. vasba
Őrnagy	Soupper Sándor	4 évre
Főhadnagy	Stalitzer Antal	10 évre
Őrnagy	Stankó Samu	12 évre
Százados	Stankótzy Endre	10 évre
„	Stankovits Szilárd	16 év, vasba
„ „	Stark János	6 évre
Őrnagy	Sterneck (Csillagszegi) Al. br.	14 év. vasba
Százados	Strobl Izidor	6 évre
„ „	Sumegh József	14 év. vasba
Őrnagy	Szabó Imre	17 év. vasba
„	Szabó József	16 év. vasba
Alezredes	Szabó Vincze	10 évre
Ezredes	Szász János	10 évre
Őrnagy	Szász Mihály	12 évre
Ezredes	Szathmáry Mihály	18 év. vasba
„	Szekulich István	18 év. vasba
Százados	Szente Pál	10 évre
Alezredes	Szentiványi Kázmér	16 év. vasba
Őrnagy	Szepesházy Nándor	10 évre
Százados	Szibenliszt Antal	4 évre
Őrnagy	Szibenliszt János	16 év. vasba

Őrnagy	Szilárd Adolf	10 év. vasba
Alezredes	Szilavetzky Ágoston	6 évre
Őrnagy	Szokolóczy Michály	10 évre
Százados	Szomor Károly	16 év. vasba
„	Szontagh Frigyes	18 év. vasba
Alezredes	Szottfried Nándor	4 évre
Őrnagy	Takács Lajos	10 évre
Százados	Tarnay Antal	12 év. vasba
„	Teleki Domokos Gr.	6 évre
„ „	Thomka Nándor	2 évre
Őrnagy	Thomsdorf Ágoston	10 évre
„	Timár Nándor	12 évre
Százados	Tománóczy Lajos	16 év. vasba
Őrnagy	Tomich Adolf.	4 évre
Ezredes	Tóth Ágostou.	18 év. vasba
Százados	Tóth Antal	16 év. vasba
Őrnagy	Tóth Endre	16 év. vasba
Százados	Tovarnitzki Isidor	16 év. vasba
„ „	Trojacki Arthur	10 évre
Őrnagy	Tarner Gnsztáv	12 év. vasba
„	Ujj Imre	10 év. vasba
„	Ujváry István	12 év. vasba
Százados	Vajda Elek	10 év. vasba
Őrnagy	Vajda Ferencz	16 év. vasba
Százados	Várady Ede	2 évre
„	Vargai Mihály	14 év. vasba
Alezredes	Végh Bertalan	10 év. vasba
Őrnagy	Vermes Ignátz	16 év. vasba
Százados	Vida Péter	10 évre
Őrnagy	Vidos Márton	4 évre
„	Villám Gyula	16 év. vasba
„	Virágh Gedeon	16 év. vasba
Főhadnagy	Wadowski Mátyás	1 évre

Ezredes	Waldberg Károly	18 év. vasba
Őrnagy	Wanner Jósef	16 év. vasba
Alezredes	Wartensleben Gusztáv Gr.	18 év. vasba
Őrnagy	Weber János	12 évre
Ezredes	Weingartner (Szőlényi) Jósef	10 évre
Alezredes	Weissel János	16 évre
Őrnagy	Welsz János	16 év. vasba
Őrnagy	Wieland Antal	16 év. vasba
„	Wolf Adolf	16 év. vasba
Százados	Wöröss István	10 évre
„ „	Wrsbicki Longin	16 év. vasba
Őrnagy	Wunder (Csudaffy) Mihály	16 év. vasba
Őrnagy	Záborszky Imre	10 év. vasba
Ezredes	Zambelli Lajos	8 évre
Százados	Zámbory Manó	10 év. vasba
Őrnagy	Zeitler Jósef	15 évre
Százados	Ziegler Mór	12 évre
Alezredes	Zikó János	16 év. vasba
Őrnagy	Zombat István	4 évre
„	Zsámbokréty János	15 évre
Főhadnagy	Zsolnay Ferencz	14 év. vasba
Alezredes	Zsurmay (Zurmacki) Lipót	16 év. vasba

Sánczra.

Ezredes	Benitzky Lajos	20 évre
Alezredes	Csutak Kálmán	16 évre
Százados	Wewera Manó	16 évre

Az itélet kihirdetése előtt meghalt:

Tábornok	Lenkey János

Vizsgálat után szabadon bocsájtattak:

Százados	Asbóth Ede
Ezredes	Bethlen Gergely Gr.
Őrnagy	Bideskúthy Ernő.
Ezredes	Bobich János
Őrnagy	Bogdanovich Húbert
Százados	Bogner Nándor
„	Brandl Károly
Őrnagy	Burián János
Százados	Danielovich Sándor
Őrnagy	Dedinszki Antal
Százados	Dőry István
Ezredes	Farkas Károly
Százados	Farkassányi Mihály
Alezredes	Fischer Antal idősb
Százados	Fischer Antal ifju
Őrnagy	Földváry András
Százados	Földváry Miklós
Őrnagy	Freudenreich Ferencz.
Őrnagy	Gedeon László
Százados	Gyergye Gábor
Őrnagy	Gorove Antal
„	Gózon Lajos
Alezredes	Gyallay Gusztáv
Őrnagy	Hankovits György
„	Hartmann Jósef
„	Hrabétzi Miksa
„	Jenik Mór
Alezredes	Kacskovics János
Ezredes	Karger Nándor
Százados	Konkolyi Iguátz
Ezredes	Korda János

Alezredes	Kovács Zsigmond
Százados	Króner Sándor
Alezredes	Markovits Adolf
Százados	Martinengo Luigi gr.
Őrnagy	Medvetzky Béla
Százados	Monee Károly
Őrnagy	Nachtigal Ferencz
Százados	Plaján Sándor
Alezredes	Posta Ferencz
Százados	Pusztelnik Ferencz
Őrnagy	Rátz Sándor
„	Rapun Jenő
Százados	Reindle Károly
Alezredes	Ruzsinski Tivadar
Százados	Schafarnitzki Nándor Br.
„	Schweidl Albert
„	Slonecki Rezső
„	Steinor Ede
Őrnagy	Szalinay József
Százados	Szapáry Géza Gr.
Őrnagy	Székely Elek
„	Sikszay Tamás
Százados	Tallián Sándor
„	Tartler Zsigmond
Ezredes	Teleki Sándor Gr.
Százados	Thomka Károly
Alezredes	Trangos István
Ezredes	Uichtritz Manó Br.
Százados	Voight Károly
„	Wőber Ernő
„	Zankó Imre
„	Ziegler György
Alezredes	Zuber Antal

A császári hadseregbe előbbi rangjokba visszahelyeztettek:

Ezredes	Bárczay János
Százados	Beretvás Péter
„	Bors Károly
„	Fehér József
„	Fischer Vincze
„	Gabriani József
Alezredes	Hrabovszki István
Százados	Hüttinger Ferencz
„	Majthényi Ede Br.
Főhadnagy	Papp Mihály
Százados	Gyárfás Samu
Őrnagy	Vér György
„	Wlkanova Ferencz Br.
Százados	Zaturetzki Károly

Közli *Zombat István.*

TARTALOM.

Lap

A 2-ik hadtest működése a Vág folyamnál, s különösen a zsigárdi ütközet 4
Csata Perednél, 1848-ik junius 20-dikán . . . 15
Damjanics 25
Adatok Plathy István, volt honvéd őrnagy naplójából 35
Adatok Sas Jakab tűzér-főhadnagy jegyzeteiből 52
Adatok Jalovics György, honvéd-tűzér jegyzeteiteiből (Folytatás és vége) 63
Emléklapok az 1848-iki magyarországi hadjáratból, Horváth Mihály volt honvédtiszttől (Folytatás.) 72
Komáromi csaták 76
Vajda-Hunyadon (Petőfi Sándortól) 81
Szinnyei József, honvéd-főhadnagy 1848—9-ik évi naplójából 83
A 26-ik honvédzászlóalj vitéz tette a komáromi ütközetben 102

Lap

13. Arad october 6. 1849 (Szabados J.-tól) . . 110
A 3-ik számu Ferdinánd huszár-ezred hadi-története 1849-ben (Zámbory Emil volt huszárőrnagy jegyzeteiből) 112
A rákosi csatározások. (Mutatvány Asbóth emlékirataiból) 118
A koldus honvéd (Arany Jánostól) 129
A segesvári ütközet 131
Taktikai harczállások a piski csatában (Rajzzal) Molnár Lajostól 137
Névjegyzéke az aradi várban fogva volt honvéd-tiszteknek 141

A

PIS

CSATATÉR V

1849 dik-én Feb

napjá

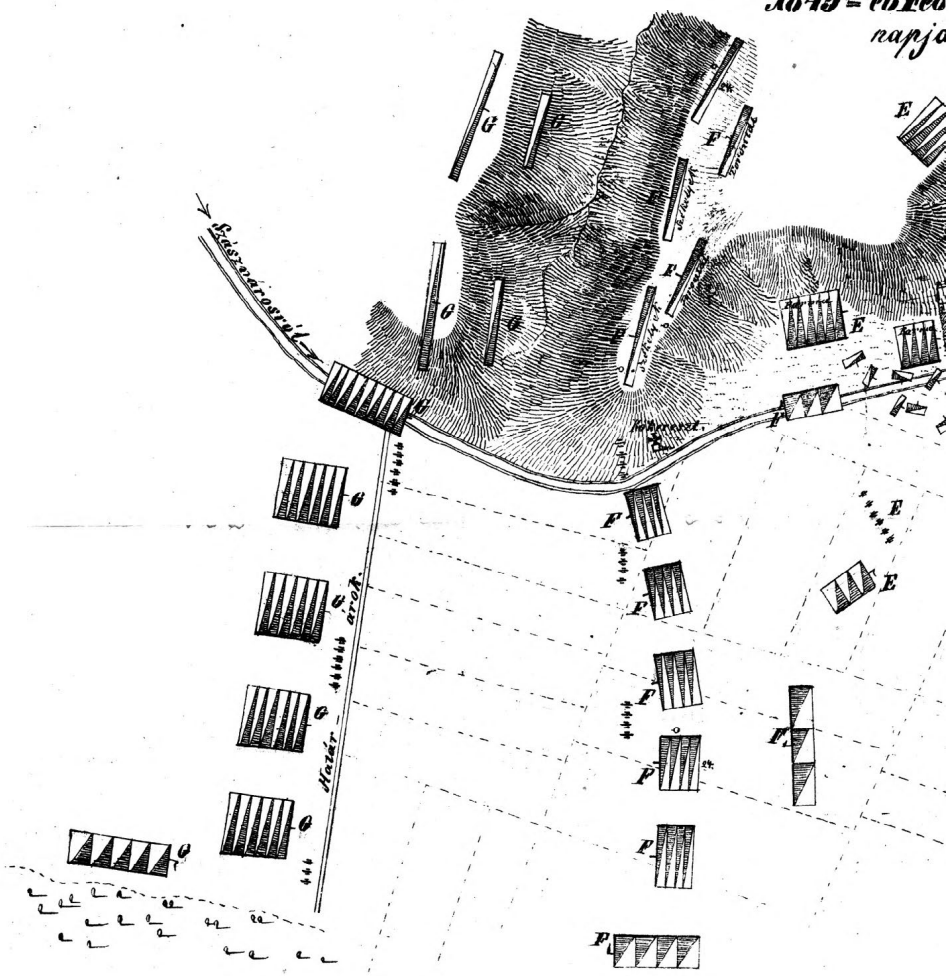

A csatatér hoszkiterjedése mintegy 4600 lépés.

Nyomt. Frank I.M. Pesten 1861.

KI
VÁZLATA
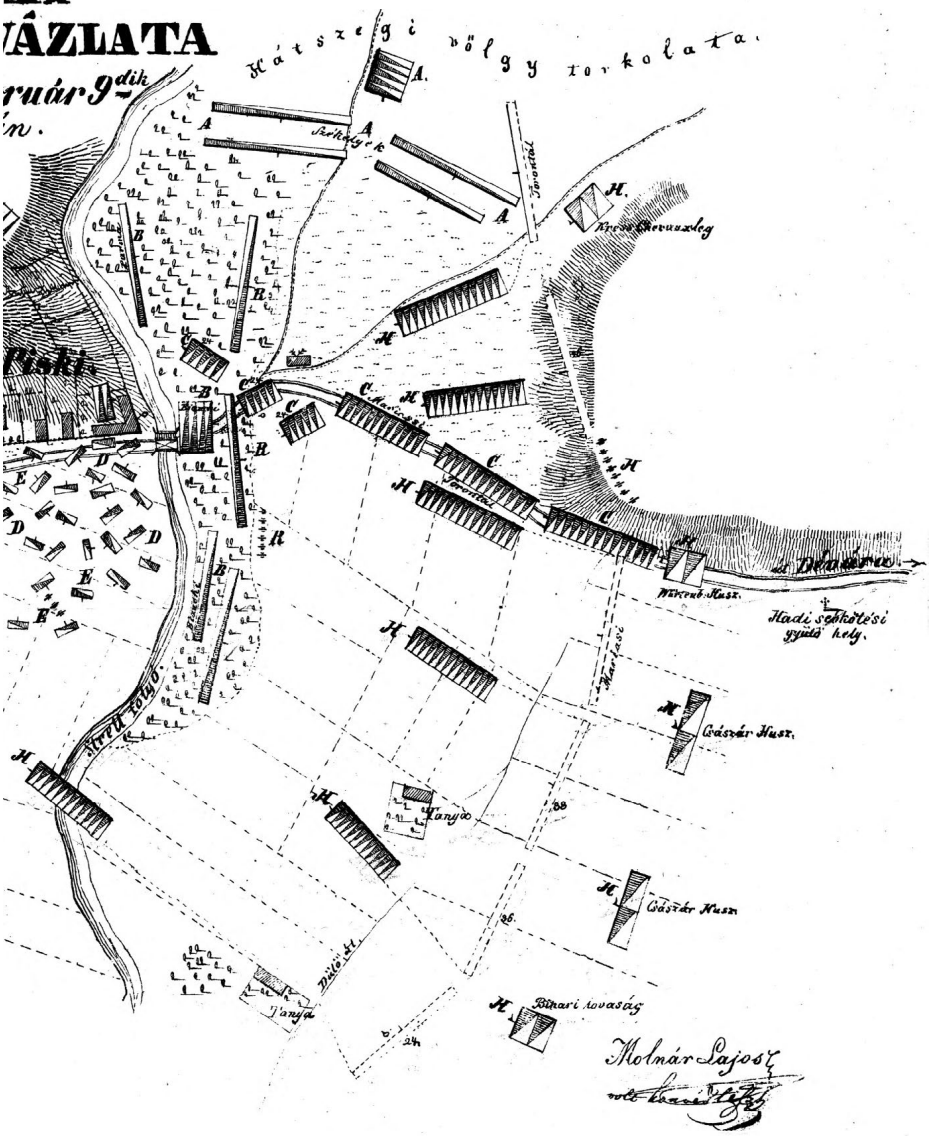
ruár 9dik
n.